

Gedeon Magdolna

Magyar állam- és jogtörténet gyakorlat II.

A magyar jogtörténet tantárgy anyagának elsajátítása nem könnyű feladat, 1000 év közjogi és magánjogi változásait csak összefüggéseikben lehet nyomon követni. Ehhez kíván segítséget nyújtani ez a szemináriumi foglalkozásokra összeállított tansegédlet, melyben a jogszabályok és különféle források mellett egyes jogintézmények fejlődésének összefoglalása is szerepel. A források után feltett kérdések túlnyomó része a jogi szövegek feldolgozásával megválaszolható, néhányuk azonban a forráshely értelmezéséhez szükséges alapismeret felmérésére irányul. A feladatok az előttük található jogszabályok alapján oldhatók meg. A jegyzetben olyan szemelvények is helyet kaptak, melyek kérdések és feladatok nélkül, csak az ismeretek gyarapítását szolgálják.

Miskolc, 2012. augusztus 24.

Gedeon Magdolna

Jogforrások

1298:67 tc.: „továbbá, ha egy nemes birtokai vétkeiért vagy bírság címén a bíró és az ellenfél kezére jutottak, akkor ő vagy mások, akiket illet, azok kezéből az ország régtől megtartott szokása szerint megválthatják..

1790/91. évi X. törvénycikk Magyarország és a hozzákapcsolt részek függetlenségéről

Az ország karainak és rendeinek alázatos előterjesztésére, Ő szent felsége is kegyesen elismerni méltóztatott, hogy ámbár a felséges ausztriai ház nőágának az 1723:I. tc. és II. cikkelyek által a magyar királyságban és a hozzá kapcsolt részekben megállapított örökösödése ugyanazt a fejedelmet illeti, a kit a megállapított trónöröklési rend szerint a Németországban és azon kívül fekvő, elválaszthatatlanul és föloszthatatlanul birtoklandó többi ország és tartományokban illet: mindazonáltal Magyarország, a hozzá kapcsolt részekkel együtt, szabad és kormányzatának egész törvényes módját illetőleg (bele értve mindenféle kormánysszékeit) független, azaz semmi más országnak vagy résznek alá nem vetett, hanem saját állami léttel és alkotmányával bíró, s ennél fogva az 1715:III. tc., valamint az 1741:VIII. tc. és XI. cikkelyek rendelkezésének megfelelően, törvényesen megkoronázott örökös királyától, és így Ő szent felségétől s örökösaitől, Magyarország királyaitól, tulajdon törvényei és szokásai szerint, nem pedig más tartományok módjára igazgatandó és kormányozandó ország.

1869. IV tc.

19. § A bíró a törvények, a törvény alapján keletkezett s kihirdetett rendeletek s a törvényerejű szokás szerint tartozik eljárni és ítélni.

HK. I. 10.

Mi a szokás és mik szükségesek annak megerősítésére? Most már a szokásról (consuetudo) kell értekezni. Holott is tudni való, hogy a szokás erkölcsökből származott az a jog, a mely, törvény hiányában, törvény gyanánt szolgál. És egyre megy, hogy írásba van-e foglalva, avagy a meggyőződésben él; mivel a törvényt is az okosság javálja. Továbbá, ha a törvény az okosságon alapszik: akkor törvény mindaz, a mi az okosság szerint megáll; csak hogy a vallással megegyezzen, a rendhez illő legyen és az üdvösségre szolgáljon. Szokásnak mondjuk pedig a közönséges megszokottságtól, és emberi gyakorlatnak azért, mert közönséges gyakorlatban van.

1. § De a szokást (a mi célunkhoz képest) világosabban ekkép határozhatjuk meg: a szokás az a jog, melyet erkölccsel hoz be az, a ki közhatalmával törvényt alkothat. Ezért esik a szokás is a jog elnevezése alá. És ha a fejedelem meghagyja, hogy a jogszabályok szerint kell ítélni, akkor a bíró meghozhatja ítéletét a szokás és az illető hely statutumai szerint is. A mint megfordítva, a szokás elnevezése alá esik a közönséges jog is. Miért is, ha ki keresetében szokást említ, az alatt, úgy látszik, a közönséges jogot is értette.

2. § Helyi szokást akármely nép hozhat be. De hogy a szokás erőre kapjon és erőben maradjon, arra egy és más szükséges.

3. § Először: hogy okszerű legyen. Okszerű pedig akkor, ha a jog célja felé tör és halad. Az egyházi és isteni jognak célja a lélek boldogsága. A polgári jognak célja pedig a közjó. Ugyanazért a szokás, ha a lélek boldogságára törekszik, az egyházi és isteni jog szerint okszerű; ha pedig az örökkévaló céllal ellenkezik, okszerűtlen. A polgári jog szerint pedig, okszerű a szokás, ha a közjóra törekszik. És mivel erre nézve nincsenek

különös szabályok, mondd, hogy a természeti joggal, a nemzetek jogával, vagy a tételes joggal nem ellenkező szokást, okszerűnek tekintjük.

4. § De minthogy a jognak alapja az okosság: úgy látszik, hogy a joggal ellenkezésben, semmi szokás sem lehet okszerű. A különböző okok tekintetéből azt kell állítanunk, hogy valamely szokás okszerű lehet még okszerű törvény ellenére is. A honnét különböző célokat tekintve, két egymással ellentétes dolog is lehet egyszerre igaz; mint például: a házasságra lépés, vagy házasságra nem lépés.

5. § Másodszor szükséges, hogy idősült legyen, azaz: kellő időn át tartson és az elévülésre megkivánt időnek folyása alatt megerősödjék. De ez csak az egyházi jogra nézve áll, és még e szerint is csak akkor szükséges ez, ha a tételes joggal ellenkezik. A polgári jog szerint pedig, a szokás alakulására elég egy évtized, vagyis tíz évnek a lefolyása, még abban az esetben is, ha az a polgári joggal ellenkezik. Ha pedig a szokás az egyházjoggal ellenkeznék, akkor annak negyven évig kell tartania. Ha azonban a szokás a törvény hiányában keletkeznék, akkor az egyházjog szerint is egy évtized elégnek látszik. Ennek a tíz évi időnek folyása pedig a népnek első cselekvésétől kezdődik.

6. § A mit pedig a polgári jogra nézve mondék, hogy tíz esztendő minden különbség nélkül elégséges, ezt úgy értsd, hogy ha a szokás nem olyan dolgokra nézve keletkezik, a melyek a legfőbb hatalom jeléül, a fejedelemnek vannak fentartva. Mert akkor szokás csak oly hosszú idő lefolyása után keletkezhetheték, melynek kezdete az emberi emlékezetet túlhaladja.

7. § Harmadszor: a tudósok közös vélekedése szerint szükséges a cselekvés ismétlődése. Mondd mégis, hogy az ismételt cselekvés magában a szokás keletkezésére nem szükséges, hanem mivel a gyakorlatból ismerhető fel a nép megegyezése, a melyet többnyire egyetlen egy cselekvésből ki nem vehetünk. A cselekvések ismétlődése tehát úgy jelentkezik mint ok, a szokás pedig, mint okozat. Szükséges pedig annyi és olyan nyilvánvaló cselekvés, hogy az a népnek minden valóság szerint tudására jutott legyen, mindazonáltal a szokást nem a cselekvés, hanem a népnek hallgatólagos megegyezése hozza létre. Innét, a hol csak a hozzávetésekből kivehetjük a nép hallgatólagos beleegyezését, ott nem törődünk többé a cselekvések ismétlődésével. Sőt néha egyetlen egy cselekvésből is eredhet szokás, ha ennek folytonosan ható oka, és a szokás keletkezésére megkivánt időtartamra megvan, mint például ha valakinek az országúton hídja van, vagy más efféle.

Türelmi rendelet: 1781."Minthogy ő legszentebb felsége meg van győződve arról, hogy minden kényszer, amely az emberek lelkiismeretére erőszakkal hat, mindennél ártalmasabb, ezzel szemben az olyan helyes türelem, amelyet a keresztényi szeretet javall, mind a vallásra, mind az államra igen nagy haszon forrása, elhatározta, hogy e türelmet valamennyi császári és királyi örökös tartományában bizonyos törvényekkel erősíti meg. [...] Minden olyan nyilvános vallásgyakorlattal nem bíró helyen, ahol van száz nem katolikus család, s ezeknek van elegendő, törvényes úton biztosított fedezetük imaházak, lelkészlakok, tanítólakások építésére, s ahol a lelkészek és tanítók megfelelő ellátásáról gondoskodni képesek anélkül, hogy a szolgáltató népet ezekkel a hozzájárulásokkal túlságosan megterhelnék, avagy a reá háruló közzadók viselése szempontjából meggyengítenék, legyen szabad ugyanazon nem katolikusoknak, vagyis az ágostai és helvét hitvallásúaknak, avagy a görög szertartású nem egyesülteknek [lutheránusoknak, kálvinistáknak, görög keletieknek] magánimaházakat oly módon felépíteni, hogy ezeknek se tornyuk, se harangjuk, se közútról nyíló bejáratuk - olyan, amilyen a nyilvános templomoknak van - ne legyen; viszont mind e helyeken, mind pedig e településeken kívül szabadon meg kell nekik engedni ezenkívül azt is, hogy lelkészeket és tanítókat alkalmazzanak, a nekik szükséges épületeket felépíthessék, s ennek megfelelően nemcsak ezekben a magánimaházakban végezhessek el minden vallási gyakorlatukat, de elláthassák betegeiket is."

A pannonhalmi kiváltságlevél szövege 1002-ből: Krisztus! Krisztus! A MAGASSÁGBELI ÚRISTEN NEVÉBEN! ISTVÁN, A MAGASSÁGBELI GONDVISELŐ KEGYELMÉBŐL A MAGYAROK KIRÁLYA. Hisszük s valóban tudjuk, hogy ha az istentiszteletnek szentelt helyek hatalmát és tiszteletét növeljük, azt nemcsak az emberek hirdetik dicsérettel, hanem Isten is jutalommal viszonzza. Ezért Isten szent egyháza és a mi híveink valamennyien, a mostaniak és jövendőbeliek, tudják meg, hogy a Pannonia hegyén lévő Szent Márton monostornak az apátja, Anasztáz közbenjárására, tanácsára és beleegyezésével [ugyanezen monostornak] olyan kiváltságot engedélyeztünk, amilyent Montecassino Szent Benedek monostora kapott. Szent Márton monostorát még szülőatyánk kezdte és mi fejeztük be Isten segítségével lelkünk üdvéért és királyságunk megszilárdításáért. Ugyanezen monostor testvéreinek szent imái miatt az előbb írt Anasztáz apát úr tanácsaitól és állandó segítségétől felbátorítva lettünk ugyanis győztesek. Gondoskodtam ugyanakkor arról is, hogy megörökítem az utódok emlékezetében azt a különleges támogatást, amelyet Szent Márton érdemeiért gyermekkoromban megtapasztaltam. Ugyanis mikor kitört a háború vihara, s ebben a németek és a magyarok között a viszály igen nagyra nőtt, s különösen amikor a polgárháború pusztítása fenyegetett, mivel az egyik megye, a somogyi el akart űzni atyám székéről, nagy bizonytalanság fogott el, milyen tanácsot adjak háborgó lelkemnek, mihez fogjak? Ekkor Pázmány, Hont, Orci vezérek és Domonkos érsek úr támogatásával fogadalmat tettem Szent Mártonnak, ha érdemeiért a külső és belső ellenségeimet legyőzöm, akkor úgy jó, ha a fenti megye dézsmája, ami minden dolga, birtoka, földje, szőlője, vetése, útvámja után jár, valamint a vendégek bora, ami birtokaikon terem, ne a megyés püspökhöz tartozzék, hanem azt inkább ugyanezen monostor apátjának vessem alá haladéktalanul az említett vezérek és sok ispán tanúságával. Hogy elhatározásomat követően győzelmet arattam, amit eszemben forgattam, megvalósítani törekedtem. Annál is inkább, mivel e hely kivételével nem voltak még püspökségek és apátságok Magyarországon. Mert, híveim, ha szabad volt püspökségeket és apátságokat létesítenem azon a helyen, ahol csak akartam, miért is ne tettem azt bármely hellyel, amit akartam? De nehogy még úgy tűnjék, hogy a Szent Mihály egyháza ki lett fosztva, sőt nehogy a megyés püspök jogtalanságot vagy kárt szenvedjen a dézsmaszedésben, ezért neki adtam a Kortó nevű udvarházat a hozzá tartozó emberekkel együtt. Ha pedig ő a rendelkezéseimmel szemben bármit méltánytalanul tenni vagy szerezni akarna, tudja meg, hogy az ítélet napján Isten, az élők és holtak bírója előtt velem találja szembe magát. De még annyit hozzáfűzök: legyen a monostor minden zaklatástól mentes, és legyen a szerzeteseknek joguk bármelyik apátjuk eltávoztása után nyugodtan másikat választani, tetszésük szerint bármely püspökkel felszenteltetni, és legyen szabad nekik akármely helyen bármelyik püspöktől a rendeket felvenniük. Más apát előtt pedig cappella ne vonuljon, csak e monostor apátja előtt, tiszteletből a hely szentsége miatt, továbbá az apát püspök módjára szándálban mondja a misét. Megparancsoljuk tehát — Megváltónk, Urunk Jézus Krisztus legyen rá a tanúnk —, hogy semmiképpen se merjen beavatkozni egyetlen érsek, püspök, herceg, ôrgróf, ispán, alispán vagy bármely más ember — akár nagy, akár kicsi — az ugyanezen monostor apátjának engedélye nélkül a mondott monostor ügyeibe a szolgák, földek, szőlők, dézsmák, halászat, partok, jogszolgáltatás révén. Aki ezt megteszi, fizessen száz font jó minőségű aranyat, az egyik felét a mi kamaránknak, a másik felét pedig a mondott monostornak vagy vezetőinek, és átok sújtsa ôt mindörökké. Hogy hitelesebb legyen, ezt az oldalt saját kezűleg megerősítettük és megpecsételését megparancsoltuk. ISTVÁN ÚR, A KIVÁLÓ KIRÁLY JELE (ISTVÁN KIRÁLY). DOMONKOS ÉRSEK KANCELLÁRKÉNT ELLENŐRIZTE. Az Úr megtestesülésének 1001. esztendejében, a 15. indikcióban, Istvánnak, a magyarok első királyának második évében íratott és átadatott ez a kiváltságlevél. Ezeket a falvakat nevezte meg Sebestyén érsek és Csaba ispán a templom felszentelésekor: Halászik Füzegy, Bálványos, Tömörd, Himód, Wisetcha, Varsány, Murin, Kortó, Vág. Minden mostani és jövőbeli dologból a pozsonyi vám harmadrésze.

1896:26. tc. 21. § A közigazgatási bíróság előtt felmerült elvi jelentőségű vitás jogkérdéseket a bíróságnak azon osztálya, melynek körébe az ügy tartozik, saját ülésében dönti el.

A döntvényekben foglalt elvi jelentőségű megállapodásokat a közigazgatási bíróság illető osztályának tanácsai mindaddig követni kötelesek, míg azokat újabb osztályülési megállapodás meg nem változtatja.

Az osztályülések megállapodásairól külön döntvénykönyvek vezetendők.

Az erdei termékek szállításáról. Az 1879. évi XXXI. t.-c.

178. §-a kimondja, hogy "minden földbirtokos tartozik megengedni, hogy idegen erdei termékek bármely művelési ághoz tartozó földjein, illetőleg magán útjain átszállíttassanak, ha azok az erdőből különben vagy éppen nem, vagy csak tetemesen nagyobb költséggel lennének elhordhatók..." a 179. § pedig az engedély megadásánál követendő eljárást szabályozza.

2451-1901. K. sz. döntvény. A törvény helyes értelmezése szerint a birtokjognak a 178. §-ában előírt korlátozását nem lehet igénybe venni ott, ahol a közforgalom céljaira létesített közút áll rendelkezésre, mert a törvény helyes értelmezése, de a 10092-1881. F. M. számú rendelet 3. §. o) pontja is kimondja, hogy az erdei termékeknek idegen területen való átszállítását a birtokosok lehető legkevesebb károsításával kell keresztül vinni, miért is a földbirtokosok az idegen erdei termékek szállításának megkönnyítéséhez még akkor sem kötelezhetők hozzájárulni, ha a közút a gazdasági és közlekedési érdekeknek nem felel meg, mert a hiány nem a 178. §. alkalmazásának szükségességét, hanem a közút jókarban hozását vonhatja csak maga után.

1102-1904. K. sz. döntvény. Az 1879. évi XXXI. t.-c. 178. §-ában biztosított átszállítási engedély minden erdei termékre vonatkozik, tehát az eredeti *melléktermékekre* is, mert a törvény nem a fatermékek, de az erdei termékek átszállításáról szól.

8935-1912. K. sz. döntvény. Az erdőben nyitott kőbányák anyagát erdei mellékterménynek kell minősíteni és az 1102-1904. K. számú döntésben is kifejezésre jutott indokolás alapján, az 1879. évi XXXI. t.-c. 178. §-a kőanyagra is alkalmazható.

6644-1913. K. sz. döntvény. Ha az erdei termékeknek idegen területen való átszállítási engedélye több évre szól, az engedélyes köteles minden naptári év végével az okozott kárt és költséget - az 1879. évi XXXI. t.-c. 178. §-ának megfelelő alkalmazásával - megtéríteni, s ha ennek a kötelezettségnek a teljesítésére letétbe helyezett pénzbeli biztosítékot kellene fordítani, a szállítási engedélyt mindaddig szüneteltetni kell, míg az engedélyes a biztosítékot az eredeti összegre ki nem egészítette.

Milyen jogforrásokat ismer?

A szokásjognak milyen szerepe rajzolódik ki a fenti törvényekben?

Mikor lehet egy szokásból szokásjog?

Jelölje meg a privilégiumban a kiváltságlevelek szükségszerű elemeit!

Miért alkalmaztak a Habsburg uralkodók szívesen rendeleteket?

Mi a döntvények feladata?

Büntetőjogi alapfogalmak, a büntetőjog fejlődése a XVIII. századig

Mit értünk bűncselekmény alatt?

Mit értünk köz- és magánbűncselekmény alatt?

Mit értünk büntetőjogi felelősség alatt?

Szent László Király II.12. Fejezet a lopáson kapott szabad emberről vagy szolgáról, és a szabadoknak szolgaságra vetett fiaikról

Ha szabad embert vagy szolgát lopáson kapnak, akasztják fel.

1. § Ha pedig az akasztófa elől templomba menekedik, hozzák ki onnan és vakítsák meg.

2. § A lopáson kapott szolgát, ha templomba nem menekedik, akasztják fel szinte mint a szabad embert; és a felakasztott szolga legyen kára az ő urának, az ellopott jószágának pedig a jószág gazdája vallja kárát.

3. § Ha lopáson kapott szabad ember a templomba menekedik, és kihoztatván onnan szemét veszti, tizedik esztendejekben járó vagy annál kissebb koru fiai és leányai szabadok maradjanak; de ha tiz esztendőnél idősebbek, vessék szolgaságra őket és minden vagyonukat vegyék el tőlök.

4. § Ha szolga vagy szabad ember ludat vagy tyukot lop, tolják ki fél szemét és a mit lopott, adja meg.

1351. évi XIX. törvénycikkhogya a fiú apja vétkeiért ne bűnhődjék

Továbbá az atya vétkeiért, a fiunak sem személyében, sem birtokaiban vagy vagyonában kárt ne tegyenek, vagy el ne marasztalják.

Melyek a büntethetőséget kizáró okok?

Milyen megnyilvánulási formái vannak a bűnösségnek?

Szent István Király II. 16. Fejezet a szándékos emberölésről

Ha valaki haragra gerjedvén és felfuvalkodván kevélységgel, szándékos emberölést követ el, tudja meg, hogy száztiz arany pénzt fizet érte, a mint a mi tanácsunk végezte.

1. § Ebből ötvenet a király kincstárába vigyenek, a más ötvenet adják a rokonoknak, tize pedig az ítélőbiráké és közbenjáróké legyen. És maga a gyilkos bőjtöljön a kánonok rendelése szerint.

1486. évi LI. törvénycikka szántszándékos gyilkosokat királyi kegyelem nélkül ki kell végezni, a kiket is, bárhol legyenek, el szabad fogni és hogy azokat senki se merje megvédeni

Továbbá, a mely emberek, eltökélt szándékkal követnek el emberölést, azokat, bármilyen rendűek és kiváló állásuk legyenek, minden váltságdíj mellőzésével, ki kell végezni, és ha az ilyen emberek szökésben keresnének menedéket, bárhol és bármikor kézre kerülnek, ugyanabba a büntetésbe essenek; azonban megtartván a törvény rendét.

1. § És annak a vármegyének az ispánja vagy alispánjai és szolgabirái, a hol az ilyen gyilkos kézrekerül, kötelesek legyenek és tartozzanak az igazságot az ország szokásához képest kiszolgáltatni.

2. § És az ilyeneket, a hűtlenekre és más gonosztevőkre nézve föntebb kimondott büntetés alatt, senki se merje a maga váraiba és házaiba fogadni és bebocsátani.

3. § Ha pedig az emberölés nem előre eltökélt gonosz szándékkal és nem elhatározott akarattal, hanem véletlenül vagy másképen váratlanul történt, az emberölőnek legyen joga a megöltnek rokonaival szabadon egyezkedni.

Mi a kísérlet? Milyen alakzatai vannak?

Szent István Király II. 51. Fejezet a király és ország ellen való pártütésről

Ha valaki pártot üt a király vagy ország ellen, annak oltalmat ne adjon a templom.

1. § És ha valaki akármi módon a király élete vagy méltósága ellen esküszik össze, vagy megkísérli azt, avagy a kísértővel tudva egyetért, legyen átok rajta és foszszák meg a hivekkel való minden közösségtől.

2. § Vagy ha valakinek valami efféléről tudomása vagyon, és noha bizonytságot tehetne róla, meg nem jelenti, ugyanazon büntetés szálljon reá.

Kik az elkövetők és a bűnpártolók? Az alábbi forrásokban milyen tettesekről, részesekekről, és bűnpártolókról van szó?

Szent László Király II. 5. Fejezet a lopott jószág nyomon kereséséről

Ha valaki ellopott jószága nyomán vagyon, küldje követét előre a faluba, hová a nyom vezet, nehogy a falubeliek az ő barmaikat kihajtván, eltapodják a keresett nyomot; a mit ha általkodottan megcselekednének, fizessenek meg az elveszett jószágért.

1. § Ha pedig a falubeliek előbb kihajtották az ő barmaikat, hogynem a követ elérkezett volna, akkor a nyomozók házról-házra motozzanak, a mint nekik tetszik.

2. § Ha valakinek valamije elveszett, vigyen alkalmas tanukat a jószág nyomozására, a hol azt lenni gondolja; és ha mások tiltanak őt a nyomozástól, próbáltassanak meg a tiltók, és ha vétkesek lesznek, veszzenek mint tolvajok; ha pedig megtisztulnak, fizessenek a tilalomért ötvenöt pénzzel.

3. § Ha vitézek az ő ispánjok ösztönzéséből vetnek akadályt a nyomozásnak, fizessen érték ötvenöt pénzt az ispán és annak utána próbáltassék meg.

Praxis Criminalis: 64.1.

Ha néhány személy előre elhatározott szándékból és akaratból összeállván valaki más megöléséhez egymás kölcsönös megsegítésére és támogatására vállalkozott...jóllehet egyetlen sebzés okozta a halált, és az ölö kiléte nyilvánvaló vagy sem, hasonlóképpen, ha mindegyikük vagy közülük csak valamelyek sújtottak vagy sebeztek halálra.

PC. 70.6.

Aki mást pénzzel vagy ajándékkal vagy ígérettel arra nyer meg, hogy valaki mást megöljön (hasonlóképpen mint a tettes) töressék kerékbe.

PC. 72.5.

Aki mérgezéshez tudatosan és gonosz szándékkal segítséget nyújt, ahhoz tudatosan mérget ad, elad (miképpen a tettes) ha férfi keréktöréssel, ha nő fővesztéssel sújtassék.

1435. évi (II.) XXIV. törvénycikkhogya a hűtleneket az urak váraiba be ne fogadják, s hogy a tisztek latrokat is elfogadhatnak

Végezetül, jelen rendeletünkkel országunk régi szokását megerősítvén, országunk főpapjainak, báróinak és nemeseinek helyeslésével közönségesen megállapítjuk és elrendeljük:

1. § Hogy semmi főpap, báró, nemes és bármely rangu s rendü országlakosunk se merje a hozzánk, koronánkhoz és országunkhoz nyilván hűtleneket, nemkülönb a nyilvános tolvajokat, latrokat és gonosztevőket, különösen pedig azokat, kiket közönséges gyűlésekben levelesítettek, hasonló hűtlenségnek, vagy a tolvajok és rablók vendégül

fogadásának büntetése alatt, a maga váraiban, házaiban és birtokain elhelyezni, vendégül fogadni és megtartani, vagy őket segélyben, vendégszeretetben és kedvezményben részesíteni.

Tripartitum

14. CZIM A hűtlenség vétkének eseteiről

Az úgynevezett hűtlenség vétkének esetei pedig azok, melyek ha fölmerülnek, a királyi felség bárkinek fekvő jogszárait még életében törvényesen és szabadon adományozhatja annak a kinek akarja.

1. § Első eset a felségsértés bűne; ha tudniillik valaki fejedelmünk személyére szentségtelen kezet vet, vagy fegyverrel avagy méreggel élete ellen tör, vagy azok közé a falak közé vagy abba a házba, a hol a fejedelem maga tartózkodik, hatalmasul beront.

2. § Második eset: ha valaki nyilván az alkotmány, a király és korona közhatalma ellen támad és ellene szegül. E támadást azonban úgy értsd, hogy akkor, ha jogos önvédelemből történik, nem szül hűtlenségi vétket.

3. § Továbbá: a ki hamis okmányt készít, vagy a bíróság előtt ilyent nyilvánosan használ: úgy szintén a ki hamis pecsétet metsz vagy használ.

4. § Továbbá: a kik hamis pénzt vernek, vagy ilyent tudva és nyilván nagy mennyiségben használnak.

5. § Továbbá: a kik atyafiaikat vagy vérrokonaikat a negyedik ízen belől meggyilkolják vagy megsebesítik. Nemkülönb az atya-, feleség- és férjgyilkosok. Azonban csak azt a feleség- és férjgyilkosságot kell értened, melyet valaki a törvényes eljáráson kívül és igazságtalanul követ el.

6. § Tovább: a kik nőrokonaikat ugyancsak a negyedik ízen belül megszeplősíti. Vagy a kik mostoha anyjukon erőszakot tesznek s a kik vért fertőztetnek, nyilvános elmarasztalás vagy levelesítés esetében.

7. § Továbbá: faluknak és majoroknak nyilvános gyujtogatói.

8. § Továbbá: a kik az ország belállapotának felforgatására idegen dülókat vagy zsoldosokat hoznak be.

9. § Továbbá: akik közoltalmat, vagy szabad menedéket biztosító levelet sértenek meg, nyilvános elmarasztalás esetében.

10. § Továbbá: a kik saját uruk várait elárulják. Nem különben, a kik bármely hazafiú várait, kastélyait vagy más erősségeit ostrommal beveszik, elfoglalják vagy alattomban kezükre kerítik, a mennyiben ezért nyilván elmarasztalva vannak.

11. § Továbbá: a kik az ország rendes biráit és ezeknek a biráskodásban helyetteseit, megölik, elfogják, megverik vagy megsebesítik.

12. § Továbbá: azoknak a perlekedőknek vagyis peres feleknek megölői, akik a királyi felséghez, vagy a nyolczados, vagy pedig a rövid avagy megyei törvényszékre, vagy bármely más törvénykezési helyre, tudniillik perfolytatás végett utaznak, vagy pedig azoknak a kik a király meghívására egybeült közönséges országgyűlésre jönnek-mennek.

13. § Továbbá: a kik a királyi embereket, a káptalan és konvent kiküldötteit, midőn ezek végrehajtásban járnak, megölik, megsebesítik vagy megverik.

14. § Továbbá: a nyilvános eretnekek, a kik tudniillik valamely kárhóztatott vallásfelekezethez csatlakoznak.

15. § Továbbá: a testcsenkítók és szemkivájók, kivéve a bánokat, vajdákat és a véghelyek más tisztviselőit.

16. § Továbbá: az ország végvárainak feladói.

17. § Továbbá: a kik a törököknek és más hitetleneknek, tudniillik az országra agyarkodóknak és ellenségeinek fegyvert vagy élelmet szolgáltatnak.

18. § Továbbá: azoknak háborgatói, letartóztatói, és fosztogatói, a kik kárhoztatott hitvallásukkal felhagyván, állandó ittmaradás végett, e hazába menekülnek.

21. CZIM

A gyilkosságról, melyet valaki önvédelmezése közben követ el

3. § És innen van az, hogy valaki helyes és igazságos önvédelme közben ellenfelét, ki őt ellenség módjára kivont karddal megtámadta volt, megöli, az ilyen megölt és meggyilkolt embernek mind díja, mind véreomlása joggal elvész és azt soha senki vissza nem szerezheti.

4. § De másképp áll a dolog a lelkiismeret törvényszéke előtt. Mert ha a megtámadott a megtámadó elől becsülettel és személyének megmentésével menekülhet, akkor kötelessége menekülni s a kisebb rosszat kikerülni, nehogy nagyobb következzék be.

22. CZIM Hányféleképpen és hogyan kell a védelmet értenünk?

Tudnunk kell továbbá, hogy a védelmet kétféleképpen érthetjük. Először: a test és személy védelmekép; másodsor pedig az ingatlan vagyon vagy örökségek megtartásakép.

1. § A mi tehát a test és személy ótalmát illeti, a védelemnek nyomban és mielőtt a sértés teljes befejezéséhez jut, vagy ugyanazon tusa és czivódás folytán a bűnös tettnek még első hevében kell történnie és véghez mennie, mielőtt tudniillik a megtámadó, vagy az, ki az első ütést mérte, a hely színéről eltávozott, mert ha azután történnék, nem védelemnek, hanem (a mint előbb említettem) boszúállásnak neveznök azt.

5. § Mindazonáltal Isten és a lelkiismeret ítélőszéke szerint minden védekezésnek a vétlen önvédelem mérsékletével kell történnie. Hogy pedig a védelem vétlenül történt, ezt akkor mondjuk, a mikor valaki magát vagyonának és személyének veszélyeztetése nélkül másképp meg nem védheti, hanemha azt, a ki őt megtámadja, vagy megöli vagy megsebesíti.

24. CZIM Vajjon segítségére lehet-e egyik ember a másiknak?

Kérdésbe jön még az is: hogy egyik ember a másiknak segítségére lehet-e?

1. § Mondd: hogy igen. Mert ha barátaimat és atyámfiat dolgaim és örökségeim védelme végett segítségül hívhatom, ezt testem és személyem megóttalmazása végett még inkább tehetem.

2. § Ezért akárki, még az idegen is, ha segítségül hívják, annak, a kit életveszélyben lát forogni, segítségére mehet.

3. § Azonban haramiát és más nyilvános gonosztevőt, az ilyen gonosztevőnek segélykiáltására nem tartozik és nem köteles másnak kezéből kiszabadítani.

105. CZIM 1. § De ha férje a házasságtörés után vele együtt lakván és hálván, erkölcsi magaviseletét tudva elnézné, akkor hitbérét is vissza fogja nyerni és férje azután őt a házasságtörés miatt (ha másodsor vétkeznék is) meg nem ölheti, a mit első ízben, a mikor tudniillik a házasságtörés tudomására jutott, szabadon és jogosan megtehetett.

2. § Mikor pedig az asszony az ilyen házasságtörésért törvény szerint halállal bünhődött, atyafiai egyedül a jegyajándékát és nem hitbérét, szerezhetik vissza és ezt akkor, ha nem voltak gyermekei, vagy ha arról nem végrendelkezett, mert az esetben az gyermekeire háramlik, vagy a végrendeleti örökösöket fogja illetni.

1486. évi XV. Törvénycikk főbenjáró ítéletben, az öt eset kivételével, senkit sem kell elmarasztalni, és hogy ha az urak tisztai vagy jobbágjai erőszakoskodnak, uraiknak esküvel kell magukat tisztázniok, azok részéről pedig igazságot szolgáltatniok

Továbbá végeztük: hogy hatalmaskodás tényében, ha mindjárt valaki a bíróság előtt vagy másutt is, saját szájával vallaná be a gonosztetteket, a melyeket elkövetett, ennek utána senkit sem kell elmarasztalni, (hanem ha az alább megnevezett esetekben);

1. § Ugymint a nemesek házainak megrohanása, továbbá a birtokok és haszonvételeik meg tartozékaik elfoglalása ugyszintén a nemeseknek igaz ok nélkül való letartóztatása, ezenkívül a nemeseknek megsebesítése, megverése vagy megölése miatt.

1647. évi XIV. törvénycikk azoknak a büntetéséről a kik templomokat, paplakokat, iskolákat és jövedelmeket foglaltak el és a vallás ügyében kelt más törvényeket megszegették és annak végrehajtása módjáról

A büntetést illetőleg: a kikre a jövendőben bebizonnyul, hogy templomokat paplakokat, iskolákat és azokhoz tartozó jövedelmeket, meg javakat foglaltak el és a rendeket vagy népet a harangok és temető használatától megfosztják, vagy a kik azon említett templomokat a paplakokkal, iskolákkal és ezek javaival és jövedelmeivel együtt vissza nem adják és az evangélikusoknak a templomok, paplakok és iskolák építésére alkalmas és elégséges helyeket és telkeket a fönt előadott módon át nem engedik vagy ezeknek az építését az előbb említett helyeken gátolják; a rendeket vagy a népet a vallás szabad gyakorlatában gátolják vagy a vallás tárgyában kelt országos törvényeket és királyi oklevelet megszegik, azokat, legyenek bár egyházi vagy világi méltóságúak:

1. § Az alispánok, mihelyt a panasz elibük került, először is és mindenekelőtt intsék meg, hogy az elfoglalt templomokat és más dolgokat adják vissza és kihágásukért tegyenek eleget, a mit ha megtesznek, semmi büntetés alá sem fognak esni.

1723. évi CXVIII. Törvénycikk a kiváló borok meghamisításának meggátolásáról

Igazságos, (nehogy némelyek magán csalárdsága miatt a közönség szenvedjen), hogy azokat, a kik a kiváló borokat bármi módon meghamisítják, vagy azokat silányabb szőlőkből helyettesítik s ezek neve alatt elárusítják, s így a vevőket megcsalják s a közkereskedést megakadályozzák, az illető megyék hatóságai azonnal s tetteleg összes boraiknak elvesztésével büntessék.

Az alábbi esetekben milyen bűncselekmények valósulnak meg?

1. Zách Felicián a visegrádi palotában rátámadt az ebédelő királyi családra, és több tagját megsebesítette.
2. A karddal megtámadja B-t egy sikátorban, hogy elvegye a pénzét. B előkapta kardját és leszúrta a támadót.
3. C földesúr nem engedte jobbágyát Húsvétkor a templomba menni.
4. Egy kereskedő híres egri borként akarta eladni a máshol termelt rosszabb szőlőből készült italt.
5. A férj hazamegy, és rajtakapja feleségét egy katonával. A férj hirtelen haragjában előrántja kardját, és leszúrja a feleségét.
6. A férj hazamegy, és rajtakapja feleségét egy katonával. A férj, számon kéri feleségét, hogy miért tette ezt meg másodszor is, majd haragjában előrántja kardját, és leszúrja a feleségét.
7. Az örökség megszerzése érdekében D mérget kevert a testvére italába, aki meghalt attól.
8. E nemest letartóztatták, mert erőszakoskodott a szomszéd birtokos lányával.
9. F-et megtámadják az országúton, kiáltására odaszalad G és kardjával lekaszabolja a támadókat.
10. H polgár házát egy csapat megtámadja és betöri az ajtaját.
11. I egy hamis pecsétet felhasználva állított ki egy okiratot.
12. J éjszaka motoszkalásra ébred. Látja, hogy valaki a szekrényben kutat. A tolvajt belökte a szekrénybe és rázárta az ajtót, majd megkereste a kardját, és leszúrta.
13. K ellopta a szomszédja aranygyűrűjét. A szomszéd sejtette, hogy hol a gyűrű, ezért be akart menni K házába. K azonban elküldte a szolgáját az ispánhoz, hogy küldje ki embereit, akik nem engedik be a szomszédot a házba.
14. L befogadja a várába a menekülő barátját, pedig tudja róla, hogy útonálló.

15. Hegedűs hadnagy a törököknek akarja átengedni az egri várat.
16. A faluban az elmebeteg M felgyújtja a gabonaraktárat.

Büntetőjogi kodifikációs kísérletek

1715. évi XXIV. törvénycikk a törvények javításáról s törvényszékek tartásáról

Hogy a jog- és igazságszolgáltatás, mely nélkül az országok fenn nem állhatnak, úgy ez országban, mint kapcsolt részeiben mostantól jövőre pontosabban folyjon: Ő császári királyi felsége jóváhagyásával a karok és rendek elhatárolták:

1. § Hogy az alább nevezettek, mint tiszta jellemű s a törvényben és hazai dolgokban jártas férfiak kiválasztassanak, még pedig: Csáky Imre gróf, kalocsai érsek, s Ő legszentségebb felsége belső titkos tanácsosa, Erdődy László Ádám gróf nyitrai püspök, Nádasdy László gróf, csanádi püspök, továbbá Koháry István gróf, országbíró, s Erdődy György és Károlyi Sándor gróf urak, és még Horváth Simonchich János báró, királyi személynök s tanácsos, az egész királyi ítélő táblával s Tolvay Gábor báró. Ezekhez csatolandók: tisztelendő Spátay Gábor, jánosi apát, a nyitrai káptalan követe, s nemzetes Nedeczky Sándor, Bossányi Gábor, Okolicsányi Pál, Borsy Mihály, Skaricza Gábor s Bencsik Mihály.

2. § Horvátország részéről pedig: a zágrábi püspök úr, továbbá Rauch Dániel albán, Brányug János ítélő mester és Czindery György; Magyarországon a nádorispán úrnak, Horvátországban pedig a bán úrnak fennmaradván az a joga, hogy az elhunytak vagy törvényesen távollevők helyébe, Ő felsége helybenhagyása alá másokat terjeszthessenek.

3. § Kikre a törvények s törvényszékek javításának gondját ruházzák, s kötelesek lesznek az országgyűlés bevégeztével, a törvények és törvényszékek átvizsgálását s kijavítását magokra vállalni s azt ha elvégezték, a legközelebbi országgyűlésen előterjeszteni, hol az ország karai és rendei azt felülvizsálandják, s mind ama pontjaiban, hol valamit netalán hozzáadni, vagy belőle elvenni kell, módosítandják, s a táblai bírák napi dijairól, s ezek szilárd és változhatatlan alapjáról is gondoskodván, Ő legszentségebb felsége jóváhagyása alá terjesztendik.

4. § A közben pedig míg ezt az intézkedést a jövő országgyűlésen foganatba nem veszik, igazságosnak találják, hogy (a kir. fiscus alább említett eljárásának fenntartásával) úgy a nagyobb, mint a kisebb nyolczados valamint a rendkívüli törvényszékeket s a felebbvitelek felülvizsgálatait, úgy a királyi, mint a hétszemélyes táblán is, (melyhez az ország főpapjain és báróin kívül más, az említett főpapokkal és bárókkal együtt az igazságszolgáltatásra, Ulászló 3-ik decretuma 4-ik t. cikkének hasonlatosságára esküvel előzetesen kötelező törvénytudókat is alkalmazzanak) minden további értesítés nélkül, csupán e jelen szabály erejével fogva, a kir. ügyész ellenében is, az alábbirt eljárás kivételével, az oda tartozó perekben, a megállapított időkben mind Magyarországon, mind a hozzá kapcsolt részekben, megtartsák.

1790/91. évi LXVII. törvénycikk

a közpolitikai és bírósági ügyeknek s más tárgyaknak, melyek az országgyűlésen nem voltak bevégezhetőek, rendszeres kidolgozására bizottságok rendeltetnek és megbízottak neveztetnek ki

Midőn ugy e kegyelmes királyi javaslatok, valamint a vármegyék, szabad királyi s illetőleg bányavárosok utasításaiból vett több kívánalmak s illetőleg országos sérelmek nagyobb részben oly tanácskozási tárgyakat tartalmaznak, melyek rendszeres és csak hosszabb idő alatt elvégezhető kidolgozást igényelnek: azért nehogy a jelenlegi országgyűlést úgy a magánosok, mint az adózó nép nagy megterhelésével hosszabb időre kelljen elhuzni, az ország karai és rendei alázatos előterjesztéséhez képest Ő szent felsége kegyelmesen beleegyezni méltóztatott, hogy azon összes, akár kegyelmes királyi javaslatok, akár pedig országos kívánalmak és sérelmek tárgyai, melyek ez országgyűlésen teljesen nem voltak elvégezhetőek, mindjárt az országgyűlés után külön, abban az alakban, melyben a karok és rendek javasolták, Ő felsége által is megállapított s országgyűlésileg kirendelendő bizottságokban tanácskozás alá vétessenek és ugy dolgoztassanak ki, hogy a legközelebbi 1792. évben Buda szabad királyi városban bizonyosan meghirdetendő és összehívandó jövő országgyűlésen előadhatóak és köztörvényekké, oly módon, mint az országgyűlés elfogadandja, alakíthatók legyenek.

Az előrebocsátottak következményeül tehát, a tanácskozás alá veendő tárgyak megjelölésével, a következő országos bizottságok rendeltettek ki:

6. A jogügyi bizottságban:

Az ország és a hozzákapcsolt részek jogszolgáltató székeinek és az összes törvénykezési hatóságoknak rendezése.

A perrendtartás javítása, a mennyiben azt akár a perek gyorsabbítása, azonban a perlekedők elegendő biztonságával kapcsolatban, akár pedig a nagyobb költségkimézés követeli.

Néhány hasznos polgári törvény tervezete, a melyek talán a birtokosok teljesebb biztonságáról való gondoskodásra vagy azon források betömésére, melyekből az alaptalan perek keletkeznek, vagy végül a létező törvények nagyobb áttekinthetőségének eszközésére szolgálnak, a hová tehát az ugynevezett curiai döntvények megbirálása is tartozik.

Büntető törvénykönyv készítése.

Az árvaügyek kezelése, mely a mennyiben a közjoggal kapcsolatban áll, a politikai bizottsággal egyetértésben dolgozandó ki.

Továbbá törvények a váltó és a hajózás ügyében.

1840. évi IX. törvénycikk a mezei rendőrségről

1. § Ezen törvény rendelkezése alá esnek a kertekben, szőlőkben, mindennemű ültetésekben és erdőkben, vetésekben, növényenyeken, réteken, nádlásokban, legelőmezőkön, méhesekben, nem különben országos, dülő- s vasutakon, híidakon és kőszénbányákon, turfa-térekben, valamint a temetőekben is elkövetett károsítások, szóval: a gazdálkodás s iparnak kívül fekvő tárgyait veszélyeztető cselekvések.

11. § Közös legelőre, vagy ollyas erdőkre, ugarakra, tarlókra, avvagy már lekaszált rétekre, mellyeken másoknak közlegeltetési joga vagyon, ragadós nyavalyában vagy fekélyben sinlődő marhát, vagy egyéb kisebb nagyobb barmot hajtani, és ott legeltetni tilalmaztatik; ha pedig ezen tilalomnak ellenére azt mégis valaki merészelné, a mint az illynemű közös legeltetésben talált beteg marha nyavalyájának ragadósága az illető barom orvosnak szemléléséből bebizonyosodik, azon beteg marha, a mennyiben nyavalyája orvosolható nem lenne, az illető szolgabirónak, kapitánynak, vagy helység előljáróinak rendelkezéséből azonnal agyonszúrattassék, az orvoslásnak lehetősége esetében pedig, ennek megtörténte, úgy az egészséges marháknak megoltalmazás tekintetéből, azonnal az egészségesektől elkülönöztessék, és e végre minden határ közlegelőjéből a beteg marhák számára kihatandó illő terjedésü külön legelőre rekesztessék; sőt ez utóbbi esetben, a beteg marhának tulajdonosa, ha a kijelölt legelőn kívül marháját máshova hajtani merészelné, szántszándékos mulasztásának fenyítéséül, minden beteg darabtól annyiszor a mennyiszer fizetendő egy igaz törvényes értékü forintnyi bírsággal büntetessék.

1840. évi V. törvénycikk a büntető- s javító-rendszer kidolgozására országos választmány küldetik ki

A büntető törvénykönyvvel válthatatlan kapcsolatban lévő büntető- s javító rendszer behozása iránt kimerítő vélemény-adás végett országos választmány neveztetik.

1. § Ezen választmány, tekintetbe vévén a külföld jelesebb büntető s javító börtöneinek elrendezését, javaslatot készítsen az Ország különös körülményeihez képest azon rendszernek legcélszerűsabb módon mi alakban lehető alkalmazása - az e végből szükséges fogházaknak hol, mennyi számban s mi módon felállítása - azoknak felállítására, belső igazgatására s fenntartására megkivántató költségeknek a lehetőségig közelítő kiszámítása felől, s az iránt is, hogy azon költségek honnan fedeztessenek? egyszersmind pedig javaslatot készítsen a felől, hogy a most említett börtöni s javító intézet mellett a büntetések törvényes céljának elérése végett gyakorlati alkalmaztatás tekintetében, az 1827-ik évi országgyűlésről kiküldött országos választmány által javaslatképen bemutatott büntető-törvénykönyvnek tökéletesítésére mik kivántatnak? s mind ezekről készítendő munkálatát a legközelebbi országgyűlésnek okvetetlenül bemutatni köteleztessék.

2. § Ezen választmány tagjainak, Ő Felsége kegyelmes jóváhagyásával, neveztetnek:

A főrendi tábla részéről:

Székhelyi Majláth György, szent István apost. király jeles rendjének commendátora, Ő cs. kir. Felsege valós. belső titkos és a magyar kir. helytartó tanács tanácsosa, országbirája, a hétszemélyes tábla közbirája és Honth vármegye főispánya.

Lonovics József, csanádi püspök, a nagyváradi tudom. kerületbeni tanulmányok és oskolák királyi fő-kormányzója.

Széki gróf Teleki József, Ő cs. kir. Felsege kamarása, val. belső titkos és a magyar kir. helytartó tanács tanácsosa, a magyar szent korona őrije, a magyar tudós társaság elnöke és Szabolcs vármegye főispánya.

Megyesi báró Mednyánszky Alajos, Ő cs. kir. Felsege kamarása, val. belső titkos és a magyar kir. helytartó-tanács tanácsosa, a középponti könyvvizsgáló collegiummal egyesült tudom. comissio elnöke, és a magyar kir. udv. kamara al-elnöke, Nyitra vármegye főispánya és Trentsin vármegye főispányi hivatal-helytartója.

Gróf Nádasdy Leopold, Fogaras földje örökös ura, a kir. tábla bárója, Ő cs. kir. Felsege kamarása, Komárom vármegye örök. és valós. főispánya

Ezzel szemben a választmány elutasította az esküdtszék bevezetésére vonatkozó ellenzéki indítványt. Az esküdtszéki javaslat visszavetése jelzés volt az ellenzéknek. Pulszky Ferenc szerint "Deák s a szabadelvű ellenzék tagjai, kik az esküdtszék kérdésében kisebbségben maradtak, a büntetőtörvénykönyv szerkesztésére vállalkoztak, mert remélték, hogy oly munkát végeznek, melynek törvénye iktatása nagy nehézséggel nem fog járni. Az eljárását gróf Desewffy Aurélna, Zsedényire és a kormánypárti tagokra bízta, miután azok, kik az esküdtszéki kérdésben leszavaztattak, meggyőződtek, hogy ezen a téren a gyökeres reform a fennálló rendi alkotmány keretében lehetetlen és javaslatuk legjobb esetben is csak fércmunka marad"

1848. évi XVIII. Törvénycikk sajtótörvény Sajtóvétségekről

3. § Ki valamely bűn, avagy vétség elkövetésére, egyenes és határozott felhívást tesz sajtó útján, és a bűn, avagy vétség valósággal el is követetik, a felhívó, mint bűnrészes tekintetvén, a köztörvények súlya szerint büntetetik.

11. § Ki valamely köztisztviselőt vagy közmegebízásban eljárót, hivatalos tetteire vonatkozólag rágalommal illet, egy évig terjedhető fogsággal és 600 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntetetik.

12. § Ki magán személyt rágalommal illet, hat hónapig terjedhető fogsággal és 300 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntetetik.

Egyszersmind a panaszkodónak okozott pörlekedési költségekben és a közzététel által reá nézve előidézett károkból is a panaszkodó részére el fogván marasztalni.

13. § Sajtóvétségért büntetetik a szerző; ha ez nem tudatnék, a kiadó; ha ez sem tudatnék, a nyomda vagy metszde tulajdonosa.

14. § Ki az országgyűlés, a törvényhatóságok, mindenféle törvényszékek, és törvény által alkotott egyéb testületek iratait, és azok nyilvános üléseit hív szellemben és igazán közli, ellene a közlöttek tartalma miatt kereset nem indíthatatik.

15. § A fogság és pénzbüntetés, a körülmények szerint, külön is, együtt véve is alkalmazhatatik. Minden pénzbüntetések és elkobzások az országos pénztár javára fordíthatnak.

16. § Ki ugyanazon vétséget, mellyért már egyszer büntetve volt, ismét elköveti, azon büntetésnél, mellyre első ízben ítéltetett, felével súlyosabban büntetethetik.

1861. ITSZ: A magyar büntetőtörvények és törvényes gyakorlat az osztrák büntetőtörvénynél szelídebb lévén, azok szerint lesznek a magyar törvények visszaállítása előtti büntettek és kihágások elítélendőek.

Kérdések:

1. Mikor, milyen büntetőjogi kodifikációs kísérletek voltak?
2. Kik vettek részt a kodifikációs munkában?
3. Mit értünk *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* alatt?
4. Mit tartalmaz a Btk. Általános és különös része általában?
5. Kikre vonatkozott az 1843. évi törvényjavaslat?

6. *Milyen büntetéseket törölt el ez a tervezet? Milyen főbb különbségek vannak az 1843-as tervezet és a Csemegi- kódex között?*
7. *Mit értünk korrekcionálizáció alatt?*
8. *Kis Elemér beteg marháit a közlegelőre hajtja és ezzel a többi állatot is megbetegíti. Mi a büntetése?*
9. *Mi a büntetése Nagy Kázmérnak, aki a helyi újságban Kis Aladárról azt írta, hogy bár polgármester akar lenni, mégis minden este részegen megy haza.*

A polgári Magyarország büntetőjoga

1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről

A kísérlet

65. § A cselekmény, melylyel a szándékolt büntett vagy vétség véghezvitele megkezdett, de be nem végeztetett: a megkezdett büntett vagy vétség kísérletét képezi.

A büntett kísérlete mindig, - a vétségé azonban csak a törvény különös részében meghatározott esetekben büntetendő.

66. § A kísérlet enyhébben büntetendő, mint a véghezvitt büntett vagy vétség.

A kísérlet büntetése a véghezvitt büntettre vagy vétségre megállapított büntetés legkisebb mértékén alul is, sőt a megállapítottnál enyhébb büntetési nemben is kiszabható.

Olyan esetekben, melyekben a véghezvitt büntettre halál, - vagy életfogytig tartó fegyházbüntetést határoz a törvény: a kísérlet büntetése határozott ideig tartó fegyház, mely azonban a halállal büntetendő büntettekénél öt, - az életfogytig tartó fegyházzal büntetendőknél három évnél enyhébb nem lehet.

67. § Nem büntetetik a kísérlet:

1. ha a tettes a megkezdett büntett vagy vétség véghezvitelétől önként elállt;
2. ha a büntett vagy vétség tényálladáshoz tartozó eredményt, - mielőtt cselekménye fölfedeztetett volna, - önként elhárította.

68. § Ha a kísérleti cselekmény, mint ilyen, a 67. § értelmében büntetés alá nem vonható, azonban már magában véve valamely büntetendő cselekménynek tényálladékát képezi: ennek megbüntetését a 67. § intézkedése ki nem zárja.

A részesség

69. § A véghezvitt vagy megkísérlett büntett vagy vétség részese az:

1. a ki mást, a büntett vagy vétség elkövetésére szándékosan reábir (felbujtó);
2. a ki a büntett vagy vétség elkövetését szándékosan előmozdítja vagy könnyíti, vagy annak előmozdítására vagy könnyítésére mást reábir; ugyszintén, a ki másokkal a cselekmény elkövetésénél, vagy annak elkövetése után nyújtandó segély, vagy a cselekményből származó haszon biztosítása, vagy pedig a hatósági intézkedések megghiúsítása iránt megelőzőleg egyetért (bűnsegéd).

70. § Tetteseknek tekintendők mindazok, kik a büntettet vagy vétséget együtt vagy közösen követik el.

71. § A tettesek és azok felbujtói, az elkövetett büntettre vagy vétségre határozott büntetéssel büntetendők.

72. § A bűnsegédek büntetésének megállapításánál, a kísérletre vonatkozó szabályok (66. §) szolgálnak irányul.

73. § Ha a tettes súlyosabb büntetés alá eső cselekményt követett el, mint a melyre a felbujtó reábirta: a súlyosabb beszámítási cselekmény a felbujtót nem terheli. Ugyanazon szabály áll a bűnsegédekre nézve is.

74. § Valamely tettes vagy részes személyes tulajdonságai vagy körülményei, melyek az elkövetett cselekmény büntethetőségét megszüntetik, büntetését enyhítik vagy súlyosbitják: a többi tettes és részesre nézve tekintetbe nem vehetők.

A szándék és a gondatlanság

75. § Büntettet csak szándékosan elkövetett cselekmények képeznek.

Ugyanez áll a vétségekre is, kivéven, ha a gondatlanságból (culpa) elkövetett cselekmény a törvény különös részében vétségnek nyilvánítatik.

A bünhalmazat

95. § Ha valamely cselekmény a büntetőtörvény több rendelkezését sérti: ezek közül az lesz alkalmazandó, mely a legsúlyosabb büntetést, illetőleg büntetési nemet állapítja meg.

96. § Ha ugyanazon személy több büntetendő cselekményt, vagy ugyanazon büntetendő cselekményt több ízben követte el: az egyes cselekményekre együttvéve egy összbüntetés szabandó ki.

Az összbüntetés a bűnös által elkövetett cselekményre meghatározott legsúlyosabb büntetési nemből állapítandó meg; ha az határozott időtartamu szabadságvesztés-büntetésben áll, ennek leghosszabb tartama a következő §-ban megállapított megszorításokkal felebb emelhető.

97. § Vétségek, vagy vétségek és kihágások halmaza esetében: az azokra megállapítottak közül, a legsúlyosabb büntetés alkalmazandó, és a legsúlyosabbra kiszabott szabadságvesztés-büntetés: egy évvel felemelhető.

98. § Büntett és más büntetendő cselekmények halmazánál, a büntettnek büntetése alkalmazandó és a büntettre megállapított, határozott időtartamu szabadságvesztés-büntetés, a többi cselekmény súlyosságához képest, két évvel felemelhető.

A hamis tanuzás és hamis eskü

213. § A ki bűnvádi ügyben, a bíróság előtt, az ügynek valamely lényeges körülményére nézve hamis vallomást tesz, és azt esküvel megerősíti: a hamis tanuzás büntetettét követi el, és öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Ha a hamis tanuzás a vádlott terhére követtetett el és az halálra ítéltetett: a hamisan tanuskodó, tiz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő: ha pedig a vádlott, öt évnél tovább terjedő szabadságvesztés büntetésre ítéltetett: a hamisan tanuskodó, öt évtől tiz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

222. § A ki mást, bűnvádi ügyben hamis tanuzásra, vagy a 217. vagy 219. §-ban meghatározott valamely cselekményre reábirni törekszik: három évig terjedhető börtönnel, kihágási ügyben pedig: hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő.

A ki e cselekményt polgári ügyben követi el: két évig terjedhető fogházzal, és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel, a 216. § esetében pedig hat hónapig terjedhető fogházzal, és négyszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A ki pedig e cselekményt fegyelmi ügyben követi el, hat hónapig terjedhető fogházzal büntetettetik.

223. § Az ezen fejezetben meghatározott cselekmények miatt a mennyiben azok büntettet képeznek: a főbüntetéssel a hivatalvesztés is egybekötendő.

224. § Nem büntetettetik az ezen fejezetben meghatározott cselekmények miatt az:

1. a ki a valónak megvallása által önmagát büntetendő cselekménnyel vádolná.
2. a ki büntető, vagy fegyelmi ügyben jogositva volt a tanuzást, vagy véleményadást megtagadni, de ezen jogára a bíróság által figyelmeztetve nem lett.

225. § Nem büntetettetik az: a ki hamis tanuzását, nyilatkozatát (217. §) vagy hamis esküjét az illető hatóságnál visszavonja, mielőtt ellene feljelentés történt, vagy a bűnvádi

eljárás megindított, és mielőtt hamis tanuzásából, nyilatkozatából vagy esküjéből másra hátrány háramlott volna.

226. § A ki a valóval megegyező tanuzását, nyilatkozatát, vagy esküjét visszavonja és hamisnak állítja, habár ezen visszavonását esküvel vagy ezzel egyenlő hatályu módon (218. §) meg nem erősítette, ugyszintén a ki mást ily hamis visszavonásra rábirni törekszik: az ügy és cselekménye különbségéhez képest a 213-219., 220., 222. és 223. §-ban meghatározott büntetéssel büntetendő.

A hamis vád

227. § Hamis vádat követ el az: a ki mást valamely hatóság előtt, büntetendő cselekmény elkövetésével, tudva hamisan vádol, vagy ellene tudva hamis bünjeleket vagy bizonyítékokat kohol vagy állit elő.

Ha a hamis vád büntetetre vagy vétségre vonatkozik: büntettet képez és öt évig terjedhető fegyházzal; ha pedig kihágásra vagy olyan cselekményre, mely fegyelmi vétséget képez, mint vétség, egy évig terjedhető fogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ha mindazonáltal a hamisan vádolt elítéltetett: ez esetben a 213. és 220. §-ban meghatározott büntetések, az azokban megállapított különböztetések mellett lesznek alkalmazandók.

Ezen szakasz esetében, a főbüntetéssel együtt a hivatalvesztés is kimondandó.

228. § A hamis vád hivatalból csak akkor üldözendő, ha ennek alapján, a büntető eljárás a vádlott ellen már megindított.

229. § Ha a hamis vád folytán a vádlott ellen büntető eljárás nem indított meg: azon cselekmény miatt, a bünvádi eljárásnak csak a hamisan vádlott indítványára van helye, és a hamisan vádló, egy évig terjedhető fogházzal, és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

230. § A ki oly tények vagy bizonyítékok tudomásával bir, melyektől ártatlanul vizsgálat alá vont egyének felmentése, - vagy ártatlanul elítéltnek kiszabadulása függ, és azokat akár az illetővel, vagy hozzátartozóival, akár az illető hatósággal nem tudatja - ámbár azt magának, hozzátartozóinak, vagy más ártatlan személynek veszélyeztetése nélkül megtehetette volna - vétséget követ el, és három évig terjedhető fogházzal büntetendő.

231. § Ha a hamis vádban valaki bünösnek ítéltetik: az ítélet, a sértett fél kívánatára, az elítélt költségén, sajtó utján is közléteendő.

A rágalmazás és a becsületsértés

258. § A rágalmazás vétségét követi el, és hat hónapig terjedhető fogházzal és ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő: a ki valakiről, többek jelenlétében, vagy több, habár nem együtt levő személy előtt, olyan tényt állit, mely valódisága esetében - az ellen, a kiről állított, a büntető eljárás megindításának okát képezné, vagy azt a közmegevetésnek tenni ki.

259. § Egy évig terjedhető fogházzal, és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő a rágalmazás: ha a rágalmazó, állítását nyomtatvány vagy nyilvánosan kiállított képes ábrázolat által tette közzé vagy terjesztette.

260. § Rágalmazást követ el és egy évig terjedhető fogházzal büntetendő: a ki mást, valamely hatóság előtt, büntetendő cselekmény elkövetésével vádol, ha vádja valótlannak bizonyul, és a hamis vád büntette vagy vétsége fenn nem forog. (227. §)

261. § A ki más ellen meggyalázó kifejezést használ, vagy meggyalázó cselekményt követ el, - a mennyiben a 258. § esete fenn nem forog: a becsületsértés vétségét követi el, és ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel, - ha pedig a meggyalázó kifejezést a 259. §-

ban megjelölt módon tette közzé, vagy terjesztette: három hónapig terjedhető fogházzal és ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ha a cselekmény testi sértést képez: az arról rendelkező törvény lesz alkalmazandó.

268. § A jelen fejezetben meghatározott büntetendő cselekmények miatt, csak a sértett fél indítványára indítható meg a bűnvádi eljárás.

Az ember élete elleni büntettek és vétségek

278. § A ki embert előre megfontolt szándékból megöl: a gyilkosság büntettét követi el, és halállal büntetendő.

279. § A ki embert szándékosan megöl, ha szándékát nem előre fontolta meg: a szándékos emberölés büntettét követi el, és tiz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

280. § Életfogytig tartó fegyházzal büntetetik a szándékos emberölés: ha azt a tettes, felmenő ágbeli törvényes rokonán, házastársán, több emberen, törvénytelen gyermek saját anyján vagy törvényesítés esetében természetes atyján követte el.

281. § Ha a szándéka tettesnek erős felindulásában keletkezett és rögtön végre is hajtattott: az emberölés tiz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Ha pedig az erős felindulást az okozta, hogy a megölt személy a tettet vagy hozzátartozóit jogtalanul súlyosan bántalmazta, vagy megsértette, az emberölés ezen felindulásban rögtön végre is hajtattott: a büntetés öt évig terjedhető börtön leend.

Felmenő vagy lemenő ágbeli rokonnak vagy házastársnak, erős fölindulásban elkövetett megölése: öt évtől tiz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

A testi sértés

301. § A ki másnak testét szándékosan, de ölési szándék nélkül bántalmazza, vagy egészségét sérti, ha az ez által okozott sérülés, betegség vagy elmekor husz napnál hosszabb ideig tartott: a súlyos testi sértés büntettét, - ha husz napot tul nem haladott, de nyolcz napnál tovább tartott: a súlyos testi sértés vétségét, - ha pedig nyolcz napnál tovább nem tartott, a könnyü testi sértés vétségét, - ha pedig nyolcz napnál tovább nem tartott, a könnyü testi sértés vétségét követi el.

302. § A súlyos testi sértés büntette három évig terjedhető börtönnel, - a súlyos testi sértés vétsége egy évig terjedhető fogházzal és ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel, - a könnyü testi sértés vétsége pedig: hat hónapig terjedhető fogházzal és kétszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A felmenő ágbeli rokonon elkövetett súlyos testi sértés büntette: öt évig terjedhető börtönnel, - a súlyos testi sértés vétsége: három, - a könnyü testi sértés: két évig terjedhető fogházzal büntetendő.

306. § Ha a súlyos testi sértés folytán a megsértett halála következett be: a büntetés tiz évig terjedhető fegyház, - ha pedig a tettes szándéka a 303. és 304. §-ban meghatározott következményekre volt irányozva, és a megsértettnek halála következett be: büntetése öt évtől tiz évig terjedhető fegyház.

A magánlaknak megsértése magánszemélyek által

330. § A ki másnak a lakásába, üzlethelyiségébe, - azokkal összeköttetésben levő, vagy azokhoz tartozó helyiségbe, vagy kerített helyre, az ott lakó, vagy a lakással rendelkező beleegyezése nélkül, jogtalanul, erőszakkal, fenyegetéssel vagy hamis kulcsok használása által behatol - a mennyiben súlyosabb büntetés alá eső cselekmény nem forogna fenn - a magánlak megsértésének büntettét követi el, és két évig terjedhető börtönnel büntetendő.

331. § Három évig terjedhető börtönnel büntetendő a magánlak megsértése, ha:

1. közhivatalnoki minőség színlelése vagy hatósági rendelet ürügye alatt;

2. éjjel, vagy együttesen több személy által;
3. fegyveresen hajtattott végre.

332. § A ki másnak lakásába, üzlethelyiségébe, azokkal összeköttetésben levő vagy azokhoz tartozó valamely helyiségbe jogos indok nélkül, cselszövénnyel, - vagy az abban lakónak, vagy a lakással rendelkezőnek akarata ellenére bemegy, vagy abban akarata ellenére bennmarad, három hónapig terjedhető fogházzal, és száz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A bűnvádi eljárás csak a sértett fél indítványára indítandó meg.

A rablás és zsarolás

344. § A ki idegen ingó dolgot, annak birtokosától vagy birlalójától, - ez vagy más jelenlevő ellen alkalmazott erőszakkal, vagy fenyegetéssel (347. §), azon célból vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa: a rablás büntettét követi el.

345. § Rablásnak tekintetik, ha a tetten kapott tolvaj, a lopás véghezvitele, vagy a lopott tárgy megtartása végett erőszakot vagy fenyegetést használ.

346. § Rablásnak tekintetik a lopás: ha oly módon követtetik el, hogy véghezvitele céljából valamely személy öntudatlan, vagy védelmére tehetetlen állapotba helyeztetik.

347. § Fenyegetés alatt, a 344. és 345. § esetében oly cselekmény közvetlen elkövetésével való fenyegetés értetik, mely által a fenyegetettnek, vagy hozzátartozójának, vagy valamely jelenlevőnek élete, testi épsége vagy vagyona súlyos veszélynek tétetik ki.

350. § A ki azon célból, hogy magának vagy másnak jogtalanul vagyoni hasznot szerezzen, valakit erőszakkal vagy fenyegetéssel, valaminek cselekvésére, eltűrésére, vagy elhagyására kényszerít: a mennyiben cselekménye súlyosabban büntetendő cselekményt nem képez - a zsarolás vétségét követi el, és három évig terjedhető fogházzal büntetendő.

351. § A zsarolás vétségét követi el és a 350. § szerint büntetendő az, a ki azon célból, hogy magának vagy másnak vagyoni hasznot szerezzen, valakit rágalmozó vagy becsületsértő állításának nyomtatvány által való közzétételével fenyeget.

A lopás

333. § A ki idegen ingó dolgot másnak birtokából vagy birlalatából, annak beleegyezése nélkül, azon célból vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa, lopást követ el.

334. § Ha a lopott dolog értéke nem nagyobb ötven forintnál: a lopás vétséget, ellenkező esetben pedig büntettet képez.

A lopott dolog értékének az veendő, melylyel az a lopás idején birt.

335. § Annak meghatározása végett, vajjon büntettet vagy vétséget képez-e a lopás, mindazon dolgok értéke egybefoglalandó, melyeket ugyanazon tettes, bár több külön lopás alkalmával ellopott, vagy ellopni megkísérlett, vagy melyeknek ellopásában részes volt.

A sikkasztás, zártörés és hűtlen kezelés

355. § Sikkasztást követ el, a ki a birtokában vagy birlalatában levő idegen ingó dolgot jogtalanul eltulajdonítja vagy elzálogosítja.

Az eltulajdonítás be van végezve, mihelyt a birtokos vagy birlaló a dolgot elidegenítette, elhasználja, a visszakövetelésre jogosított előtt eltagadja, vagy azzal bármi más módon mint sajátjával rendelkezik.

356. § A sikkasztás, ha az elsikkasztott vagyon értéke nem tesz többet száz forintnál: vétséget, azon fölül pedig büntettet képez.

357. § Büntettet képez a sikkasztás a 338. § esetében is, azon szakaszban megállapított megszorítás mellett.

358. § A sikkasztás vétsége egy évig terjedhető fogházzal, a sikkasztás büntette pedig öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

A szabadságvesztés-büntetésen fölül egyszersmind a hivatalvesztés és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése is megállapítandó.

A 342. és 343. § határozatai a sikkasztás esetében is alkalmazandók.

359. § Sikkasztásnak tekintetik, és a 358. §-ban foglalt megkülönböztetés szerint egy évig terjedhető fogházzal, illetőleg öt évig terjedhető börtönnel büntetendő: ha a bíróság vagy más hatóság által zár alá vett dolog tulajdonosa, a nála hagyott, vagy reá bízott ezen dologra nézve, a 355. §-ban megjelölt cselekmények valamelyikét elköveti.

A szabadságvesztés-büntetésen felül a hivatalvesztés is kimondandó.

361. § A ki idegen vagyon kezelésével, gondozásával, vagy felügyeletével van megbizva, és ezen minőségben annak, kinek érdekeit előmozdítani kötelessége, tudva és akarva vagyoni kárt okoz: a hűtlen kezelés vétségét követi el, és három évig terjedhető fogházzal büntetendő.

A bűnvádi eljárás csak a sértett fél indítványára indítható meg.

362. § Ha azonban a hűtlen kezelés vétségét gyám, gondnok, zár-, tömeg- vagy alapítványi gondnok, végrendeleti végrehajtó, valamely részvénytársulat vagy szövetkezet igazgatóságának, vagy felügyelő bizottságának tagja, vagy általában olyan személy, ki idegen vagyon kezelésével hatóságilag meg van bízva, vagy arra hatóságilag fel van hatalmazva, hivatása, illetőleg megbízása körében követi el: a bűnvádi eljárás hivatalból indítandó meg.

363. § Büntettet képez, és öt évig terjedhető börtönnel büntetendő a hűtlen kezelés: ha azon célból követtetik el, hogy a tettes magának vagy másnak jogtalanul vagyoni hasznot szerezzen.

364. § A hűtlen kezelés esetében, a szabadságvesztés büntetésen felül, a hivatalvesztés is kimondandó.

A csalás

379. § A ki azon célból, hogy magának vagy másnak jogtalan vagyoni hasznot szerezzen, valakit ravasz fondorlattal tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart, és ez által annak vagyoni kárt okoz: csalást követ el.

380. § Ha a csalás által okozott kár ötven forintot túl nem halad: a cselekmény vétségét, ellenkező esetben büntettet képez.

381. § Tekintet nélkül az okozott kár összegére, büntettet képez a csalás, ha:

1. a csaló annak elkövetése végett, közhivatalnoki jellegét vagy hatósági megbízást szinlel;

2. közhivatalnok, ügyvéd, meghatalmazott, ügyvivő vagy magánhivatalnok azt hivatala vagy megbízása körében követte el;

3. a csaló, csalás miatt már két ízben megbüntetve volt, és utolsó csalása elkövetését megelőző büntetésének kiállása óta tiz év még nem telt el.

382. § Tekintet nélkül az okozott kár összegére, büntettet képez a csalás: ha valaki azt, saját biztosított vagyonának megsemmisítése vagy megrongálása által követi el.

383. § A csalás vétsége egy évig terjedhető fogházzal, és ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel, a csalás büntette pedig öt évig terjedhető börtönnel és kétezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Ha azonban az okozott kár értéke kétezer forintot fölülhalad; ugyszintén a 381. § 3. pontjában, és a 382. §-ban meghatározott esetekben: a csalás öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Okirathamisítás

391. § A ki hamis közokiratot készít, vagy valódi közokiratot, tartalmának megváltoztatása által meghamisít, ha ebből valakire jogsérelem háramlik vagy háramolhatik, akár külföldi, akár belföldi legyen azon közokirat: a közokirat hamisításának büntetettét követi el, és öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

392. § A ki az előbbi §-ban meghatározott cselekményt azon célból követi el, hogy ez által magának, vagy másnak jogtalan vagyoni hasznot szerezzen, vagy valakit vagyonaiban megkárosítson: öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

400. § A ki szándékosan közreműködik arra, hogy valaki jogai vagy jogviszonyainak lényegére vonatkozó valótlan tények, körülmények vagy nyilatkozatok vezetessenek be a nyilvános könyvbe, vagy más közokiratba: egy évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

A ki pedig az ezen szakaszban meghatározott cselekményt azért követi el, hogy ez által magának vagy másnak jogtalan hasznot szerezzen: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Az alábbi esetekben büntetnek vagy vétségnek minősül?

60 forint lopása,

a tolvajt a bíróság 4 év fegyházra ítéli,

valakit szándékos emberölés miatt 12 év szabadságvesztésre ítélnék,

aki a falu lelkészét gyalázta és ezért 200 Ft pénzbüntetést kapott,

egy járvány idején valaki elhagyja a vesztegzárat, ami 6 hó fegyházzal büntetendő,

vki másnak szándékosan eltöri a karját,

vki mást párviadalra hív ki, ami 6 hó államfegyházzal büntetendő

Az alábbi esetekben alaki v anyagi bűnhalmazat valósul meg?

Vki magatzelhejtást követ el, de a nő belehal a beavatkozásba,

vki minden este lopni megy,

vki betörésnél tönkretesz a nagy értékű zárat a páncélszekrényen,

vki lopni megy, a rajtaütő tulajdonost megöli, majd a zsákmányt megával viszi.

Büntetendő-e vagy sem?

Vki be akar mászni egy házba lopni, de a szomszéd kiráncigálja az ablakból,

vki meg akarja ölni az élettársát, ezért elvágja a kezén az ereket, majd megbánja, bekötözi és orvoshoz viszi,

vki késsel le akarja szúrni a szomszédját, de meggondolja magát és elteszi a kést,

vki sikkasztást követ el, de másnap visszateszi a pénzt, mielőtt még más rájött volna,

vki össze akarja verni a haragosát, de az erősebbel nem bír el.

Milyen bűncselekmények valósulnak meg az alábbi esetekben?

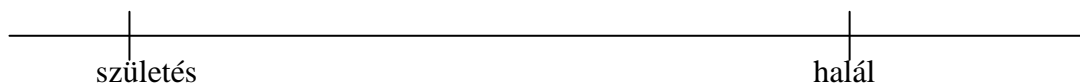
1. Nagy Elemér már régóta haragudott szomszédjára, Péter Pálra. Elmenet a rendőrségre és azt állította, hogy ő tudja, hogy a boltot, amit a közelükben előző nap kiraboltak, PP rabolta ki. Ezután hazament és szomszédja kertjének a végébe különféle feszítővasakat dobott át. Ezeket a rendőrség megtalálta, és PP ellen megindította az eljárást.. A bírósági tárgyalás előtt NE rávette a szomszédját, Ijedős Jenőt, hogy menjen a bíróságra és atnuként állítsa, hogy többször látta PP-t a bolt körül ólalkodni. Ha IJ nem engedelmeskedne, legyomirtózza a veteményesét. IJ rááll a dologra, de mikor a bíróságon meg akarják esketni, sírva fakad és elmeséli a történeteket.

2. Szemfüles Péterhez betörtek. SZP megzavarta a tettetést, és még látta, ahogy kiszalad a házból. SZP-n nem volt szemüveg, de a betörőben egy régi haragosát, Ugró Ulrikot vélte felfedezni. Elment a rendőrségre, és feljelentette UU-t. A rendőrök elmentek UU lakására, de a szomszédja azt mondta, hogy már 2 hónapja elutazott.
3. Keserű Dániel nagyon megharagudott Mák Virágra, amiért kikoszarazta. Ezért, amikor MV ment az utcán a háztetőről szennyvízzel leöntötte.
4.A vödörben volt egy kő is, ami betörte a lány fejét. A seb egy hét alatt gyógyult meg.
5. Vandál Vendel ment az utcán Kaján Károllyal. Találkoztak Nyúl Oszkárral. VV és Nyo veszekedni kezdtek egymással egy korábbi nézeteltérésük miatt. A veszekedés tettelegességgig fajult. KK nem avatkozott a verekedésbe, de néha szóval biztatta VV-t. NyO végül elvesztette az egyensúlyát, elesett, beverte a fejét egy kőbe és meghalt.
6. Víz Ivó magát vízvezeték szerelőnek adta ki. Becsengetett Hiszékeny Hannához, hogy meg kell néznie a vízóráját. Míg HH bement a kamrába, hogy szerszámokat hozzon elő, VV elvette az előszobában lévő pénztárcát, és elment.
7. Szarka Rezső a vonaton benyúlt Menet Elek zsebébe, és elvette a levéltárcáját. Abban talált egy igazolványt arról, hogy ME egy szegény gyerekek támogató alapítvány tagja. SZR az igazolványra írja saját nevét, becsenget Major Annához, aki 100 koronát adományozott az alapítvány részére.
8. Túra Béla az otthon lévő pénzét átadta a szomszédjának, Bogár Benőnek, hogy amíg ő kirándul, az vigyázzon rá. BB-nek azonban pénzügyi nehézségei vannak, ezért a pénzből kifizeti a számlákat. Mielőtt azonban TB visszakéri a pénzt, pénzhez jut, így vissza tudja adni a pénzt.
9. Egy városi közgyűlés felhatalmazza a polgármestert, hogy több nagy értékű festményt értékesítsen. Egy műgyűjtő fizetett a polgármesternek 500 koronát, ezért, bár volt jobb ajánlattévő, a polgármester a műgyűjtőnek adta el a festményeket, valódi értékük 80%-áért.
10. Katyvasz Tamás és Katyvasz Antal Repp Eleknek villóoldatot adtak be, melyhez a csészét vízzel KT szolgáltatva, a vegyítést pedig KA teljesítette. RE mikor beleivott az oldatba, nem ízlett neki, ezért félre tette. Bár rosszul lett, de nem halt meg.
11. Madam Mary bordélyüzletébe be akart menni Heves Henrik. Mivel ittas volt, az örök bezárták előtte az ajtót, de HH azt betörte, és bement.
12. Okos Ottó betört Kis Rozáliához, és el akart vinni egy festményt, de az nem fért ki az ajtón, ezért otthagya.
13. Szédelő Balázs nő ember létére, özvegyembernek adta ki magát, házasságot ígért lakás- és kosztadónőjének, akinek többheti ellátás fejében mindössze 150.000 koronát fizetett s azután 1.800.000 korona adósság hátrahagyásával szó nélkül eltávozott. JH 26.

14. Vádlottak vasvillával felfegyverkezve támadták meg a sértettet, ki a támadás következtében súlyos testi sérüléseket szenvedett. Vádlottak egyike azzal védekezik, hogy ő csupán a nála volt korbáccsal ütötte meg a sértettet, s az az ő ütése következtében sérülést nem is szenvedett. JH 185.
15. Vádlott a munkáshetijegy váltásra jogosító igazolványra azt a valótlan adatot vezette rá, hogy ő egy cipőgyár rendszeres munkása, ráhamisította a cégvezető aláírását is – és ráütötte a cég hamis bélyegzőjét -, az igazolványt a községi elöljáróság által hitelesíttette. Az ügyészség közokirathamisítás büntette miatt emelt vádat. Az alsófokú bíróságok a cselekményt csalás vétségének minősítették. Kinek van igaza? JH 331.
16. Vádlott mint háztartási alkalmazott szolgálatadójának – a főbérlőnek határozott – utasítására felmondó levelet akart kézbesíteni a sértett albérló részére. Előzetes kopogtatás után a sértett kinyitotta az ajtaját, a levél átvételét azonban megtagadta és ajtaját becsukta. Vádlott ekkor erőszakkal nyomta be az ajtót, és a jelen volt házmesterrel együtt átnyújtotta a sértettnek a levelet s nyomban eltávozott. Vádlottat a Tábla magánlaksértés miatt ítéli el. – Vádlott semmisségi panaszában azt vitatja, hogy csak a felmondó levelet akarta átadni, de nem volt szándékában magánlaksértést elkövetni.

Személyi jog a rendi korban

Jogképesség



1542. évi (pozsonyi) XLIII. törvénycikk Keglevyth Péter levelesítése

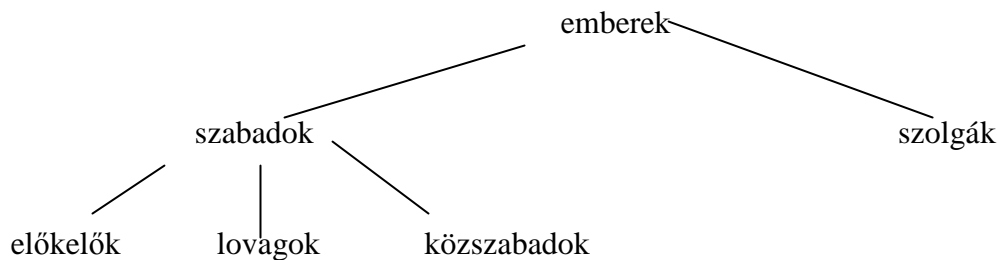
Mivel köztudomású, hogy a néhai nagyságos Csáktornyai Ernust Gáspár a múlt években minden örökös hátrahagyása nélkül mult ki e világból és összes várai, kastélyai és fekvő jószágai meg birtokjogai minden kétségen kívül, jog szerint és tényleg Magyarország szent koronájára és következésképen a már említett király urunkra háramlottak.

1. § Nagyságos Keglevyth Péter ellenben azt állítván, hogy az a Gáspár öt leányának, Gáspár özvegyének, és következésképen a születendő örökösnek (mert Péter ürügyül hozta föl, hogy leánya az ő férjétől teherben maradt hátra) végrendeleti gyámjává tette, nevezett Gáspárnak Zalamegyében fekvő Csáktornya és Strigo nevű várait valamint a Kőrömszékben létező Szent-György várát és Kaproncza kastélyát az alatt a koholt ürügy alatt, hogy leánya teherben van, a királyi fiskus legvilágosabb joga ellenére elfoglalván, a királyi felség nyilván való sérelmére azok birtokában merészkedett maradni, mindaddig míg a szülés ideje el nem érkezett.

2. § E közben azonban Ő felsége, nehogy valami alátolt csecsemőt adjanak ki örökösül, a szülés ellenőrzésére törvényesen néhány tisztességes és megbízható nemes asszonyt

alkalmazván, miután megtudta, hogy ez álürügyként volt kigondolva, azokat a várakat és a kastélyt nem egyszer méltóztatott jó indulattal visszakövetelni.

X-XI. sz.



Szent István Király Dekrétomainak Második Könyve

17. Fejezet a szolgák felszabadításáról

Végeztük, hogy ha valaki irgalomból, tanubizonyosság előtt, szabadsággal ajándékozza meg az ő tulajdon szolgáit és szolgálóleányait, irigység miá senki ne merje az ő halála után szolgaságra vetni azokat.

1. § Ha pedig szabadságot ígért, és halála gátolván, bizonyágtételt nem szerzett róla, özvegyének és fiainak legyen hatalmuk azon szabadságot megbizonyítaniok és alamizsnálkodniok a szegényeknek a férj lelke váltságáért, tetszésök szerint.

Szent István Király Dekrétomainak Második Könyve

20. Fejezet szabad embert senki szolgaságra ne hajtson

Mivelhogy Istenhez méltó dolog és igen jó az embereknek, ha kinek-kinek az ő szabad szándéka szerint folynak élete napjai, annakokáért királyi végzésből rendeltetett: hogy ezentul senki az ispánok vagy vitézek közül szabad embert szolgaság alá vetni ne merjen.

1. § A mit ha ki gögös merészség ösztönéből tenni bátorzkodnék, legyen tudtára, hogy tulajdonából váltja meg; a mely váltság király és ispán között oszoljon, mint a többi.

2. § De ha valaki, eddig szolgaságban tartatván, törvény előtt keres oltalmat az ő szabadságának és megtalálja azt, éljen csak a szabadsággal, és a ki őt szolgaságban tartja vala, váltságot ne adjon.

Szent István Király Dekrétomainak Második Könyve

21. Fejezet azokról szól, a kik elszerzik másnak a vitézeit

Akarjuk, hogy minden urnál megmaradjon az ő vitéze és senki más rá ne beszélje azt, hogy elhagyván régi urát, hozzá szegődjék. Mert ebből támad a perpatvarkodás.

Szent István Király Dekrétomainak Második Könyve

26. Fejezet ha szabad ember másnak a szolgálóleányával paráználkodik

Hogy a szabadok az ő szabadságok szeplőtelen tisztaságát megőrizték, óvni akarjuk őket a mások szolgálóleányaival való paráználkodástól.

1. § Valaki tehát ezen törvényt meggondolatlanul átalhágván, másnak a szolgálóleányával paráználkodnék, tudja meg, hogy bűnbe esett, mely bűneért első izben vérig veszsőzik és megkopasztyák. Ha pedig másod izben paráználkodik azzal, ismét veszsőzzék vérig és kopasztyák meg. Ha harmad izben, legyen szolgatársa a szolgálóleánynak vagy váltsa meg magát.

2. § Ha pedig a leány fogadna tőle méhében és nem tudna szülni, hanem a szülésbe halna, más szolgálóleányt adjon érte.

3. § Hasonlóképen ha valaki szolgálja paráználkodik másnak a szolgálóleányával, azt is veszszözzék vérig és kopaszszák meg; és ha a leány fogadna tőle méhében és a szülésbe halna, adják el a szolgát és árának fele legyen a leány uráé, fele pedig maradjon mindenkor a szolga urának.

Szent István Király Dekrétomainak Második Könyve

27. Fejezet azokról szól, a kik másnak szolgálóleányát kérik feleségül

Hogy senki azok közül, a kik szabadok nevén neveztetnek, valakinek bosszuságot tenni ne merjen, rettentjük és óvjuk őket.

1. § Mert im ezen királyi tanács végezte, hogy ha szabad ember másnak a szolgálóleányát választja házastársul, tudtával a leány urának, elveszítvén az ő szabadsága birását, örök szolgaságra vettessék.

Szent István Király Dekrétomainak Második Könyve

37. Fejezet a gyilkos szolga váltságáról

Azt a szolgát, ki szabad embert öl, váltsa meg ura száztiz tinón ha akarja, vagy adja kézbe.

Szent István Király Dekrétomainak Második Könyve

41. Fejezet arról, ha szabad ember lop egyszer, kétszer és háromszor

Szabad embernek, ha lopásban vétkezik, ily törvényt szerzettünk bűnhődésére: hogy egyszer váltsa meg magát, ha tudja; ha pedig nem, adják el szolgaságra.

1. § Ha eladatván lopand, a szolgálók törvénye alá vettessék.

2. § Ha másodsor is, ugyanazon törvény teljék be rajta. Ha pedig harmadszor, élete veszszen.

Szent László Király Dekrétomainak Első Könyve

2. Fejezet azokról szól, a kik szolgálóleányt vesznek feleség gyanánt

Ha pedig valamely pap az ő szolgálóleányát vette társul magához feleség gyanánt, adjon tul rajta; mit ha nem akarna, adják e mégis, és az árát vigyék a püspöknek.

Jogképességet befolyásoló tényezők

törvényesség

honfiúság

rendi állás

vallás

nem

Törvényesség

HK II. 62.

3. § Utószülöttek pedig azok, a kik az apa eltakarítása vagy temetése után törvényesen születtek. És hangsúlyozom, hogy "törvényesen", mivel ha a születés a férj eltakarítása után tíz hónap multával történék, akkor az ujdonszülöttet igazán és jogosan utószülöttnek nem mondanók, mert az alatt a föltevés alatt állana, hogy nem az elhunyt férj ágyából és magvából, hanem inkább a nő fajtalanóságából származott.

Honfiúság

1687. évi XXVI. törvénycikk a külföldiek befogadásáról

A külföldieknek az ország honosai közé való befogadásáról szóló törvénycikkelyekhez hozzáadandónak vélik a karok és rendek, hogy mostantól jövőre, az ország összes karainak és rendeinek egyezésével, az ország közszükségeire ezer vert aranyat fizetni s herczeg ő magasságának, a mostani nádorispán urnak kezeihez az országgyűlés folyama alatt letenni, az ország törvényeinek hódolni, s a királyi oklevelet az abba igtatandó esküformával együtt, a tekintetes magyar udvari kancelláriából kivenni tartozzanak, s e cikkelylyel elhatározzák, hogy a honfiúság csak azokra terjedjen ki, kik a felől az esküt letették.

Rendi állás

Nemesek és egyháziak

polgárok

jobbágyok

HK. I. 9. A nemeseknek négy fő és kiváltságos jogáról

Ámbár pedig a nemeseknek a fejedelmi kiváltságlevelekből és rendeletekből kitetszőleg igen sok joguk van, mindazáltal közülök négy a legfőbb, a melyeket ide iktattam.

1. § Az első tehát az: hogy őket előzetes idézés vagy perbe hívás és törvényes elmarasztalás nélkül, senkinek unszolására, panaszára vagy kérésére személyükben senki sehol le nem tartóztathatja.

2. § Megszorítást szenved azonban ez a jog büntettek és bűnügyek, ugymint: a szándékos gyilkosság, faluk felgyujtása, tolvajság, rablás, vagy haramiaság, sőt az erőszakos paráznság esetében is, a melyekben a nemesség tiszttségét, címét és szabadságát mindenki elveszti. És így az ilyent a tett színhelyén parasztkézzel is szabad mindig letartóztatni és kihágásához képest elmarasztalni és megbüntetni.

3. § Ha azonban a tett színhelyéről elfutott és ellenfeleinek kezei közül kimenekült; azután nem másképp, hanem csak idézés vagy perbe hívás és törvénykezési eljárás útján lehet őt elítélni és büntetni.

4. § A második főjog az: hogy az egész ország nemesei (a mint előbb említve van) senki másnak hatalma alatt nem állanak, mint a törvényesen megkoronázott fejedelmeknek; sőt fejedelmünk maga is, rendes hatalmánál fogva, bárkinek pusztá panaszára és gonosz besugására, közülök senkit, a törvény útján kívül és kihallgatása nélkül, sem személyében, sem vagyonában meg nem háboríthat.

5. § A harmadik az: hogy törvényes jogaikkal és földbirtokuk határain belől fekvő minden jövedelmeikkel, tetszésük szerint mindenkor szabadon élhetnek; midennemű jobbágyi szolgálat, adakozás alól, rovás és egyéb adó, vám és harminczad fizetésétől mindörökre teljesen mentesek és ki vannak véve, csupán csak az ország védelmére tartoznak katonáskodni.

6. § A negyedik és utolsó (hogy a többit mellőzzem) az: hogyha bármelyik királyunk vagy fejedelmünk, a néhai második, vagy melléknevén Jeruzsálemi András király úr és fenséges fejedelem országos végzeményében (a melynek megtartására minden magyar király, mielőtt a szent koronát fejére tennék meg szokott esküdni) kinyilvánított és kifejezett nemesi jogok

ellenére tenni merészelné, akkor örök időre szabadságukban áll, annak ellene szegülni és ellene mondani a nélkül, hogy a hűtlenség vétkébe esnének.

7. § A nemesek alatt pedig értsd e helyen általában az összes főpap, báró urakat és a többi mágnásokat, valamint az ország más előkelőit, a kiket (a mint előbb mondtam) mindenkor egy és ugyanazon szabadság előjoga védelmez.

HK I. 4. Hogy a valóságos nemességet hadi szolgálatokkal és egyéb érdemekkel szerzik és birtokadományozással erősítik meg

A valóságos nemességet tehát katonai étellel és tudománnyal vagy egyéb lelki és testi adományokkal és erényekkel lehet megszerezni.

Mert mihelyt fejedelmünk bármely állapotú embert jeles tetteiért és szolgálataiért várral vagy mezővárossal akár pedig majorról vagy más birtokjoggal megajándékoz, az a fejedelemnek ilyen adománya által (ha ezt törvényes iktatás követi), azonnal valóságos nemessé lesz és a parasztság állapotának minden igája alól kikerül.

1. § És ezt az adományos szabadságot a miéink nemességnek mondják. A honnan az ily nemesek fiait joggal örökösöknek és szabadoknak nevezzük. Az ilyen nemeseket az imént említett javakban való részesülés és összekötetésnél fogva a szent korona tagjainak tartjuk, a kik senki más hatalmának alávetve nincsenek a törvényes megkoronázott fejedelmén kívül.

HK I. 6. Hogy nemessé birtokadományozás nélkül is lehet valaki és hogy a törvény előtt a nemesség bizonyítására nemesi czimer nem szükséges

Tudnunk kell továbbá, hogy valaki valóságos nemessé lehet vagy azzá tehető más módon is, fekvő jószágok és birtokjogok adományozása nélkül; midőn tudniillik fejedelmünk bármely közrendű embert a parasztoknak és nem nemeseknek szolgaságából kiszakítván és kivevén, az ország valóságos nemeseinek gyülekezetébe, társaságába és rendébe soroz és iktat. Az ilyenek birtokadományozása nélkül is a valóságos nemesek számába jönnek. És az ilyen, bármelyik módon tett nemeseket, valamint ezeknek fiúágon törvényesen leszármazó összes örökösait (még ha nemesi czimerök, vagy a czimert leíró s ennek adományozásáról szóló levelük nincsen is) valóságos nemeseknek tekintjük.

1. § Mert a czímer, a melyet a fejedelem valakinek ad, a nemességnek nem szükséges kelléke, hanem csak ékessége. Mert a czimert adományozása egymagában senkit sem nemesít; minthogy sok polgárnak és közrendű embernek van a fejedelemtől nyert czímere, de azért még sem számítjuk a nemesek közé.

HK I. 7. Hogy a nemes atyától és nem nemes anyától született gyermekek valóságos nemesek, de nem megfordítva

Továbbá azokat, a kiknek csak anyjuk nemes, de atyjuk nem nemes, valóságos nemeseknek nem mondjuk, hacsak netán a király az asszonyt az atyai jogok valóságos örökösévé (de a törvényes örökösök sérelme nélkül) nem tette és nem fiúsította.

1. § Mert ily módon nem nemes atyától származott fiai is (mivel a fiúsításnak olyan ereje és természetes van, mint az adományozásnak és a birtokjogok átruházásnak s ezt képviseli), valóságos nemesek lesznek.

2. § Ellenben pedig a nemes atyától és nem nemes anyától született fiakat valóságos és igazi nemeseknek tekintjük.

3. § Mert az atya a nemző, az anya pedig a nemzés alakját adja meg.

4. § Hogy az említett fiúsításnak mikép lehet és kell megtörténnie, azt alább találod megírva.

HK. I. 8. Hogy az örökbe fogadás is nemesít

Továbbá még más módon is lehet valaki nemessé; örökbe fogadás útján: a mikor tudniillik valamelyik úr vagy nemes valamely parasztot vagy nem nemes fiaként örökbe fogad és fekvő jószágainak utódjává és örökösévé rendel; ha az ilyen örökbe fogadáshoz a királyi jóváhagyás járul és ezt a jószágaiba való törvényes beiktatás is követi (mivel az örökbefogadásnak épen úgy, mint a fiúsításnak királyi jóváhagyás mellett adományereje van) az a nem nemes és ennek fia iigazi nemesek számába jönnek.

IV. László Németi Petres fiait: Bálintot és Péterkét valamint unokaöccsüket, Jánost, akik a bakonyi királyi erdőöröktől származnak nemessé teszi

László, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország, Ráma, Szerbia, Halics, Lodoméria, a kunföld és Bulgária királya Krisztus minden hívőjének, aki ezt az oklevelet látni fogja, üdvöt a mindenek Üdvözítőjében. Tisztségünk kötelessége örökdi alattvalóink javán, mert amikor terheiken könnyítünk, amikor a botrányokat eltávoztatjuk, amikor engedélyezzük, amit megérdemelnek, mi is az ő nyugalmukon pihenünk és békéjük javának örvendünk, a magasságos teremtő irgalmának példájára, aki nem veti meg az alattvalókat, miközben a fentlevőkre tekint és nem taszítja el a nyomorultakat, miközben összegyűjti a nemesebbeket, hogy hozzá jöjjenek. Ezért mindenkinek tudomására akarjuk hozni ennek az oklevélnek a rendjén, hogy fontolóra véve Németi Petres fiainak, Bálintnak és Péterkének, akik eredetüket Bakony erdőnk őreitől veszik, azokat a szolgálatait és hűséges szolgálattételeit, amelyeket az ország különböző hadjáratai során a hűség buzgalmával, fáradhatatlanul és dicséretesen teljesítettek és vittek véghez, magukat a sors bizonytalan fordulatainak tévén ki, gyakran halálos sebek elszívásával, sokakat vitézül levágva az ellenség soraiból, mindezekért őket kegyes viszonzásban akarjuk részesíteni, legfőként azért, mert Győr vára alatt épp oly gyakran, mint dicséretre méltóan küzdöttek a németek ellen, Bálintot és Péterkét Bence atyjukfiának János nevezetű, akkor még kicsiny fiával egyetemben földjeikkel és más jogaikkal, amelyeket eddig elegeesen vagy elkülönítve háborítatlanul birtokoltak, az erdőörök állapotából kivéve, királyi kegyelemmel országunk ama nemeseinek sorába, társaságába és együttesébe soroltuk, akiket királyi servienseknek mondanak. Akarjuk, hogy ezentúl őket, örökösüket és örökösök utódait országunk nemesei (serviens) közé és szabadságához számítsák, mint akik a király zászlaja alatt vitézkednek. Hogy se nekik, se utódaiknak ezután ne tulajdoníthassák vagy ne róhassák fel említett származásuk szégyenfoltját, kiadtuk nekik ezt a kettőspeccsétünk oltalmával megerősített oklevelet. Kelt kedvelt hívünknek, Benedek aradi prépostnak, udvarunk alkancellárjának keze által, az Úr 1273. évében, június 7-én, az első indictio-ban, királyságunk első esztendejében, amikor az esztergomi egyház üresedésben volt, a tisztelendő István atya volt a kalocsai és János a spalatoei érsek, Lambert az egri, Bereck a csanádi, Jób a pécsi, Fülöp a váci püspök és nógrádi ispán, Pál a veszprémi püspök és udvarunk kancellárja, Timót a zágrábi, Lodomér a váradi, Dénes a győri és Péter az erdélyi püspök, amikor Roland volt a nádor, Henrik egész Szlavónia bánja, Miklós az erdélyi vajda és Joákim a tárnokmester, pozsonyi és pilisi ispán, Rajnald az étekfogó mester és a szolgagyőri ispán, Ugrin a lovászmester és szerémi ispán, Lőrinc a pohárnokaink mestere, a kevei és krassói ispán, Majs a somogyi, János a soproni, Daedalus a zalai, Gergely a vasi és Mihály a nyitrai ispán és ég sokan mások viselték országunk (többi) ispánságát és méltóságát. SZMTF 138. o.

HK III. 8. A szabad városokról és ezek állapotáról általában

Minthogy az következik, hogy röviden a szabad városokról értekezsem, azért tudnunk kell, hogy a város e nevet: civitas, mintegy a polgárok összességéről viseli, minthogy ott sok nép van egybegyűlve.

1. § Tulajdonkép pedig a város, házaknak és utcáknak a szükséges falakkal és bástyákkal körülvelt sokasága, a mely a jó és tisztességes megélésre kiváltságolva van.

2. § De mivel a polgároknak eme sokasága egy közönséget alkot és mutat föl és az ilyen testületi közönségek a mint fekvésükre, úgy kiváltságaik és szokásaik különbözőségére nézve is egymástól eltérnek és elütnek; innen van, hogy bizonyos városok a királyi felség személyes jelenlétének joghatósága alatt állanak, mint: Székesfehérvár, Esztergom és Lőcse: mások meg az ország régi szokásánál fogva a királyi tárnokmester joghatósága alá tartoznak, mint Buda, Pest, Kassa, Pozsony, Nagy-Szombat, Sopron, Bártfa és Eperjes.

HK III. 25. A jobbágyoknak nevezett falusiak állapotjáról és törvényeiről

A többire nézve, miután a szabad városok jogait és a védelmet, meg a támadást megmagyaráztam, most már a falusiakról (kiket jobbágyoknak nevezünk) kell értekezniem.

1. § Kiknek állapota sokféle, mert némelyek magyarok, mások szászok és németek, mások pedig csehek és tótok, a kik a keresztény hitet vallják. Ezenkívül némelyek oláhok és oroszok, némelyek pedig rácok vagy szerbek és bolgárok, kik a görögök tévelygését követik.

Vannak ezenfelül jászok és kúnok, kik királyi földeken telepedtek le és ott laknak és hasonlóképen a keresztény hitet vallják. Az oroszok és bolgárok közül pedig némelyek a mi hitünkhöz, másik pedig a görögök tévelygéséhez ragaszkodnak.

2. § És ámbár mind e népségek (a királyi jászok, kúnok, oroszok és polgárok kivételével) eddigelé a szabadság amaz előjogával éltek, hogy, ha úgy akarták, szabadságukban állott, törvényes földbérük letétele és adósságaik kifizetése után lakóhelyeikről bármikor más, nekik inkább tetsző helyre költözniök, hogy majdan ott lakjanak, minthogy azonban pártot ütöttek és bizonyos Székely György nevű leggonoszabb haramia vezérlete alatt az egész nemesség ellen az úgynevezett kurucz lázadásban váratlanul felkeltek és e miatt örök hűtlenség vétkébe estek: az elmúlt nyáron szabadságukat végkép elvesztvén, földesuraiknak föltétlen és örökös szolgaságába kerültek.

3. § Kiket ez ország törvénye és rég törvényerőre emelkedett szokása értelmében semmiféle dolog miatt (kivéve azokat, a melyek nyilván egyházi törvényszékre tartoznak) sem az ország rendes birái, sem egyházi vicáriusok vagy egyéb egyházi birák, sőt még valamely megyei ispán elé sem lehet egyszerűen és közvetlenül idézni, hanem részükről első sorban mindenkor földesuraik, legyenek azok akár egyháziak, akár pedig világiak, tartoznak bármely panaszlónak és perlekedőnek törvényt és igazságot szolgáltatni.

4. § És azután, ha valamelyik fél, az ilyen ítélettel nem akarna megelégedni, azt a pert világosabb és érettebb megvitatás és megvizsgálás céljából annak felsőbb bírāja elé viheti, a kire tudniillik annak a pernek megvizsgálása tartozik.

5. § Akképen tudniillik, hogy ha a per sora szerint az egyházi törvényszék elé látszik tartozni akkor a megyés püspök és helyettese elébe, ha pedig tudnivalóképen világi bíró elibe tartozik, a megyei ispán és szolgabírák elibe kell azt felküldeni.

6. § És az illetén biráskodásnak és igazságszolgáltatásnak, akár perbehívás útján a királyi Curiában, akár idézés útján a megyei ispánok vagy egyházi vicáriusok előtt támasztották és indították legyen a pert, mikor ezt az illető földesúr eleibe visszaküldik, mindenkor egy vagy két szolgabíró jelenlétében kell történnie, folynia és végbemennie.

1222. évi XXIV. törvénycikk

hogyma elítéltek és zsidók tisztseget ne viseljenek

Pénzváltó kamara-ispánok, só-kamarások és vámosok, országunkbeli nemesek legyenek.

1. § Izmaelíták és zsidók ne lehessenek.

1608. évi (k. e.) I. törvénycikk

a vallásügyről

A mi tehát a bécsi végzésnek az első cikkelyét illeti, arra nézve nemes Magyarországnak a karai és rendei elhatározták:

1. § Hogy a vallás gyakorlata, úgy a báróknak, mágnásoknak és nemeseknek, mint a szabad városoknak és az ország összes karainak és rendeinek, úgy a maguk, mint a fiscus fekvő jószágaiban; valamint a magyar katonáknak is, az ország véghelyein kinek-kinek a maga vallása és hite szerint; nem különben a mezővárosoknak és faluknak is, ha azt önkéntesen és kényszerítés nélkül elfogadni akarják, mindenütt szabad legyen; és annak szabad élvezetében és gyakorlatában senki senkit meg ne akadályozzon.

2. § Sőt inkább a karok és rendek közt támadható gyűlölség és meghasonlás kikerülése céljából, elhatározzák, hogy mindenik vallásfelekezetnek a maga hitét valló előljárói vagy superintendensei legyenek.

HK I. 18. Miért nem illetik a leányágot a szolgálatok fejében adományul nyert birtokjogok?

Ha pedig kérdés támad, hogy miért nem illetik a nőágot a szolgálatok fejében adományul nyert fekvő jószágok és birtokjogok? feleled, hogy azért, mivel e Magyarország, az alája vetett részekkel együtt, ellenségektől környezve s ezeknek torkában fekszik, melyet eleink mindig csak karddal és fegyverrel szoktak oltalmazni és védeni, jószágaikat és birtokjogaikat is (mint közönségesen) katonai szolgálattal s vérük ontásával szereztek, a minthogy most is, így szokás azokat szerezni. Már pedig asszonyok és hajadonok nem szoktak fegyverrel katonáskodni és az ellenséggel küzdeni s ezt nem is tehetik; s ez okon nem illetik azok a jószágok a leányágot.

Feladatok:

Gróf. Kelemen Kassára utazott. Ott megismerkedett a fogadós lányával, aki úgy megtetszett neki, hogy feleségül vette. Az asszony éppen állapotos volt, mikor a gróftól útonállóknak támadták meg, és meggyilkolták. Mivel a grófnak még nem volt megszületett gyermeke, a felesége állapotáról pedig senki nem tudott, Bendő Báró kérte az uralkodót, hogy neki adja ki adományként Kelemen gróf birtokát.

a) *Megkaphatja?*

b) *Milyen intézkedésekkel*

lehet biztosítani a méhmagzat jogait?

c) *Milyen jogállást szerez a gyermek?*

Báró Bélának egy leánya született, a felesége meghalt. A báró feleségül vette az intézője lányát, aki egy fiúgyermeket szült. Mikor a gyermekek felnőttek, a leány elszökött egy budai kereskedővel és feleségül ment hozzá. Egy fiúk született.

Milyen jogállást szerez a báró fia és az unokája?

A báró fia meghalt Buda bevételekor. A bárót halála előtt felkereste egy barátja és azt mondta a bárónak, hogy az adománybirtokai visszazállnak a királyra, de ő tudja, hogy lehet ezt elkerülni. A báró elcsodálkozott, mert úgy gondolta, hogy az unokája fog utána örökölni.

Igaza van-e a báró barátjának?

Vajon mit tanácsolt a bárónak?

Kelemen grófné hazautazott Kassára a kis csecsemőjével Kelemenkével a szüleihez, a birtokot az intézőre hagyta. Évek múlva feleségül ment az egyik kassai kereskedőhöz. Nemsokára fiuk született. Mikor a gyermekek megnőttek, Kelemenke apja kastélyába költözött és átvette a birtok igazgatását, az anyjuk azonban azt akarta, hogy osztozzon meg rajta a féltestvérevel.

Osztozkodnia kell-e Kelemenkének a birtokon?

Péter Bárónak fia született egy házasságon kívüli viszonyból. A feleségtől nem született gyermeke ezért nagyon szomorú volt, hogy a nagy adománybirtoka visszazáll a királyra. Ezért elment jogban járatos barátjához tanácsot kérni.

Milyen tanácsot adhat a barát, hogy a birtokát meg tudja a báró tartani?

Cselekvőképességet befolyásoló tényezők

életkor elmeállapot nem rendi állás becsület

HK I. 111. A gyermekek törvényes és nem törvényes koráról és azok ügyvéd-vallásáról

Mivel a báró urak, mágnások és nemesek elhunytával és ez árnyékvilágból való kiköltözésével magzataik és gyermekeik gyakran gyöngé és nem törvényes korban szoktak hátramaradni, és méltán s joggal mások gyámsága, nevelése és oltalma alá kénytelenek jutni: azért ezeknek a gyermekeknek gyámságáról és neveléséről is szükségképen kell értekezniem.

1. § Mielőtt azonban magáról a gyámságról írnék, ama gyermekek életkorairól kell valamit mondanom.

2. § A hol tudnunk kell, hogy a gyermekek közül némelyek teljes, mások nem teljeskorúak. Teljeskorúak: a férfineműek mikor huszonnégy évesek; a nőneműek pedig, mai szokás szerint, a mikor tizenhat évesek.

3. § Nem teljeskorúak pedig azok, a kik az ilyen teljes koron alul élik éveiket; és ezek közül némelyek törvényes, mások pedig nem törvényes korúak. Törvényes korúak (a kiket serdülteknek mondunk) a férfi- és nőneműek egyaránt ebben a mi időnkben, a mikor tizenkét évesek.

4. § Noha régi szokásunk értelmében a férfineműeket tizennegyedik, a nőneműeket pedig tizenkettedik évükben mondják törvényes korúaknak.

5. § Azért hívják vagy mondják pedig törvényes korúaknak, mivel már másokkal szemben perbe szállhatnak és pert indíthatnak. Mindazokat pedig, kik ezen alul élik éveiket, nem törvényes korúaknak mondjuk.

6. § Ámbár tehát a régiek gyakorlata és szokása szerint a férfineműek tizennégy éves korukban kezdetek ügyvédet vallani, mind a mellett, a mi időnkben és mai gyakorlat szerint, tizenkét éves korukban általában ügyvédeknek vallhatnak, tizenhatodik évükben pedig adósságok iránt és zálog címén, tizennyolczadik évükben meg arany- és ezüst- és egyéb ingó vagyonukról bevallást tehetnek; végre huszonnégy éves korukban összes fekvő jószágukat és

bármiféle birtokjogaikat teljes hatalommal eladhatják, elcserélhetik és bármi címen akarják, elidegenítheti, megtartván mégis mindenkor mindenben a fekvő jószágok és birtokjogok eladására és elidegenítésére nézve föntebb megírt föltételeket.

7. § A leányok pedig ugyancsak születésük tizenkettedik évében ügyvédeknek vallhatnak, tizennegyedik évökben adósságok és zálogjogok, arany és ezüst meg más ingó vagyton iránt felelhetnek: tizenhatodik esztendejükben pedig negyedeik, hitbéreik és mindennemű más jogaikról is, még azokról is, melyeket birtokban adtak ki nekik, az előbb említett módon s föntebb magyarázott feltételek alatt bevallásokat tehetnek és tetszésük szerint rendelkezhetnek.

8. § Csakhogy a hajadon és főképen az idegenek gyámsága alá helyezett leányokat valamely bevallásra, melyet tizenhatodik évökben vagy azon túl is tesznek, erővel ne kényszerítsék. Mert ilyen módon az efféle kikényszerített bevallást férjhez adásuk után egyszerűen visszavonhatják és megmásíthatják: mivel bizonyos, hogy akkor még önjoguk nem voltak, azaz saját hatalmuk alatt nem állottak.

Írja be a megfelelő életkorokat!

	nem teljes korúak		teljes korúak	
<u>Férfiak</u>	nem törvényes korú serdületlen	törvényes korú serdült		
	nem teljes korúak		teljes korúak	
<u>Nők</u>	nem törvényes korú serdületlen	törvényes korú serdült		

HK I. 55. Hogy az őrjögő és bárgyu fiúk mindig atyai hatalom alatt maradnak

Azt sem kell mellőznünk, hogy az őrjögő, esztelen és megtébolyodott fiúk, mivel úgy tartjuk, hogy az értelmességnek és teljeskorúságnak éveihöz soha sem jutottak, azért az apai hatalom alól soha föl nem szabadulnak.

1. § Szüleik ezért minden igazságos és tisztességes dologra kötelezhetik, és nyilvánvaló szükséges esetében fekvő jószágait is elidegeníthetik. De ők is tartoznak ezeknek élelméről és öltözetéről illően gondoskodni.

2. § Ugyanezt kell értenünk (elhalálozván az apa) az őrjögők fiútestvéreiről is, hogy tudniillik a többi közül az idősebb ép elméjű fiútestvér, épen mint az apa, úgy tartozik ezeknek a őrjögőknek és eszelősöknek gondját viselni.

HK I. 31. Hogy a parasztok saját személyökben a nemesekkel perbe nem bocsátkozhatnak

Meg kell azonkívül jegyeznünk, hogy mivel a parasztok időszerint való uraiknak annyira alá vannak vetve, hogy a nemesekkel saját személyökben semminemű dologra nézve sem folytathatnak pert.

1. § Ha tehát valamely nemes a parasztot méltatlanul megverte vagy megsebesítette, avagy másképen megsértette, vagy akár vagyonában is erőszakosan megkárosította és földesura az ilyen nemest perbe fogván vétkesnek nyilvánítja és ítelteti: akkor azt a nemest a földesúr ellenében kisebb hatalmaskodás tényében, a mely száz forintot tesz, és azonfelül annak a megsebesített vagy megvert parasztnak díjában vagy az okozott károk megtérítésében és helyrehozásában, tudniillik a véghezvitt dolog minőségéhez képest, kell elmarasztalni.

HK I. 38. Miből ered a vértagadás?

Míg ellenben másfelől, ha a felkérő az említett eredeti leveleket az ilyentén eskütétel megtörténte után, vagy önmaga, vagy ügyvédje által használta, vagy pedig egyébként is eléggé és nyilvánvaló bizonyítékokkal ki lehet mutatni és be lehet bizonyítani, hogy azokat eltitkolta és hogy azokat a birtokjogokat az előbb említett új adomány czímén ama levelek tartalmának ellenére gonoszul és az atyafiak vagy a leányág jogainak is sérelmére kérte föl, és azoknak neveit, kikről tudta, hogy őket azok a jószágok törvény szerint illetik, az adománylevélből kihagyta és ezáltal fivéreit vagy nővéreit azoknak a jószágoknak örökségéből hamisan ki akarta tudni: akkor az ilyent a hamis eskü és vértagadás büntetésében méltán el kell marasztalni.

1. § Nemkülönben valamennyi eskütársát legott hitszegésben és hasonlóképen a hamis eskü büntetésében kell elmarasztalni.

2. § Ha pedig az eskütétel abban marad és csak az örökségből való kitagadás szándéka világlik ki: akkor a hamis eskü büntetése elesik és egyedül vértagadásnak lesz helye.

HK I. 39. A vértagadás meghatározása és ennek büntetéséről

A vértagadás pedig az, a mikor az egyik fivér vagy nővér a másik fivért vagy nővért az ő törvényes jogaitól ravaszul, alattomosan és ármányosan megfosztja és az örökségből kitudja.

1. § A fivér és nővér alatt pedig értsd e helyen bármely nemzetségi atyafiát, a ki a birtokjogban vele egyenlően örökösödik.

2. § A vértagadás büntetése pedig az ebből eredő gyalázaton és becstelenségen kívül az, hogy az elítélt vértagadó minden fekvő jószágától és örökségétől örök időre elesik, és azok a jószágok és örökségek mind, arra a fivérre vagy nővérré szállanak át, a kit tudniillik megrövidíteni s törvényes jogaiból kirabolni s amaz örökségből tudniillik törekedett, és hogy ő maga is, saját személyében ennek ellátása alá és szolgálatába kerül; kit a megtagadott fivér és nővér mintegy cselédjeként, halála napjáig élelemmel és ruházattal ellátni tartozik.

3. § És ugyanezt kell értenünk bármely úr vagy nemes amaz asszonyaira, vagy leányaira nézve is, kiknek valamelyike magát a királyi felség által valakinek könyörgésére az apai jogokban (melyek a leányágot különben is illeték volna) igazi örökössé és fiú utóddá fiúsíttatja, s ilyen módon azon mesterkedik, hogy az ő nemzetségének vagyis vérségének más nőtagjait azoktól a jószágoktól megfoszsza.

4. § Ezenkívül, ha valamely fivér vagy nővér makacsul tagadná, hogy nemzetségének egy másik tagja az ő családfájából származnék, és ez azután okirattal, vagy okiratok hiányában netalán tanúbizonyossággal kimutatja, de csak hatvan évi időközön belül és nem tovább, hogy abból a családfából való, akkor e miatt is vértagadás büntetésének kell őt érnie, mert ezzel nyilvánvalóvá teszi, hogy a másikat törvényes jogaiban megrövidíteni és az örökségből kitudni akarta.

Gróf Sas fia 17. születési partiját ünnepli barátaival. Az egyik barátja mámoros állapotban éjszaka hazafelé kardjával hadonászik, és úgy megvág egy járókelőt, hogy az meghal. A barát ellen folytatott perben a fiú megesküszik, hogy útonálló szúrták le az áldozatot.

Pár év múlva a fiúnak ellopják az egyik lovát. Ő tudja, hogy a szomszéd haragosa volt, és vádat emel ellene. A szomszéd pedig azt állítja, hogy a fiú a barátja elleni perben hamis esküt tett.

a) *Tehet-e esküt a gróf fia a barátja elleni perben?*

b) *Milyen következményekkel jár, ha a másik perben a szomszédnak sikerül igazát bebizonyítania?*

Dologi jog

1351. évi törvénycikkek

Előbeszéd

Lajos, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország Ráma, Szerbia, Galiczia, Lodóméria, Kunország és Bolgárország királya, Salerno fejedelme és a szent Angyalhegyi javadalom ura.

1. § Az összes keresztény hívőknek úgy a jelenleg élőknek, mint az ezután jövőeknek, a kiknek jelen levelünk tudomására fog jutni, üdvöt abban, a ki a királyoknak üdvöt, szerencsés kormányzást és győzelmi diadalt ad.

2. § Köztudomásu, hogy a királyi méltóság trónja és hatalma akkor szilárdul meg, ha az alattvalók békéjéről és nyugalmaról előrelátó körültekintéssel gondoskodik, és ha szabadságok adományozásával, sőt más királyoktól kegyes megfontolással adott szabadságaik elismerésével és jóváhagyásával is bőkezűen méltó jutalomban részesülnek.

3. § Mert hűségük, melynek az ész és természet törvényeiben van meg a kellő alapja, akkor marad fenn állandóan, a mikor a fejedelemnek az ő országlakosai iránt tanusított kegyessége az alattvalókkal szemben folyton növekszik, ugyanannyira, hogy míg az élet szikrája ki nem alszik, a hűség elevensége sem száll alá a testben.

4. § Ennélfogva, jelen levelünk rendén mindenkinek tudomására akarjuk hozni, hogy országunk főpapjainak, báróinak, valamint előkelőinek és nemeseinek gyülekezete és ugyanaz a közönsége a mi királyi színünk elé jöven, miután úgy magunk mint országunk minden kedvező és szerencsétlen körülményei között felségünknek a leghivebb igyekezettel és szent buzgalommal tanusított és kifejtett hűségüket és hűséges szolgálataikkal szerzett kiváló érdemeiket előadták és emlékezetünkben felelevenítették, megújítás és megerősítés végett elénkbe terjesztették boldog emlékezetű ősünknek és elődünknek, harmadik Béla király fiának, második András urnak, az igen dicső fejedelemnek, Magyarország néhai dicsőséges királyának egy, saját arany pecsétével megerősített kiváltságlevelét és azokat a szabadságaikat, melyeket (miként az előbb említett levél kijelenti) Szent István, a magyar nemzet királya és apostola adott nekik, az alább következő tartalommal.

5. § Egy értelemmel és akarattal alázatosan könyörögvén felségünknek, hogy azt elfogadván, helyeslően és jóváhagyván, és jelen levelünkbe szóról szóra átiratván, az abban kijelentett minden szabadságukkal együtt (egyedül csak az alább felemlített egy cikkelynek kivételével) megerősíteni, és a mondott levélben foglalt szabadságokat készséges királyi kegyelmünkkel, királyi hatalmunknál fogva megújítván, őket kiváltságlevelünk által az iránt biztosítani méltóztassunk, hogy örök időkre azok birtokában és élvezetében fognak maradni. Annak a kiváltságnak tartalma im ez:

6. § "A Szent Háromság és oszthatatlan egység nevében."

7. § "András, Isten kegyelméből Magyarország Dalmátia, Horvátország, Ráma, Szerbia, Gallicia és Lodomeria örökös királya."

8. § "Minthogy úgy országunk nemeseinek, mint másoknak Szent István király adta szabadságát is, némely királyoknak hatalma, néha azért, hogy saját haragjukat kielégítsék, néha meg azért, mert igazságtalan vagy saját hasznukat kereső emberek csalfa tanácsát követték, igen sok részben megcsorbitotta stb."

9. § Mi tehát királyi kegyelmünkkel meghallgatván mondott országunk főpapjainak, báróinak, előkelőinek és nemeseinek a kérését, miután fontolóra vettük és emlékeztünkben megújítottuk az ő hű engedelmségüket és legőszintébb szolgálatkészségüket, melylyel saját magunk és országunk mindennémü, úgy kedvező mint szerencsétlen körülményei között, különösen pedig akkor törekedtek felségünknek megtetszeni s magukat előttünk kedvesekké és kedveltekké tenni, a mikor legkedvesebb fivérünk, néhai András ur, Jeruzsálem és Sicilia királya ártatlan vérenek megboszulása végett, a kinek irtóztató erőszakos halála csaknem az egész világ határait és vidékeit töltötte be keserűséggel, velünk az említett Sicilia országába menvén a legnagyobb hűséggel éltetve, a sors váratlan eseményeivel és különféle személyes veszélyekkel rettenthetetlenül szembeszálltak.

10. § Óhajuknak kegyesen eleget tenni és akarataikat teljesíteni akarván, hogy őket hasonló hű tetteknek odaadással való véghezvitelére buzdítsuk, legkedvesebb ösünknek és elődünknek, második András király urnak előbb említett, s aranypecsétjével megerősített, minden gyanutól egészen mentes, szóról szóra ide beiktatott levelét az abban foglalt minden szabadsággal egyetemben elfogadván, helyeselvén és jóváhagyván;

11. § Kivéve egyedül a kiváltságból kizárt, előbb érintett egy cikkelyt, tudniillik ezt: "Hogy az örökösök hátrahagyása nélkül elhaló nemeseknek jogukban és szabadságukban áll az egyházak, avagy tetszésük szerint mások részére, élők közt vagy halál esetére adakozni, hagyományt tenni, birtokaikat eladni vagy elidegeníteni." Sőt ellenkezőleg, épenséggel ne legyen joguk ezt megtenni, hanem birtokaik jog és törvény szerént, tisztán és feltétlenül, minden ellenmondás nélkül, legközelebbi atyafiaikra és nemzetségeikre háromoljanak.

12. § Fentnevezett András király ur bullás kiváltságlevelét tartalma szerint megerősítvén, és azokat a szabadságokat a fenséges fejedelemszónynak Erzsébetnek, ugyanazon isteni kegyelemből Magyarország királynőjének, a mi legkedveltebb anyánknak kedves akaratával és báróinknak tanácsára készséges királyi kegyelmünkből megújítván, megengedtük, hogy örökké ezeknek birtokában és élvezetében maradjanak.

13. § Ezenfelül, országlakosaink nyugalmasabb állapota és békét szerető kényelme kedvéért ugyanazon anyánk akaratából és ugyanazon báróinknak tanácsára, szokott jó indulatunknál fogva elhatároztuk, hogy részükre még az alábbirt szabadságokat adjuk és engedjük.

Melyik § szól az ősiségről?

HK I. 5. Hogy szolgálataival szerzett javairól mindenki szabadon rendelkezhetik

Az oly fekvő jószágok és birtokjognak pedig, melyet valaki hadi szolgálat által szerzett, a római törvénytudók szerint "peculium castrense", annak pedig mit tudományával vagy ismereteivel szerez "peculium quasi castrense", a neve "Peculiumnak", mintegy saját vagy magánvagyonnak azért mondjuk, mivel arról a fiú apjának akaratán kívül is szabadon rendelkezhetik és viszont.

1. § Ez eredete és alapja annak a mi dicséretes és eleitől fogva fennálló szokásunknak, hogy tudniillik minden báró úr, mágnás és nemes a maga munkája, szolgálatai és érdemei által bármiképen szerzett vagy nyert összes dolgok, fekvő jószágok és birtokjogok fölött az atyjával vagy testvéreivel történt osztály előtt (a mint akarja) mindig szabadon rendelkezhetik, a mint ezt alább az atyafiak osztózása rendén világosabban előadom.

HK I. 102. A férjnek birtokjogairól, melyeket a feleségével kötött házasság tartama alatt szerzett

3. § De ha az elhunyt férj, halála utánra bármely időben, tudniillik házassága előtt vagy azalatt neki lekötött zálogos jogokat hagyta hátra, ezeket, még ha a kötelező vagy záloglevél feleségének nevét vagy az örökösök mindkét ágát nem foglalná is magában, mégis más ingó vagydon módjára a feleség, fiúk és leányok vagy osztatlan atyafiak között, egyenlően meg kell osztani.

4. § Mert a zálogos jogok visszaválthatók, melyek a visszaváltás után pénzzé válnak; a pénzt pedig az ingó javakhoz számítjuk; és ez akkor áll, ha az ilyen zálogos jogokat azután örökséggé nem változtatták át.

1723. évi XLIX. törvénycikk mely javak értendők saját szerzeményeknek, melyekről mindenki szabadon rendelkezhetik?

Alaposnak tartja Ő legszentségesebb felsége, hogy akármiféle ősi javaknak és birtokjogoknak az elidegenítőit s más javaknak szerzőit, annyiban a mennyiben az ősieket elidegenítették, addig, a míg az ilyen elidegenítetteket ki nem egészítik, más javak szerzőinek mondani ne lehessen, ezért rendelik:

1. § Hogy az ily ügynek előrebocsátott birói megvizsgálása vagy eldöntése mellett csak azokat tekintsék szerzeményeknek, s az 1715. évi 26-ik tc. szerint is szabad rendelkezés alá esőknek, melyeket valaki vagy az ősi birtokok jövedelmeiből, vagy másképen saját erejével és szorgalmával (az ősi atyaiak vagy anyaiak elidegenítésének esetén kívül) szerez s keres.

HK I. 133. Mi az ingó és ingatlan javak becsüje és miképen történik ez?

Mínt hogy némely dolognak elintézésére a javaknak becsüje igen szükséges, azért annak rendjét és módját méltán ide kell foglalnom.

1. § Ezért meg kell jegyeznünk, hogy országunk régi és törvényerőre emelkedett szokása szerint, becsünek, mondjuk az ingó és ingatlan javak illő értékének bizonyos, megszabott és határozott megállapítását.

2. § Vagy másképen, a becsü: valamely ingó és ingatlan dolog bizonyos meghatározott árszabása, azoknak egyen- és becsértéke alapján.

3. § És ez kétféle: tudniillik: örök- és közbecsü. Az örökbecsü, a mely nem az ingó javaknál, hanem csak a birtokjogoknál szokott előfordulni, tizszer annyit tesz ki, mint a közbecsü.

4. § Egy népes jobbágytelket ugyanis a közbecsünél egy girára vagyis négy forintra, az örökbecsünél pedig tíz girára becsülünk, a mely negyven forintot teszen.

5. § Ez örökbecsünek kevés dologban és ügyben van helye, mivel a főpap és báró uraknak, mágnásoknak és nemeseknek majdnem egész rendje (többnyire) a közbecsüvel él. Mert ha, valamely bevallásban vagy kötelezésben az örökbecsü világos szavakkal kifejezve, vagy az ország közönséges törvényeiben kimondva nincsen, annak használata ritkán van megengedve. Mely becsünek rendje így következik:

6. § Kőből épült várat száz girára becsülünk.

7. § Továbbá: monostort, vagy klastromot kegyuraknak s más előkelő nemesekkel temetkezőhelyével 100 girára becsülünk.

8. § Templomot, melyet két kupolával monostor módra építettek, 50 girára becsülünk.

9. § Templomokat, két toronnyal vagy két kupolával, a mely nem monostor, sem monostor módjára építve nincsen: 25 girára.

10. § Minden más anyatemlomot, egy toronnyal és temetőhelylyel 15 girára becsülünk.

11. § A torony nélkül épülteket, de temetőhelylyel, 10 girára.

12. § A fából és nem kőből épült kápolnát vagy imahelyet, de temetőhelylyel, 5 girára.

13. § Temetőhely nélkül pedig 3 girára.

14. § Azokat a templomokat vagy kápolnákat, melyek az anyaegyházon kívül épültek, nem teszszük a becsú sorába.

15. § Továbbá: a népes nemesi telket vagy udvart 3 girára.

16. § Lakó nélkül pedig másfél girára.

17. § Azt pedig, a melyen épen semmi épület nincsen 1 girára.

18. § Továbbá a népes jobbágytelket 1 girára.

19. § Az üresen hagyottat, de a melyen épületek vannak, fél girára.

20. § Azt, a melyen épen semmi épület sincse, de a többi telkek sorában fekszik, egy gira negyedrészére, tudniillik 100 dénár.

De ha a többi telek során kívül esik, mezőnek tekintjük és a becsú sorába nem számítjuk.

21. § Továbbá a nemesek felnőtt, és termőfákkal beültett gyümölcsös kertjét, mely királyi mérték szerint egy hold területen fekszik: 3 girára.

22. § De a "Csallóköz" szigetén minden felnőtt és termő gyümölcsfát tizenkét fáig számítva száz dénárba becsülünk; a tizenkét számon túl pedig akárhány fa van is, valamennyit egybevéve csak 3 girára becsüljük.

23. § A falun kívül fekvő jobbágy gyümölcsös kertet pedig 1 girára.

A telek mögött vagy mellett levőt a becsú sorába nem teszszük.

24. § Továbbá a közönséges vagy szántóföldet, mely királyi mérték szerint egy ekealj területet teszen, 3 girára.

25. § Továbbá a közönséges erdőt, a mely után sertésdézsmát, vagy adót általában nem szednek s a melynek valamely biztos jövedelme sincsen, úgy becsüljük, mint a közönséges földet, a mely tudniillik királyi mérték szerint egy ekealj területen fekszik, 3 girára.

26. § A cserjés és bokros helyekről is ugyanezt kell értenünk.

27. § Továbbá a nagy erdőt, melyet másképen eresztvénynek mondanak, a mely közönséges munkára és feldolgozásra alkalmas és királyi mérték szerint három ekealj területen alól van, ekealjanként 3 girára.

28. § A mi pedig a három ekealjon felül van, azt nem becsüljük: hanem a becsüt csupán arra a három ekealjra szorítjuk.

29. § Továbbá a nagyobb, tudniillik, a fejszés és makkos erdőt, vagyis a melyet vágásra és vadászatra használnak és a mely bárminő munkára és mesterségre alkalmas, s királyi mérték szerint három ekealj területen vagy kiterjedésben fekszik: ekealjanként 50 girára becsüljük.

30. § Ha pedig évi jövedelmét jól kiszámíthatjuk, jelesen ha makkos: akkor tizszerannyira becsüljük, mint a mennyit évi jövedelme teszen: a mi pedig a három ekealjon felül van, azt (mint eresztvényt) nem becsüljük.

31. § Továbbá, ha a szántóföld egy vagy fél királyi ekealjra nem terjed, úgy tudniillik, ha öt, hat vagy tíz stb. holdat tesz ki, akkor (néhány véleménye szerint) minden holdat negyven dénárba kell becsülnünk s azt mondják, hogy az eresztvény erdőről és berkekről is ugyanezt kell tartanunk.

32. § Mindazáltal ezt a közbecsú gyanánt elfogadott ármegszabást, az előbbihez képest, igazságosan és helyesnek nem látjuk és egyáltalán elvetésre méltónak tartjuk; mert ha egy királyi ekealj-területet tevő közönséges földet vagy erdőt három girára becsülsz s ezt az ekealj területet királyi mérték szerint százötven holdra osztod, akkor ha jól számítasz, egy-egy hold földre 12 dénárnál több nem esik és csak négy hold marad becsú nélkül, a mi ötven dénárt tesz ki. Ötven dénárt pedig százötven fillérre, vagyis magukra, könnyen nem oszthatunk, ezért szükséges, hogy azt a négy holdat, a nagyobb részre tekintettel, becsú nélkül hagyjuk.

33. § A felszámításnál ugyanis egy ekealjterületű és (mint mondám) közönséges feldolgozásra alkalmas eresztvény erdőt és berket, melyet 10 girára becsülnek, holdanként 26

dénárra és egy fillérre kell tennünk és becsülnünk: és fölöslegül vagy maradványul 25 dénárt kapunk. Ha pedig másképen ez összeget girákra akarod felosztani, akkor minden holdat 27 dénárra fogsz becsülni és 7 dénárt még neked kellett réá adnod. Ugyanezt teheted reáadással (ha akarod) az előbb említett földre nézve is.

34. § Továbbá egy kaszaalja vagy máskép, királyi mérték szerint egy holdon fekvő rétet vagy kaszálót egy negyedrésze vagyis 100 dénárra.

35. § A mezei kaszálókat pedig, melyeket lehet ugyan kaszálni, de ritkán, vagy soha nem kaszálják, a becsű sorában nem tesszük.

36. § Továbbá az alulról vagy alul-felől csapó malmot, melynek vize szárazság idején nem apad el, 10 girára.

A melyeknek vize pedig elapad, 6 girára.

37. § A felülről csapó malmot, melynek szárazság idején vize van, 5 girára.

A melynek vize elapad, 3 girára.

38. § Elhagyott, alulról csapó malom helyét 3 girára.

A felülről csapóét pedig másfél girára.

39. § Továbbá minden faluban egy fölbugyogó forrást, vagy kifolyó és ki nem apadó kútat, melyből a nép inni szokott, harmadfél girára; de ha több van, azokat nem becsüljük, hanem együttesen csak egynek számítjuk, mivel egy falu élésére egy kút elégséges.

40. § Továbbá a kifolyó és el nem apadó halastavat 10 girára.

A ki nem folyót és szárazság idején elapadót pedig 5 girára.

41. § Nagy halastavat, melynek rekeszei vannak és a melyet "Gymostó"-nak, vagy "Morotová"-nak is neveznek, nemkülönb a Dunán, Tiszán, Száván és Dráván levő egyéb halászatot, melyet "Tanyá"-nak hívunk, ha bizonyos évi jövedelmet hoz, tízszerannyira becsüljük, mint a mennyi annak évi jövedelme. Ha pedig számbavehető jövedelme nincsen, a mint ez nálunk általában szokásban van, 50 girára becsüljük.

42. § Továbbá, a "varsák" helyét, a melyet "vész"-nek hívnak, tíz számig egyenként egy girára, a tíz számon felül pedig egész a százig, sőt azon felül is 10 girára.

43. § Továbbá: azt az elzárást, melyet vizáradás idején készítenek s a melyet "Rekesz"-nek hívnak, ha különös, vagy saját jövedelme van, egyenként 100 dénárra.

44. § Továbbá: azt a vámot, melyet vizen és szárazon szabály szerint szedni szoktak, tízszerannyira becsüljük, mint a mennyit annak évi jövedelme teszen.

45. § Továbbá: a hegyvámot, vagy szőlőhegy-vámot, mely földesurának évenként számbavehető és jelentékeny jövedelmet szolgáltat, hasonlóképen tízszerannyira becsülik: de úgy vélem, hogy ennek csak az örökbecsűnél lehet helye, mert országuk régi szokása szerint a szőlőket általában úgy szoktuk becsülni, mint a cserjés, bokros helyeket azért, mivelhogy a szőlők, mihelyt azokat nem mivelik vagy megmunkálásukat elmulasztják, csakhamar és könnyen cserjés és bokros helyekké változnak át.

46. § Ha azonban a földesúr, valamely parasztot, vagy akár nemest, a kinek más földjén van szőlője, ebből a szőlőből ki akarna vetni és rekeszteni, azt kivetheti ugyan, de nem a szerint a közbecsű szerint, a melyet a cserjés és bokros helyekre nézve közvetlenül elmondanak, hanem köteles megtéríteni annak illő értékét vagy igaz becsét, a mint azt azon helységnek, a melyhez a szőlőhely tartozik, bírása és esküdt polgárai igazságosan és helyesen megszabják és megbecsülik.

47. § Ez a mérték tizenhatszor véve egy királyi mértéket, vagy ölet teszen.

48. § Továbbá: egy hold szántóföld vagy erdő királyi mérték szerint hosszúságban hetvenkét, szélességben pedig tizenkét királyi mértéket vagyis ölet foglal magában.

49. § Továbbá: egy ekealj-terület a javak becsűjénél százötven királyi mértékű hold földből áll.

A marhák becsűjéről

50. § Meg kell jegyeznünk, hogy egy ökör, mely nem sánta sem másképp nem hibás, 1 gira
51. § Két tehén bornyú nélkül 1 gira.
52. § Egy bornyús tehén 1 gira.
53. § Négy juh 1 gira.
54. § Négy sertés 1 gira.
55. § Kancza csikó nélkül 1 gira.
56. § Csődör csikóval 1 gira.
57. § Kancza csikóval másfél gira.
58. § A háts lovát értéke szerint becsüljük.

HK I. 134. Hányféle módon és minő tekintetekből történik a fekvő jószágok és dolgok becsűje?

Tudnunk kell továbbá, hogy az ingó és ingatlan javak előbocsátott becsűje különböző módon és különböző tekintetekből szokott történni.

1. § Először is, a törvénykezési terhek fizetésénél, a mit közönséges és szokásos néven bírságnak nevezünk. És ezekre nézve úgy a marhákat, mint a földeket és birtokjogokat az előbb leírt árszabás szerint kell megbecsülnünk és elfogadnunk.

2. § Másodszor a leánynegyed és zálogos jogok fizetésénél, valamint azoknak a fekvő jószágoknak visszaváltásánál, melyeket főbenjáró ítélet vagy fejkváltás fejében foglalnak el; a melynél mindazáltal, (kivéve a marhákat) a várakat, nemesi udvarokat, a népes és elhagyott puszták jobbágytelkeket, valamint a földeket, erdőket, cserjéket, réteket, halastavakat, malmokat, forrásokot, klastromokat, monostorokat és templomokat, továbbá a vámokat, gyümölcsös kereteket, varsák és rekeszek helyeit és általában a becsű alá kerülő birtokjogoknak minden tartozékát, az előbb írt módon becsüljük meg. Mindazáltal a népes jobbágytelkek után járó és hozzájuk tartozó szántóföldeket és réteket (az irtványföldek és rétek kivételével, melyek tulajdonképen a jobbágyokat illetik és a telkekhez nem tartoznak) nem becsüljük. És végre a leánynegyed és zálogos jogok fizetésének az ilyen becsű mennyisége szerint kell történnie. És ugyanezt kell értenünk és tartanunk az atyafiak jogsérelmével vagy másképp illetéktelenül eladott birtokjogokról is.

3. § Harmadszor: a hitbér kiszolgáltatásánál; a melynél csakis a nemesi udvarokat és a többi telkek sorában fekvő népes, elhagyott és puszták jobbágytelkeket becsüljük, de a birtoktesten kívül, e részben becsű tárgyává tenni semmit sem szabad. E végül a hitbér kielégítése ilyen birtokbecsű sora szerint szokott, részben készpénzzel - részben pedig egyéb ingó javakkal, beleértve a marhákat is - megtörténni, ezeket azonban igaz értékük szerint, tudniillik úgy kell elfogadni, a mint a vásárban elkelnének.

4. § De arra is ügyelnünk kell, hogy ha valamely asszony, férje halála után azért, mivel ennek nevét és címét viseli, élte fogytáig ugyanazon férjnek fekvő jószágában és birtokjogaiban meg akar maradni és ha ugyanennek a férjnek a fia, atyafia vagy más törvényes utóda, ennek az asszonynak számára hitbérének mennyisége és értéke erejéig némely birtokjogokat elkülöníteni, kiszakítani és átadni elhatározta, hogy az élete tartamán át birtokolja és használja, akkor az ilyen esetben nem csak a nemesi udvarokat és népes, elhagyott és puszták telkeket, hanem a falun kívül fekvő földeket, erdőket, gyümölcsös kereteket, kaszálókat és malmokat is, a melyeket az asszonynak átad, úgy becsüljük, mint a leánynegyed fizetésénél; és azokból a birtokjogokból csakis annyit kell használatba és birtokba átadni, a mennyi a hitbér értékével fölér.

5. § Negyedszer: az adósságok fizetésénél és a sommásan fölszámított, vagy tételenként megjelölt kártérítéseknél. Ezenkívül a patvarkodás, nyelvváltás és a királyi felség vagy

bármely vármegyei ispán törvényszéke megsértése birságának letételénél avagy más ilyen ügyekben és esetekben; a melyekben az ingó és eladható javakat hasonlóképen igaz becsük és nem az előadott árszabás szerint kell elfogadnunk.

6. § Ötödször és utoljára, a közbecsú a határjárásoknál a hátraigazításoknál szokott előfordulni. De az utolsó esetben, csak a tekintetből szokott becsú történni, hogy az, a kinek a bíró az eskü letételét odaitéli, a felek között per tárgyát képező földeket, erdőket, cserjéket vagy réteket, szőlőhegyeket, annyi nemessel sajátíthatja el és szerezheti meg magának, a hány girát érőknek azokat a földeket, erdőket, cserjéket, réteket és szőlőhegyeket találni fogják.

Feladatok:

Milyen dolognak számít?

Ingó vagy ingatlan?

- könyvszekrény
- falióra
- 63 lóból álló ménes
- zálogba adott földbirtok
- családi kastély eladásából befolyt pénz

Ósi vagy szerzett?

- királytól kapott adománybirtok
- apa által vásárolt, fiú által örökölt föld
- elbirtokolt ingatlan
- osztályra bocsátott kúria
- családi birtok eladásából származó pénzen vett ház

Egy nemes hűtlenséggel vádolta meg a szomszéd birtokost, hogy annak két hold gyümölcsösét megszerezze. *A hűtlenség vádjá hamis volt, mennyire büntetik a hamis vádlót?*

Egy nemeszt jószágvesztésre ítélték, így elvették kőből épült várát. Egy osztályos atyafia azonban vissza akarta váltani. *Mennyit kell fizetnie?*

HK I. 45. Hogy az apáról való testvéreknek a fekvő jószágokban nem per útján kell megosztoznunk

Tudnunk kell azután, hogy az apáról vagy anyáról való, de még meg nem osztozott testvérek nem per útján szoktak és tartoznak megosztozni, hanem csak a királyi felség meghagyó levelére, melyet annak a vármegyének, a hol az osztály alá kerülő fekvő jószágok és birtokjogok vannak és fekszenek, fő- vagy alispánjaihoz és szolgabiráihoz, vagy ha azok a jószágok több megyében fekszenek, valamely ítélőmesterhez küld és intéz, a kik vagy a ki, az összes fekvő jószágokat apai és ősi birtojjogokat, valamint azokat is, melyeket azok közösen szerzetek, minden akárminemű és minőségű ingóval együttesen, bármelyik testvérnek ellenmondása útját nem állván, a személyek számához képest feloszthatják és mindenik részére külön szakíthatják.

1. § Ha a testvérek közt (az előbb említett módon) egyszer megtörtént osztály után valamelyikük az ilyen fekvő jószágokban és birtokjogokban valamely törvényes okból netalán ismét osztozni akarna, azt hozván fel okúl, hogy az ő része a többinél kisebb, vagy kevésbé hasznavehető, vagy hogy azt tőle törvény útján elvették, akkor ilyen esetben az osztály (ha ezt a bíró a felek előadásai és szóváltásai alapján megengedhetőnek itéli) csakis törvényes per által, de egyetlenegy nyolczados törvényszakasz alatt lehet és kell megejteni, mert a második osztozást nagyon gyakran helyes és törvényes ok nélkül követelik.

2. § És ugyanezt kell szabályul tartani a még meg nem osztozott, egy apáról való unokatestvérekre nézve is.

HK I. 46. Mikor kell az osztályos atyafiak közt a fekvő jószágokban új osztályt megengedni és mikor nem?

Az osztályos atyafiak között pedig, ha az osztály valamely fekvő jószágokban és birtokjogokban akár őseik, akár dédőseik idejében megtörtént és erről osztálylevél is készült, az osztályt többé megengedni nem kell.

1. § Kivévéen, ha az bizonyúlna be, hogy a többinél hatalmasabbá lett valamelyik atyafi a helyes osztály után másik atyafia fekvő jószágának és birtokjogának, vagy területének valamelyik részét erőszakosan elfoglalta, vagy magának elsajátította s a tehetetlenebb atyafi ellene nem állhatván a hatalmasabb atyafi erőszakosságának, újonnan igazságos osztályt követelne.

2. § Mert ez esetben újra meg kell osztozniok, de hosszú perrel s ezzel is csak úgy, ha az osztályt követelő atyafi (mint említém) ennek törvényes okát tudja adni.

3. § Mert ha kitünnék, hogy az osztályt azért követelte, mivel látta, hogy másik atyafia a vele vagy őseivel történt osztály után a neki jutott földön szőlőkerteket és szőlőhegyeket állított be, vagy egyébként bokrokat és cserjéket irtott ki és hogy ezáltal annak része az övénel, melyet talán míveletlenül hagyott, hasznavehetőbb, akkor még hosszú perrel, azaz négy nyolczados törvényszakasz alatt sem nyerheti meg a javaknak új megosztását.

4. § Ha pedig azt hozná föl, hogy a másik atyafi az ő birtokjogának vagy területének valamely részét vakmerően elfoglalta, akkor atyafiát az ő fekvő jószágainak vagy birtokjogait valamely részének ilyen erőszakos bitorlása miatt, még értesítés mellett is, szabadon törvény elé és perbe idézheti.

5. § És ezt akkor teheti, ha a hatalmaskodásokra nézve szokásos elévülési időt, melyet harminczkét éven belül szoktak a perben felhozni és figyelembe venni, túl nem haladta.

6. § Mert az atyafiak között az örökösödési jogra és a fekvő jószágok s birtokjogok tulajdonára nézve elévülésnek soha sincs helye.

7. § Ezenfelül, ha úgy találjuk, hogy az atyafiak valamikor egymás közt a határok kijelölése és megkülönböztetése mellett megosztoztak, akkor köztük és örököseik között a fekvő javaknak megosztása többé soha sincs megengedve.

8. § Az ilyen határmegkülönböztetés és kijelölés azonban az atyafiak közt a fekvő jószágoknak kölcsönös háramlását ki nem zárja, s nem is értjük úgy, hogy azt kizárta volna.

HK I. 47. Hogy az atyafiak között megosztott összes fekvő jószágok valamelyikük magvaszakadtával, még házasság közbejöttével is, a másokra háramlanak

Tudnunk kell továbbá, hogy az atyafiak közt megosztott minden efféle fekvő jószág és birtokjog, valamelyiküknek örököse nem lévén, száz, kétszáz és ennél több év multán is (még ha közülök egyik-másik atyafi a negyedik ízén túl a nemzetségbe házasodott is) legott a többi ötöt túlélő s örökösökkel megáldott atyafiúra háramlik, ha ugyan ezek az életben levő atyafiak okirattal bebizonyíthatják, hogy az elhalt és örökösöktől megfosztott atyafiú s nemzetség egyenes ágán az ő igazi vérségükből származott s hogy hátrahagyott fekvő javaiban és birtokjaiban saját elődeik az ő elődjével megosztoztak, vagy osztályra léptek.

1. § Okiratok hiányában pedig tanúbizonysággal is törvényesen igazolhatják származásukat és családfájuk törzsökét és ágát, de nem tovább, mint hatvan éven belül.

2. § A honnan következik, hogyha valamely atyafi, az atyafiak közt történt osztály után szerzett és keresett fekvő javakat és birtokjogokat és örökösök hátrahagyása nélkül korábban elhalna, azok nem az osztályos atyafiakra szállanak, hanem a királyi fiscusra háramlanak.

3. § Azt is szükséges ide iktatnom, hogy azok a fekvő jószágok és birtokjogok, melyeket a királyi felség akármilyen czimen két három, vérségre nézve egymástól idegen személynek, és nem atyafiaknak vagy vérrokonoknak adományozott, vagy melyeket azok egyébként szereztek akármelyiköknek elhunytával és örökösöknek hátra nem hagyásával, ismét királyi adományozás alá háramlanak.

4. § Mert csakis a vérségi származás és az atyafiúi kölcsönös osztály vonja maga után, bármilyen elévülésre való hivatkozás ellenére is, a fekvő javaknak viszonyos és kölcsönös átszállását és háramlását.

Feladatok:

A Teleki nemes családnak hatalmas birtokaik voltak. Egyik évben nagyon rossz volt a gyümölcsösökben a termés. A következő években sem volt jobb a helyzet, mert a fák megbetegedtek. Csak a búzát tudták mindig learatni. Teleki Péter egyszer azt javasolta a többieknek, hogy vágják ki a fákat és ültessenek szőlőt, mert ő beszerez egy jó fajtát. A többiek ebbe nem akartak bele menni. Péter erre azt javasolta, hogy bocsássák osztályra a vagyont. A többiek beleegyeztek. Péter a saját részén kivágta a fákat és szőlőt ültetett, ami nagyon jó vállalkozásnak bizonyult. A többiek ezt megirigyelték.

Jakab új osztályt követelt, azon az alapon, hogy ő egy rossz részt kapott.

Jakab ezen kívül erőszakkal elfoglalta László öccsük földjét, László is panasszal él.

Melyik testvér kérheti az új osztályt?

Évekkel később Teleki Péter halálát érezvén végrendeletet akar készíteni a szőlőkertről, mivel nem voltak örökösei. Jakab azonban azt állította, hogy hiába végrendelezik, a szőlő úgy is az övé lesz, mert Péternek nincs joga végrendelezni, és egyébként is ő örökölné.

Kinek van igaza?

Zsigmond parancsára a gyulafehérvári káptalan bizonyága alatt somkerekai Antalt és Jánost bevezetik adományukba

Az erdélyi egyház káptalanja minden Krisztus-hívőnek, úgy a mostaniaknak, mind az eljövendőknél üdvöt a mindenképp Megváltójában. Mindenki tudára kívánjuk adni ezeknek rendje szerint, hogy Zsigmond fejedelem úr, Isten kegyelméből Magyarország királyának, kegyes urunknak levelét megkaptuk eme szavakkal:

Zsigmond, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország stb. királya (...) üdvöt és kegyet az erdélyi egyház káptalanjának. Mivel valamely az erdélyi részeinkben, a Torda vármegyében lévő és fekvő ötven egész telek értékre vagy mértékre rúgó Sáromberk és Genyeszeg nevezetű birtokainkat a mondott Sáromberkben beszédni szokott vámmal együtt, amik más, az erdélyi részeinkben levő Harinna, Bilak és Necse nevű birtokokért a nagyságos férfiaktól, Frank országbírótól és Simon egykori királyi ajtónállómesterünktől jutottak királyi kezeinkre csere címén, azok összes haszonvételeivel, gyümölcsseivel, jövedelmeivel és bármi néven nevezett hasznaival együtt a nemes férfiak, a Sombereki Miklós fiának, Antalnak és általa vértestvéreinek, Jánosnak adományoztuk örökre ugyanennek az Antalnak hű szolgálataiért egy másik levelünk szerint és új adományunk címén, és ugyanezt (a levelet) nektek küldjük, hogy országunk szokásjoga szerint a mi és a ti embereitekkel bevezetést tegyenek, tehát ezért hívségteknek erősen megparancsoljuk, hogy küldjétek ki embereteket hites tanúbizonyosságul, akinek jelenlétében királyi emberünk, Szentkirályi Semjén fia János vagy annak fivére, ugyanama (Szentkirályi) István, avagy a Bolgárnak nevezett Miklós, ha pedig távol volnának, az Iklódi Benedek fia György vagy Ivánka fia Péter és László vezesse be a Sáromberk és Genyeszeg nevezetű birtokok színeire törvényesen összehívott és az ott

jelen lévő összes határosok hozzájárulásával az előbb említett Antalt és Jánost azok birtokába, és iktassa ugyanazokat ugyanezek számára a fent mondott adományunk címén örök birtoklásra, ha nincsen ellentmondás, ha pedig lennének ellentmondók, idézze azokat a megjelölt Antal és János ellen az erdélyi részeink vajdáinak jelenlétére alkalmas határnapra előadván azok ellentmondásának okát, és ezek után azok bevezetésének és beiktatásának sorát az ellentmondók és megidézettek neveivel és a megjelölt időponttal együtt szokás szerint írásba rögzítvén a mondott vajdáink számára. Adatott Budán a Krisztus testének ünnepe után a legközelebbi hétfőn (június 22.) az Úr ezernégyszázötödik esztendejében.

Mindenesetre, ahogy kötelesek vagyunk, ugyaneme király urunk parancsának engedelmeskedni kívánván, az ő emberével, a Szentkirályi Semjén fia Jánossal együtt a fent mondottak hites foganatosítására kiküldtük emberünket, tudniillik a kebelünkből való Péter papot, akik onnan épphogy visszatértek, egyezőleg előadták, hogy már az elmúlt Szent Margit szűz és vértanú ünnepe előtt a legközelebbi csütörtökön (július 5.) az előbb írt Sáromberk és Genyeszeg nevezetű birtokokra mentek, és ugyanazon birtokok összes, minden felől törvényesen összehívott határosai és szomszédai jelenlétében a fent mondott király urunk levelének értelmében a Somkerek Miklós fiainak, Antálnak és Jánosnakörökös birtoklásra azokat egyaránt iktatták, és az ország szokásjoga szerint ugyanezek (a birtokokon) egymást követő három napot időzvéen egyáltalán nem mutatkozott senki ellentmondó. Adatott a Szent Mária Magdolna ünnepe után a legközelebbi hétfőn (július 20.), az Úr előbb megírt ezernégyszázötödik esztendejében, a főtisztelendő és igentisztelet férfiak, Lépes György prépost, János kántor, Hynkon örkanonok és Miklós igeni plébános, dékán, egyházunk kanonokainak jelenlétében. MJF 136.

A fenti forrás alapján, milyen szabályai voltak az adománybirtokba való bevezetésnek?

Családjog, öröklési jog

Hányad fokú rokona (római és germán jog szerint):

- az unoka apai nagyapjának
- a testvérek egymásnak
- apai unokatestvérek
- apai nagybácsi az unokaöccsének
- dédunoka dédapjának
- apai unokatestvér gyereke?

Szent István Király Dekrétomainak Második Könyve

25. Fejezet leányok elrablásáról

Ha ki a vitézek közül rút szeméremtelen, valamely leányt az ő szüleinek engedelme nélkül rablana feleségül magának, parancsoljuk, hogy adja vissza a leányt a szülőknek, ha mingyárt valami erőszakot mivelt volna is rajta; és a rabló tiz tinóval fizessen a rablásért, jóllehet azután meg is békéljen a leány szüleivel.

1. § Ha pedig valamely szegény vagy közrendű ember indul ilyen cselekedetre, tegye jóvá a rablást öt tinóval.

Szent István Király Dekrétomainak Második Könyve 5. Fejezet a király engedelméről, hogy tulajdonát mindenki birhassa

Királyi hatalmunknál fogva végeztük, hogy kinek-kinek szabad legyen azt a mi az övé, a maga feleségének, fiainak és leányainak, szintugy rokonainak vagy az egyháznak osztania és adnia. **1. §** És az ő rendelkezését halála után se merje megbontani valaki.

35. Fejezet a királyok adományairól és a tulajdon javak birásáról

Hajoltunk a tanács egyakaró kérelmére, hogy ki-ki ura legyen az ő tulajdonának, szinte ugy a király adományainak is, míg él; kivéve a püspökséghez vagy ispánsághoz tartozandókat. **1. §** És az ő halála után fiai hasonló urasággal birják örökségöket. **2. §** És senki semmi vétek okáért kárvallást az ő javaiban ne szenvedjen, hanem ha a király életére tör, vagy országárulást követ el, vagy idegen földre szökik. **3. §** Akkor a királyra szálljanak javai, őt magát pedig itéljék meg, de ártatlan fiainak bántások ne legyen.

Kálmán Király Dekrétomainak Első Könyve 20. Fejezet a királyoktól adományozott birtokok örökléséről

Valamely birtokot szent István adományozott vala, abban minden maradék örököljön az ő következője szerint. **1. §** Más királyok adománya apáról fiura szálljon, és ha fiu nincsen, következék a testvér, a kinek holta után az ő fiait sem kell kirekeszteni az örökségből. **2. §** De ha testvér nem találkozik olyan, legyen a birtok a királyé.

Kálmán Király Dekrétomainak Első Könyve 21. Fejezet a pénzen szerzett örökségről, mely minden örököst illet

A pénzen szerzett örökséget senki maradékától el ne vegyék, de azonban bizonysgot kell tenni róla.

1222. évi IV. törvénycikk hogy a nemesség az ő marhájával és birtokával szabad legyen

Ha valamely nemes ember fiumagzat nélkül hal meg, birtokának negyed részét leánya kapja; a többivel azt mivelje, a mit neki tetszik. **1. §** Ha pedig testamentom nélkül történik halála, valamely közelebb való atyjafiai vannak, azoké legyen, és ha teljességgel semmi nemzetsége nem volna, a királyra szálljon birtoka.

1655. évi XLVI. törvénycikk

a birtokos nemeseknek polgári örökségekről a hiteles helyek vagy elégséges számú személyek előtt tett végrendeletei is erőben maradjanak

Határozzák továbbá az országglakók, hogy a birtokos nemeseknek a polgári örökségekről szóló végrendeleti intézkedései ne csak akkor legyenek erősek és hatályosak, ha azokat a szabad városok vagy kiváltságolt mezővárosok tanácsosai előtt, hanem akkor is, ha káptalani és más hiteles avagy elégséges számú személyek előtt tették.

1. § Ellenben a birtoktalan nemesek vagy azok, a kiknek a nemessége gyanus és a vármegyékben egyáltalán semmi fekvőjóságuk sincsen, a szükség esetén kívül, a városi hatóság vagy a polgári személyek előtt legyenek kötelesek végrendeleteiket elkészíteni.

1715. évi XXVII. Törvénycikk a végrendeletekről

A karok és rendek a végrendelkezők nagy sérelmével, vették észre, hogy azok, a kiknek szabad végrendelkezési joguk van, az egyházi és polgári törvények sokféle követelményei miatt (melyek szerint az országglakók végrendeleteit ekkorig vizsgálni s vitatni szokás volt) szándékaik meghiusulását tapasztalták. **1. §** Ezért az efféle sérelem kikerülése végett rendelték, hogy mostantól jövőre, azok a végrendeletek, a melyeket a szabad rendelkezés alá tartozó javakra s dolgokra nézve olyan végrendelkező, a kinek végrendelkezési joga van, a hiteles helyeken kívül is, milyenek a káptalanok, conventek, az ország rendes birái, s az itélőmesterek (s nem ezeknek titkárai, sem a hites jegyzők) előtt alkotott és a melyeket maga a végrendelkező, s a végrendelkező részéről megkeresett őt, együtt jelenlévő, még pedig nemesi vagy azzal egyenértékű kiváltságot élvező vagy szükség esetében más tisztességes állású tanúk is aláírásukkal s pecséteikkel megerősítettek, törvényes erejűek

legyenek. **2. §** Az irni nem tudó végrendelező helyét s aláírását s pecsétjét pedig hatodik, szintén megkeresett s jelenlevő tanu pótolja. **3. §** És mindenféle csalás és a ravasz fondorlat a melyet a végrendelezővel szemben gyakran alkalmazni szoktak s a melyet mint ekkorig, az 1647-ik évi 15-ik cikk erejénél fogva a szentszék előtt kell elegendőképpen kimutatni érvénytelenség büntetése alatt mindenkor távol legyen s attól ovakodjanak. **4. §** S ezen felül a végrendelet lényegéhez örökös-rendelés jövőre se legyen szükséges, hanem a végrendelezőnek szabadságában álljon az örökösrendelést a végrendeletbe foglalni, vagy azt mellőzni, a minek beigtatása vagy elmellőzése a végrendeletet meg nem rontja. **5. §** A mely előre bocsátott ünnepélyességek azonban a kiváltságos végrendeletekben, úgymint a kegyes hagyományoknál, a katonai, a szülők és gyermekek közt, s a döghalál idején alkotandó végrendeleteknél nem szükségesek, hanem elegendők a végrendelezők saját kezével irt s aláírt vagy két tanu előtt tett szóbeli végrendeletek is. **6. §** A fiókvégrendelet ünnepélyességére nézve pedig három tanu elegendő. **7. §** A szabad és királyi városokra nézve pedig (melyek egyébiránt ekkorig divó gyakorlatuk mellett maradhatnak) annak szükségét állapítják meg, hogy a végrendeletet a végrendelező előtt felolvassák, s ez a tanúk előtt élő szóval nyilvánítsa, hogy az az ő végkarata. **8. §** A kihirdetés s az érdekelt felekkel közlés pedig csak a végrendelező halála után, mielőbb eszközendő. **9. §** S ugyanezt kell figyelemben tartani a vármegyékre nézve is, hol az alispánt és szolgabírókat az esküdtel küldötték ki. **10. §** A végrendelet készítésének ez a módja pedig a mult esetekre nem kötelező, hanem csak a jövőbeli végrendeleteknél foglal helyet s kötelez. **11. §** A nemes személyekre nézve az 1655. évi 46-ik törvényczikk épen maradván.

HK I. 40. Hogyan osztozzanak a testvérek az apai és ősi fekvő jószágokban?

Továbbá, miután már megmagyaráztam a királyi adományokat, ezek ágaira kell áttérnem.

1. § És először az egy apától való testvéreknek adomány útján szerzett fekvő jószágairól és birtokjogairól és azután azokról, melyeket akármely más czímen nyertek és szereztek meg és ezeknek a javaknak megosztásáról kell szólanom.

2. § A hol meg kell jegyeznünk, hogy minden báró úrnak, mágnásnak és nemesnek bármi néven nevezendő apai és ősi fekvőjószágai és birtokjai azoknak az uraknak és nemeseknek fiai, tudniillik az egy apától való testvérek között egyenlően oszlanak meg és annyi felé szakadnak szét, a hány a testvér. Az apai ház pedig a legifjabbik fiúnak jut szállásul és lakásul, úgy azonban, hogy az ilyen jószágok és birtokjogok közös jövedelmeiből a többi fiúknak, azaz testvéreknek is közös földön, a hol tudniillik: akármelyikük akarja, az apaihoz hasonló más lakóházakat kell emelni és építeni.

3. § A melyekhez, szintén a közös szántóföldekből, erdőkből, rétekből és kaszálókból annyi és akkora részt kell kihasítani és elkülöníteni, a mennyi és a mekkora ahhoz az apai házhoz tartozik és ezeket örökös birtok- és uralombantartás végett azokhoz kell csatolni.

4. § És ez akkor történik, ha van annyi közös földjük, erdejük meg rétjük, hogy azoknak illetően felosztását kellően megejthetik és végbe vihetik.

5. § Mert különben minden, a mondott atyai házhoz tartozó, földet és erdőt, rétet és kaszálót és a tartozékokat annyi részre kell szétosztani, a hány nemesi új lakot építenek és ezek mindenkihez egyenlő részt kell használatul adni.

6. § Mindazáltal mindig be kell tudni a földeknek és erdőknek meg réteknek azt a mennyiségét és részét, mely ahhoz a jobbágy telekhez vagy házhelyhez tartozott és járult, a hol az új ház fog felépülni.

HK I. 42. Hogy az okiratoknak gondját a legidősebb fítestvér viseli

És ugyanezt kell értenünk a levelek és okiratok megőrzésére nézve is, tudniillik: hogy a fekvő jószágokat és birtokjogokat érintő és illető leveleket és okiratokat megőrzésre nem a

legidősebb leánynak, hanem a legidősebb fiúnak kell átadni, habár annál ifjabb volna is, melyeket mindig a fiúk, azaz fitestvérek legidősbike szokott gondozni.

1. § És ez akkor áll, ha a legidősebb fitestvér ép eszű és nem örjögő vagy tébolyodott és nem nyilvánvaló pazarlója az ő javainak, vagy ha nyilván arra nem törekszik, hogy többi fitestvéreit az apai és ősi s egyszersmind a maga fekvő javainak örökségéből is kitudja.

2. § Mert ezekben az esetekben a leveleket és okiratokat nem a legidősebb fitestvérnek, hanem az apai ághoz legközelebb álló más fivérnek kezére kell fentartás és gondozás végett adni és bízni.

3. § A leányok pedig az ország rendes birái előtt maguknak, a mindkét ágra néző fekvő jószágokat illető levelek és okiratok átíratát, vagy mását vehetik és fitestvéreik tartoznak nekik azokat kiadni.

4. § Ezenfelül tudnunk kell itt, hogy a kit e leveleknek megőrzésére illet, annak kötelessége minden, a testvérek ellenében osztály előtt keletkezett vagy keletkezendő ügynek és pernek is (azonban közös költségen) gondját viselni.

HK I. 43. A testvérek szerzett fekvő jószágának megosztásáról és az adományok e záradékáról "per eum" azaz "általa"

Továbbá meg kell jegyeznünk, hogy ha két vagy több, apáról akár anyáról való testvér van, a kik az ősi és apai jószágokban és birtokjogokban még meg nem osztottak és a kiknek egyike a királyi udvarnál vagy más urak házában szolgálatba lép, másika pedig otthon a családi háztartásban és gazdaságban fáradozik és ha az a szolgálatban levő a királyi felségtől vagy talán más uraktól is, szolgálat közben szerzett érdemei így hozván ezt magukkal, a maga részére fekvő jószágokat vagy birtokjogokat nyer és az adomány- vagy kiváltságlevelekbe otthon maradt testvéreinek neveit ezzel a záradékkal: "Et per eum etc.". azaz "általa stb." beírja és betéti, akkor, habár az adományok az efféle javokról, melyeket ő szerzett és nyert, a testvéreivel való osztozás előtt, tetszése szerint szabadon rendelkezhetik (úgy értvén ezt, hogy azokat sem a maga, sem örökösei számára semmi szín alatt nem bitorolhatja vagy fenn nem tarthatja, hanem hogy előbb valósággal elidegenítheti, mindamellett osztály idején mindegyik testvér az azokból reá eső osztályrészt, ép úgy mint maga a főszerző, joggal kiveheti.

1. § Mert minden, az adomány- vagy kiváltságlevelekben foglalt fekvő jószágot és birtokjogot, annyifelé kell mindenkor osztani, a hány személy vagy név az illető levelekben külön megjelölve van.

2. § Hacsak talán maguk e levelek erre nézve valami kivételt vagy megkülönböztetést nem tettek.

3. § Ezt a záradékot "per eum" nem kell tehát úgy értenünk, mintha annyit tenne: "post eum" vagyis "utána" mire ezt némelyek kik kellenél okosabbak akarnak lenni, magyarázni jónak látták, úgy okoskodván s azt bizonyítgatván, hogy ennél fogva az ily módon nyert és szerzett javakból a főszerző életében a többi testvér részt nem kap, hanem azokat halálával fiai közt kell megosztani: a mit nem kell tartanunk.

4. § Mert az osztatlan atyafiaknak az osztály megtörténte előtt úgy a hasznot, mint a kárt egyenlően kell megosztania, viselniök és elszenvedniök.

5. § Ebből következik, hogy ha olyan, apáról vagy anyáról való, testvéreknek vagy apai részről való unokatestvéreknek, kik még meg nem osztottak, neveit az ilyen adománylevelekbe nem is iktatták, mindamellett osztozáskor mindenikük (mint előbb mondám) a maga részét joggal követelheti.

6. § Ugyanazért a "per eum" kifejezés alatt mindig ezt kell értened "útján" vagy az ő, tudniillik a felkérő útján; mintegy ha azt mondaná a királyi felség, hogy ennek a hű emberének szolgálatait tekintetbe vevén, neki és az ő útján vagy az ő kedviért, másnak is birtokot vagy falut adományozott.

HK I. 57. Hogy minden ur és nemes saját fekvő jószágairól szabadon rendelkezhetik

Tudnunk kell pedig, hogy minden báró úr és mágnás a birtokos nemes ember, a kinek fiai és leányai vannak, ezeknek beleegyezése nélkül, sőt akaratuk ellenére is az ő vagyona, fekvő jószágai és birtokjogai fölött, a melyeket saját szolgálataival szerzett és nyert, vagy saját pénzén (a mit szintén szolgálatokkal szokás szerezni) vásárolt és vett, életében (a mint akarja), szabadon rendelkezhetik és azoknak elidegenítésére is teljes joga és hatalma van; a fiúknak vagy leányoknak semmiféle ellenmondása, tiltatkozása vagy egyéb ellenszegülése útját nem állván.

1. § És ha maga az apa az ilyen vagyonban, fekvő jószágokban és birtokjogokban fiai és leányai közt még életben osztályt tett azért, nehogy az ő kimultával közöttük magva keljen az egyenetlenségnek, gyűlölségnek, viszálykodásnak és meghasonlásnak: ez oknál fogva, az osztályt a fiúk és leányok, az apa halála után is, helyben hagyni és abban örökre megmaradni kötelesek.

2. § És ugyanezt kell tartanunk azokról a fekvő jószágokról és birtokjogokról is, a melyek valamely szerződés, testvérré fogadás vagy fiúsítás erejénél fogva szállottak vagy jutottak valamely férfira vagy nőre, mert úgy értjük és bizonyosnak vesszük, hogy az illetén jószágokat ez vagy az egyedül önmaga nyerte.

HK I. 92. Miképen maradjanak a hajadonok kiházásításnak idején belül az apai házban?

Milyen módon kell pedig a még pártát viselő lányoknak nemzőik halálával férjhez mehetésük idejéig az apai ház és birtokjogokban maradniok, és mikép kell őket utóbb azokból kiházásítani, arra nézve főntebb, a hol az elhaltak magvaszakadása czímén felkért fekvő jószágokról értekeztem, világos tanúságot meríthetsz.

1. § Az pedig, hogy a leánynegyedek miképen kell becsülni és hogy mit ér egy vár, nemesi udvar, jobbágytelek, alább, a becsük során tisztán ki fog tűnni.

HK I. 93. A hitbér és jegyajándék meghatározása

Továbbá a hitbérek és jegyajándékok fizetésére nézve szükséges megjegyeznünk azt, hogy ámbár a hitbér: "dos" (a melyből a "dotalitium" szó ered) és az ajándék meg a jegyajándék egymástól nagyon különböznek, mi mégis a kifejezés összezavarásával a hitbért és ajándékot egybevéve "dotalitiumnak" vagy csakis "dos"-nak, azaz hitbérnek mondjuk. S ez nem egyéb, mint a mit a feleségnek szüzessége vesztéseért és elhálásáért a férjnek javaiból adnak.

1. § Jegyajándéknak pedig mindazokat az ingó javakat nevezzük, melyeket a férj vagy szülők, vagy az atyafiak, vagy bárki más, a menyegző vagy eljegyzés avagy kézfogás szertartásának idején adnak a nőnek.

2. § A honnét tudnunk kell, hogy a hitbér, országunk régi és törvényerőre emelkedett szokása szerint, a törvényesen férjhez adott nőknek díja, a melyet a férjek fekvő jószágaiból és birtokjogaiból, s állásuknak megfelelően házassági kötelességük teljesítése fejében szokás nekik adni.

3. § Mert a hitbér fizetése a férjek állásának és méltóságának kitünősége és fekvő jószágaik meg birtokjogaik mennyisége szerint váltakozik és történik; példának okáért, valamely báró özvegye többet kap hitbér fejében, mint valamely mágnás özvegye, szintúgy az olyan nemes özvegyének, a kinek száz vagy ötven jobbágya van, hitbér czímén több jár, mint egy másik nemesének, a kinek jobbágyai száma kisebb.

4. § Mert ha a férj bárói tisztet viselt, akkor az asszony száz girát, ha pedig mágnás vagy csak név szerint volt báró és bárói tisztet nem viselt, vagy ha előkelő nemes, vagy vitézlő és ötven vagy több népes jobbágytelke volt, özvegye ötven girát kap hitbérül, minden girát négy magyar forinttal, vagy most folyó pénz szerint négyszáz dénárral számítván.

5. § Egyéb, alsóbb rendű és rangú nemesek özvegyei, pedig férjeik fekvő jószágaiból és birtokaiból nagyobb vagy kisebb mértékben, tudniillik a fekvő jószágok mennyiségéhez képest, közbecsű mellett (bele nem értve ebbe a szántóföldek, erdők, rétek és egyéb tartozékok és a fekvő jószágok külső jövedelmeit) kaphatják ki hitbérüket.

6. § Az asszony halálával pedig hitbérét az keresheti és követelheti magának, a ki a vérrokonság ágán hozzá legközelebb áll.

HK I. 97. Miként követelhető egyszerre a leánynegyed is és a hitbér is?

De tudnunk kell, hogy egy és ugyanazon személy az anyának s egyszersmind a nagyanyának hitbérét nem követelheti.

1. § Mert ha anyámnak negyedét követelem, akkor nagyanyámnak hitbérét kell követelnem, mert anyám anyja az én nagyanyám.

2. Ha pedig egyedül anyám keresi negyedét az apai jogokból, akkor anyjának és nem nagyanyjának hitbérét kell keresnie. Mert az ő nagyanyjának hitbérét annak a nemzedéknek, még pedig a közelebbiknek kell keresnie, melynek véreből az az asszony tudvalevőleg származott.

HK I. 98. Miképen lehet és miképen nem lehet az asszonyokat férjeik fekvő jószágaiból kitenni? és ezeknek ingó javairól?

Továbbá a gyermekek és végrendelet hátrahagyása nélkül elhalt férjnek összes ingó javai, bármineműek is legyenek és akárhogy is nevezzük azokat, feleségére háramlanak.

1. § Kit mindaddig, míg elhunyt férjének neve és címe alatt éli özvegysége idejét és más házasságra nem lép, még hitbérenek kiszolgáltatása mellett sem lehet férjének fekvő jószágaiból s birtokjogaiból és lakházakból meg udvarából kizárni.

2. § De ha férjhez adták és valakihez férjhez ment, akkor az, a kire az elhunyt férjnek fekvő jószágai és birtokjogai örökösödés vagy utódlás jogán háramlottak, azt az asszonyt, kiadván előbb az ő hitbérét, azokból a fekvő jószágokból teljesen szabadon kiteheti és kizárhatja.

3. § Sőt, ha előbb elhalt férjének fekvő jószágai és birtokjogai annyira bőségesek és jövedelmezők, hogy a feleség hitbérét sokkal túlhaladni látszanak, akkor az, a kire azok a fekvő jószágok szállanak, az asszonyt a fekvő javaknak többi részéből, a mely tudniillik hitbérenek becsüjét felülmulni és túlhaladni látszik, a törvény rendje szerint saját bírása előtt kizárhatja és azokból a birtokjogokból csak annyit adhat át neki használatul, a mennyit a hitbér mennyisége megkíván, még akkor is, ha férjének nevét és címét viselné.

4. § De a férjnek szokott lakhelyéről, házából és udvarából az asszony ki nem rekeszhető, kivéve, ha netalán az a ház vár volna, melyet nem engednek át neki, hanem részére a férjnek valahol a váron kívül fekvő más házat kell lakásul átadni.

5. § Másként áll a dolog azokra nézve, kiknek kezén és birtokában sok olyan vár van, melyek lakhelyül szolgálnak; mert ebben az esetben az asszony részére várat is lehet lakásul kijelölni.

HK I. 99. A férj ingó vagyonának megosztásáról annak özvegye, gyermekei és atyafiai között

Mikor pedig az elhunyt férj, halála után feleségével és osztatlan atyafiaival együtt fiúkat és leányokat is hagyott hátra az ő házában, akkor az összes ingó vagyonból leelőször az elhunytnek részét az életben maradt osztatlan atyafiai részeitől el kell választani és különíteni.

1. § Azután pedig az előbb elhunyt férjnek bármi névvel nevezendő minden ingó vagyonát felesége és fiai meg leányai között közösen felosztják, és annyifelé különítik, a hány még meg nem osztozott és ki nem házасított személy van a házban, s mindeniknek a maga részét kiadják, kivéven azt, hogy az elhunyt férjnek kocsilovasit és legjobb ruháját hátrahagyott özvegye magának tartja meg.

2. § Katonai fegyverzete pedig osztozás nélkül fiainak, vagy osztatlan atyafiainak jut.

3. § Ezeknek teljes hiányában pedig nem csak az, hanem minden ingó vagyona (a mint már előbocsátottam) özvegyére, (hacsak talán férje arról végrendeletet nem tett) háramlik.

4. § A fiúk alatt pedig ezen a helyen azokat értsd, kik elhalt atyjukkal még meg nem osztoztak, a leányok alatt pedig azokat, kiket az ő fekvő jószágaiból még férjhez nem adott és ki nem házасított. Mert a fiúk megosztásuk után és a leányok egybekelésük után az ilyen apai ingó dolgokból és javakból részt nem kaphatnak.

HK I. 100. A jegyajándékról és a menyasszonynyal s a menyasszonynak menyekző idején adott dolgokról

Mindazáltal meg kell jegyeznünk, hogy azok a ruhák és bármely más dolgok, melyeket a szülők vagy atyafiak vagy akár mások (a mint előbb megjegyzém) a menyekző vagy kézfogás avagy eljegyzés szertartásának idején adtak a menyasszonynyal (a melyeket jegyajándékoknak nevezünk) a férjnek gyermekek hátrahagyása nélkül történt halálával a menyasszony vagyis felesége részére (ha azokból valami fenmaradt) hitbérével együtt sértetlenül maradnak s azokat részére ki kell adni, és az ilyen vele adott dolgok a többi ingó vagyon felosztásakor osztály alá nem esnek.

1. § Sőt még akkor is, ha gyermekei, tudniillik fiai és leányai volnának és ő maga talán második házasságra lép, vagy egyébként azokkal a gyermekekkel együtt lakni nem akar, azokat a dolgokat szabadon megtartja magának.

2. § Ha pedig a menyasszony gyermekek és végrendelet hátrahagyása nélkül elhalna, azokat a dolgokat szülei vagy közelebbi atyafiai visszavehetik és maguknak követelhetik.

3. § Ha pedig gyermekeket hagyott hátra, ezekre fognak azok háramlani.

4. § De azokat a dolgokat, melyeket akár menyekzői ajándékol, akár az eljegyzésért a vőlegény adott át a menyasszonynak, a vőlegény, ha menyasszonya (egybekelésük előtt) meghalna, soha sem veheti vissza; de ha elhálásuk után gyermekek és végrendelet hátrahagyása nélkül (mert azokról végrendeletet tehet) múlták ki e világból, a férjnél fognak maradni.

HK I. 101. Az elhunynak ötven számon alul levő méneséről

Továbbá azt is eszünkbe kell vennünk, hogy ha férjnek ötven számon alul levő lónyája vagyis úgynevezett ménese van, melyeket feleségével való házasságának fennállása és tartalma alatt gyűjtött össze vagy vásárolt: az köztük egyenlően oszlik.

1. § Sőt, az ilyen ménest, még ha házasság előtt is jutott a férj kezéhez, hasonlóképen meg kell osztani és annak közösnek kell lennie, hacsak az ötven számot el nem éri.

2. § Ha azonban ezt a számot elérte, vagy felülhaladta, akkor a férj arról mint szerzett vagyonáról, végrendelkezhetik. De ha erről való végrendelkezés nélkül halt el: fiainak örökségéhez kell azt számítani.

Mindazáltal, ha ősi volt, akkor az arra nézve tett végrendelkezés sem hatályos s ennek helye sem lesz, kivéve, azt, a mi a végrendelkező férj osztályrészébe esik, a mi törvény szerint megtörténhetik.

3. § A többi azonban a birtokjogokkal együtt hasonlóképen a fiúkra vagy osztatlan atyafiakra és más utódokra fog átszállani és tartozni és a hitbéreket meg a negyedeket evvel kell kifizetni, nehogy az utódok, a kiknek az apai jogokból különben is a leányokat kiházásítaniok és férjhez adniok kell, az olyan fizetés színe alatt kénytelenek legyenek örökségeiket elidegeníteni.

4. § És ezt akkor, ha a leányok apjuk halála után ennek ingó vagyonából osztályrészüket ki nem vették. Mert ez esetben az ilyen részt a kiházásításba kell betudni, azonfelül még negyedeiket is kikapják.

HK I. 102. A férjnek birtokjogairól, melyeket a feleségével kötött házasság tartama alatt szerzett

Tudnunk kell még továbbá, hogy, ha valamely férj pénzen birtokokat és birtokjogokat a házasság tartama alatt szerzett is, és feleségének nevét a bevalló-levelekbe be nem tette, akkor az asszony az ilyen (habár vásárolt) birtokokban és birtokjogokban nem részesedhetik.

1. § Hanem, ha akarja és előbb elhalt férjének nevét és címét viseli életfogytáig, a fiúk és leányok fekvő jószágaiban és birtokjaiban mindig szabadon lakhatik és benmaradhat, de azalatt a föltétel alatt, melyet föntebb e cikkelyben: "Miképen lehet az asszonyokat férjeik fekvő javaiból kitenni?" világosan előadtam.

A leányokéira nézve pedig ezt arra az esetre mondom, hogy azok a fekvő jószágok és leányágot is illették.

2. § Mert ha az asszony második házasságra lép, őt az, a kit illet, hitbérének kiadása mellett, azokból kiteheti és kizárhatja. Mert a ki örökségi jogaival kíván kedveskedni feleségének, igyekezzék ennek nevét a vásár- vagy bevalló-levélibe beiktatni.

3. § De ha az elhunyt férj, halála utánra bármely időben, tudniillik házassága előtt vagy azalatt neki lekötött zálogos jogokat hagyna hátra, ezeket, még ha a kötelező vagy záloglevél feleségének nevét vagy az örökösök mindkét ágát nem foglalná is magában, mégis más ingó vagyon módjára a feleség, fiúk és leányok vagy osztatlan atyafiai között, egyenlően meg kell osztani.

4. § Mert a zálogos jogok visszaválthatók, melyek a visszaváltás után pénzzé változnak; a pénzt pedig az ingó javakhoz számítjuk; és ez akkor áll, ha az ilyen zálogos jogokat azután örökséggé nem változtatták át.

HK I. 103. Hogy az asszony a maga hitbérét férjének ama fekvő jószágaiból is kikaphatja, melyeket az zálogul kötött le

Tudnunk kell továbbá, hogy ha az asszony férje, netalán szükségbe esvén (a mint ez sokszor meg szokott történni) birtokjogait más valakinek, főképen feleségének beleegyezése nélkül, elzálogosította, akkor az asszony férje halálával hitbérét attól, ki az afféle birtokjogokat zálogban tartja, követelheti és rajta megveheti.

Mert a zálogbavetés a birtokjogok tulajdon és örökség voltát nem zárja ki.

1. § Mert máskülönben, ha az asszony azoknak visszaváltását várná be és hitbéréhez előbb nem juthatna: talán az alatt míg a visszaváltás megtörténik, e világból kimulnák és így hitbérének kárát vallaná.

2. § Mindazáltal az, a kire a visszaváltás tartozik, azoknak a birtokjogoknak visszaváltása idején köteles léssen nemcsak arra a tőkeösszegre nézve, melyért tudniillik azokat zálogba adták, hanem az ilyen kiadott hitbér kifizetésére nézve is, eleget tenni.

Egy nemes ember lánya férjhez ment egy Péter nevű nemeshez. Megállapodtak, hogy a feleség hitbérként egy meghatározott összeget kap. Az esküvő után a feleség azonnal követelni kezdte a pénzt, mert különféle dolgokat akart rajta vásárolni.

Oda kell neki adni?

Egy nemes ember férjhez adta leányát, Katinkát egy Gáspár nevű özvegy nemeshez, akinek már volt két fia elhunyt feleségétől. Hozományként az apa nekik adott egy nagy házat a hozzá tartozó birtokkal, amit nemrég vásárolt. A házasság után a házaspár a férj ősi kastélyában laktak. A kastély azonban olyan régi volt, hogy az egyik szárnya teljesen elromosodott. A férj rávette Katinkát, hogy adjaák el a hozományba kapott házat és újítsák fel belőle a kastélyt. Katinka beleegyezett. Néhány év múlva azonban Gáspár meghalt, fiai pedig ki akarták tenni

Katinkát a kastélyból. Katinka szívesen elköltözött, de követelte, hogy adják meg neki a hozományát. A fiúk azonban azt mondták, hogy Katinka felélte azt az apjukkal.

Kinek van igaza?

Az elhunyt nemes után marad:

- Ósi kastély birtokkal
- Katonai érdemeiért kapott adománybirtok (az adománylevél csak a fiágot nevezi örökösnek)
- Az elhunyt által vett gyümölcsös
- Közszerzeményi szőlő
- Nagy értékű ékszerek, festmények, bútorok
- Hatlovas hintó

Hátramaradottak:

Felesége, aki a házasságkötéskor 1000 arany hozományt adott; 2 fia, 1 hajadon leánya, 1 elhunyt fiának 2 fia

Ki mit örököl?

Később:

A lány férjhez megy a szomszéd nemes fiához

Az özvegy férjhez megy egy lőcsei kereskedőhöz.

Variációk:

1. A hagyatéki leltár készítésekor az elhunyt íróasztalának fiókjában találnak egy végrendeletet, amit az elhunyt maga írt, aláírt, és öt szomszéd nemes írt még alá és pecsételt le. A végrendeletben ez áll: a kastélyt a szegedi Piros Katalinra, volt szeretőmre hagyom.
2. A végrendeleten tanúként öt szegedi polgár szerepel.
3. Változtat-e az örökség felosztásán, ha felbukkan egy törvénytelen gyerek?

Kötelmek

Pasca fiának Lászlónak és Emchud fiának Miklósna az örökbevallása, melyben a Volkoi megyében fekvő Borsod nevű földjüket, melyet Béla király adományaként tartanak maguknál, az előbb mondott Pasca János unokatestvérének fiának Vhristophoosnak 42 márkáért eladnak a posegai

A polgári kor magánjoga

Ideiglenes Törvénykezési Szabályok (1861)

I. Polgári Magánjog

a) Anyagi rész

1. § A magyar polgári anyagi magán-törvények visszaállítatnak, de a közhitel, a jogfolytonosság és a helyzet szükségéi által igényelt következő pótlásokkal.

Öröklési rend

2. § Az ősiség tárgyában 1852-iki november 29-én kibocsátott patens mindazon rendeletei, melyek az öröklésre vonatkoznak, megszüntetvén, ezek helyébe a magyar öröklési elvekkel megegyező, mindazonáltal az ősiség eltörléséről szóló 1848-ik 15-ik törvénycikkhez idomított alábbi szabályok léptetnek életbe.

3. § A királyi adományos és nem adományos, a fi és leányági javak, és az ezekből származható jogviszonyok közti különbség, úgy a leányi negyed- és hajadoni jog, mint a fiágiság kifolyása, az 1848:15-ik törvénycikk szellemében megszünteknek tekintendők.

A hitbizományi intézvény azonban, a vele kapcsolatos hajadoni joggal együtt, érintetlenül hagyatik.

4. § A javakra nézve élők közt tett szerződéseket az örökösök a javak természetéből vont keresettel meg nem támadhatják ugyan, de tékozlás eseteiben az egyenes leszármazó örökösök, ezek nem létében pedig az életben levő szülők, törvényes osztályrészüket (legitima) zárlat által biztosíthatják.

Az ajándékozási jog szintén a leszármazó egyenes örökösök, és ha ezek nem volnának, az életben levő szülők törvényes osztályrésze által van korlátozva.

A végrendelet külső kellékei

5. § A végrendelet és fiókvégrendelet külső kellékei tekintetében a magyar törvényben, sitatutomokban s törvényes gyakorlaton alapuló különböző szabályok, polgári állásra való tekintet nélkül egyforma hatálylyal bírnak s a nemesek végrendeletei azért, hogy a nem-nemesekre nézve fennállott szabályok szerint alkotvák, és viszont, külkellékek hiányából nem érvényteleníthetők.

6. § Az oly végrendeletek, melyek a magyar törvény életbeléptétől számítandó fél év alatt elhaló örökgyóktól származnak, külső kellékek szempontjából, az eddig fennállott osztrák törvények szabályai szerint is érvényesen alkothatók.

Végrendelkezési jog

7. § A végrendelkezési jog leszármazó egyenes örökös és szülők nem létében, minden öröklött és szerzeményi vagyona kiterjed, ha azonban leszármazó egyenes örökösök, vagy életben levő szülők vannak, a végrendelet ezek törvényes osztályrészét nem érintheti.

E törvényes osztályrész felét teszi annak, a mit a leszármazó örökösök az örökgyó után ennek végrendelet nélküli halála esetén öröklenének. A végrendelet tehát erre nézve semmis, s a leszármazó egyenes örökösök, ezek nem létében pedig az életben levő szülők, ezen fele-résznek kiegészítését követelhetik.

E szabály alól csak az I. R. 52. és 53-ik czimeiben foglalt esetek képeznek a kitagadhatásra nézve kivételt.

8. § A 7-ik §-ban érintett kiegészítésnek ajándékozás eseteiben is helye van, (4. §) ha a leszármazó egyenes örökösök, ezek nem létében pedig az életben levő szülők bebizonyíthatják, hogy az örökgyónak tiszta hagyatéka az ajándékozáskor volt érték felénél kevesebb, mely esetben e hiányt a megajándékozott pótolni tartozik.

Végrendelet nélküli öröklés

9. § Végrendelet nem léteben az örökgyónak minden vagyona a tőle leszármazó törvényes gyermekekre száll és ha ezek közül egyik vagy másik már nem élne, de törvényes maradékokat hagyott volna hátra, a reá jutandott osztályrészt ezek öröklik; vagyis az első izen levők fejenként, a többi izbeliek pedig törzsönként öröklenek.

10. § Leszármazók hiányában az apa és anya hivatvák öröklésre, mindenik azon érték erejéig, mely tőlük vagy águktól akár végrendelet folytán, akár anélkül, az örökgyóra hárult; az apai ágról származott vagyon az apára, az anyagi ágról eredt vagyon pedig az anyára szállván vissza.

Ha a hagyatékából azon vagyon, mely az örökgyóra az apai és anyai ágról szállott, ki nem kerülne: az apa és anya a hagyatékban azon érték arányában osztoznak, a mely tőlük, vagy águktól az örökgyóra származott.

Ellenben, ha a hagyaték túlhaladná azon értéket, a mely az örökgyóra az apai és anyai ágról került: ezen szerzemény a hitvestársra száll, ennek nem léteben pedig az apa és anya közt két egyenlő részre oszlik.

11. § Ha az apa, vagy anya, vagy közölök már egyik sem élne: a magyar törvények értelmében az apát az apai, és az anyát az anyai ágon leszármazott oldalrokonok képviselik.

12. § Sem szülők, sem tőlük leszármazott oldalrokonok nem lévén: az öregapát és öreganyát s illetőleg az ezektől leszármazott oldalrokonokat, - és ha ezek sem volnának életben: az ősapát és ősanját, s illetőleg a tőlük leszármazott oldalrokonokat, s így sorban a további felmenőket s illetőleg az ezektől leszármazott oldalrokonokat illeti az öröklés ugyanazon elvek szerint, melyek a 9., 10. és 11. §-okban megállapítvák.

Közszerzeményi jog

13. § A házasság alatti közszerzeményekre nézve a korábbi magyar törvények határozatai változást nem szenvednek.

Hitvestársi öröklés (successio conjugalis)

14. § Hitvestársi öröklésnek a magyar törvény szerint helye van:

- a) a szerzeményi javakban, ha leszármazó egyenes örökösök nincsenek;
- b) az öröklött javakra nézve, ha sem leszármazó, sem felmenő, sem oldalagos örökösök nem léteznek.

Özvegyi öröklés (successio vidualis)

15. § Az özvegyi öröklést szabályozó magyar törvények változtatlanul fennmaradnak.

Özvegyi jog (Jus viduale)

16. § Az özvegyi jog tekintetében a magyar törvények rendeletei újra hatályba lépnek; azonban e jog megszorítását csak a leszármazó egyenes örökösök követelhetik.

17. § A 14., 15. és 16. §-okban foglalt hitvestársi öröklésre, özvegyi öröklésre, s özvegyi jogra nézve - a jászkún kerületekben fennállott szabályok ott jövőre is zsinórmértékül fognak szolgálni; egyéb tekintetben mindazonát az itt szabályzott öröklési rend a jászkún kerületekre is kihat.

A szent korona öröklése

18. § A szent korona ügyvédének öröklése ott, hol sem törvényes, sem végrendeleti örökösök nem léteznek, minden vagyonra különbség nélkül kiterjed.

Vegyes intézkedések

19. § Az eddigi osztrák törvények vagy rendeletek alapján keletkezett vagy elenyészett öröklési vagy özvegyi jogok, úgy szintén az 1852. november 29-én kelt ősiségi patens 5. és 6. § értelmében letett eddigi végrendeleteknek hatálya érintetlenül hagyatván, a jelen intézkedéseknek visszaható erejük nincs. Egyébiránt a végrendelezési és öröklési jog, a most érintett ősiségi patens 5. és 6. §-ában foglalt eseteket kivéve, az örökgyó halálakor fennálló törvények szerint ítélandó meg.

20. § Az 1852-ik november 29-iki patens többi részei az országgyűlés intézkedéseig ideiglenesen fenmaradnak; azonban mindazon helyein, hol az 1852. szeptember 16-án kelt cs. kir. igazságügyi miniszteri rendelettel életbeléptetett polgári perrendtartásra, vagy más eljárási rendeletekre hivatkozás történik, az egyidejűleg visszaállított, itt alább következő magyar alaki törvények értendők.

21. § Szintugy fenntartatnak ideiglenesen az országgyűlés intézkedéseig az ausztriai polgári törvénykönyv mind azon rendeletei is, melyek az 1855-ik decz. 15-ki telekkönyvi rendelettel kapcsolatban állván, a telekkönyvek tárgyát képező valamely dolog szerzése vagy elidegenítése módjait meghatározzák.

22. § A vallás különféleségéből kifolyó, az ausztriai törvények uralma alatt bővített polgári magánjogok jelen állapotukban meghagyatnak.

23. § Végre kijelentetik, miszerint az ész szüleményei is oly tulajdont képeznek, mely a törvény őtalma alatt áll.

1874. évi XVIII. Törvénycikk a vaspályák által okozott halál vagy testi sértés iránti felelősségről

1. § Ha valamely, habár a közforgalomnak még át nem adott vaspálya üzeménél valaki életét veszti, vagy testi sértést szenved, az ezáltal okozott károkért az illető vaspálya-vállalat felelős, kivéve, ha a vállalat bebizonyítja, hogy a halált vagy a testi sértést elháríthatlan esemény (vis major), vagy egy harmadik személynek elháríthatlan cselekménye, melyet a vaspályatársulat megakadályozni képes nem volt, vagy a megholtak, illetőleg a sérültek saját hibája okozta.

2. § A vaspálya-vállalat kártérítési kötelezettsége az 1. § eseteiben a következőkre terjed ki: 1. Testi sértés esetében a gyógyítás költségeinek megtérítésén kívül azon vagyoni hátrányokat is tartozik a vállalat kárpótolni, melyek a sérülés következtében a sérültre, annak ideiglenes vagy állandó keresetképtelenségéből vagy keresetképességének csökkenéséből hárulnak. 2. Halál esetében a vállalat az előbbi pontban meghatározottakon kívül a temetés költségeit is tartozik megfizetni; azon kívül pedig, ha az elhalt egyén valakinek eltartására vagy neveltetésére törvénynél vagy törvényes gyakorlatnál fogva volt köteles, ennek tartási és illetőleg neveltetési költségei is, a mennyiben azok a halálozás következtében tőle elvonatnának, a vállalat által fizetendők.

1876. évi XVI. törvénycikka végrendeletek, öröklési szerződések és halálesetre szóló ajándékozások alaki kellékeiről I. FEJEZET Az írásbeli magán-végrendeletekről

1. § Az írásbeli magán-végrendelet érvényességéhez:

- a) ha a végrendelet az örökhagyó által egész terjedelemben iratott és aláíratott, két tanu;
- b) minden egyéb esetben négy tanu kívántatik.

2. § Azok, a kik 18. évüket be nem töltötték; továbbá a vakok, siketek és némák; vagy a kik eszük használatától megfosztva vannak; végre a kik hamis eskü vagy nyereségvágyból elkövetett büntett miatt jogerejüleg elítélve voltak, írásbeli magán-végrendeletnél tanuk nem lehetnek.

3. § A tanuknak a végrendelkezésnél együttesen jelen lenni és annak bizonyítására, hogy az örökhagyó személyében csalás vagy tévedés nem történt, képességgel birniok kell.

4. § Az 1. § a) pontja esetében a tanuk közül legalább egynek, a b) pont esetében pedig legalább kettőnek irni és olvasni tudni és a végrendeletet tanu-minőségben önkezüleg aláírni kell. Az irni nem tudó tanu az okiratot kézjegyével látja el s nevét az irni tudó tanu, mint névaláíró írja alá.

5. § Az 1. § a) pontja esetében, továbbá akkor is, ha az olvasni és irni tudó végrendelkező a végrendeletet nem önkezüleg írta, hanem csak aláírta: a tanuknak a végrendelet tartalmát ismerniök nem szükséges, hanem elégséges, ha a végrendelkező

együttes jelenlétükben és általuk értett nyelven kijelenti, miként az okirat az ő végrendeletét tartalmazza, azt előttük aláírja vagy már előbb általa önkezüleg aláírtnak elismeri, és az, hogy ez megtörtént, magán az okiraton, nem pedig annak borítékán, a tanuk által igazoltatik.

6. § Ha a végrendelező olvasni és írni nem tud vagy más körülmény miatt végrendeletét önkezüleg alá nem írhatja, a tanuknak a végrendelet tartalmát ismerniök kell s e végből szükséges, hogy a tanuk a végrendelező által használt nyelvet értsék; hogy a végrendelet tartalma a végrendelező és tanuk együttes jelenlétében, az írni és olvasni tudó tanuk egyike által érthetően felolvastassék, hogy ennek megtörténte után a végrendelező kijelentse, miként az okirat az ő végrendelezését tartalmazza, hogy az okiratra a végrendelező nevét az olvasni és írni tudó tanuk egyike mint névaláíró aláírja, a végrendelező pedig kézjegyével ellássa, és hogy ezeknek megtörténte magán az okiraton, nem pedig annak borítékán, a tanuk által igazoltassék.

7. § Írásbeli magán-végrendeleteknél a végrendelezés helyének és időpontjának kitétele szükséges.

8. § Ha a végrendelet több ívből áll, ezek zsinórral összefüzendők s a zsinór két vége a végrendelező és a midőn ezen törvény értelmében tanuk alkalmazása szükséges, legalább is egy tanu által pecséttel megerősítendő.

9. § Az, a ki valamely végrendeletnél tanúul alkalmaztatott, továbbá annak fel- és lemenő ágbeli rokonai, úgy szüleitől és nagyszüleitől leszármazó oldalrokonai, unokatestvérekig bezárólag; nem különben házastársa házastársának testvérei, ugyanannak fel- és lemenő rokonai, továbbá fel- és lemenő rokonainak és testvéreinek házastársai, a végrendelet által nekik szánt előnyben csak akkor részesülhetnek, ha a kérdéses tanut nem számítva, a végrendelezés a szükséges számú tanuk előtt történt.

1894. évi XXXI. Törvénycikk a házassági jogról

54. § Megtámadható a házasság tévedés miatt

a) ha az egyik házastárs egyáltalán nem akart házasságot kötni és nem tudta, hogy kijelentésével házasságot köt;

b) ha az egyik házastárs mással kötött házasságot, mint a kivel akart és nem tudta, hogy a személy más;

c) ha az egyik házastárs már a házasság kötésekor állandóan képtelen volt a házassági tartozás teljesítésére és a másik házastárs ezt nem tudta, sem a körülményekből nem következtethette;

d) ha az egyik házastárs a 79. §-ban vagy a 80. § *d)* pontjában említett büntetésre volt ítélve és a másik házastárs ezt nem tudta és utóbbi esetben egyszersmind alaposan feltehető, hogy ezt tudva, a házasságot meg nem kötötte volna;

e) ha a nő a házasság megkötésekor mástól házasságon kívül teherbe volt ejtve és ezt a férj a házasság megkötésekor nem tudta;

f) ha a holtánnyilvánított házastárs az új házasság megkötése után jelentkezik és az új házastársak a házasság megkötésekor nem tudták, hogy a holtánnyilvánított életben van.

80. § A házasság az egyik házastárs kérelmére felbontható, ha a másik házastárs:

a) a házastársi kötelezettségeket a 76-78. §-ok esetein kívül szándékos magaviselete által súlyosan megsérti;

b) a házastársak családjához tartozó gyermeket bűncselekmény elkövetésére vagy erkölcstelen életre reábirja vagy reábirni törekszik;

c) erkölcstelen életet megátalkodottan folytat;

d) a házasság megkötése után öt évnél rövidebb tartamu fegyházra vagy börtönre, avagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt fogházra ítéltetett.

Ezen esetekben a házasság csak akkor bontható fel, ha a bíró a házasfelek egyéniségének és életviszonyainak gondos figyelembevételével meggyőződött arról: hogy a felsorolt okok valamelyike következtében a házassági viszony annyira fel van dülva, hogy a felbontást kérőre nézve a további életközösség elviselhetetlenné vált.

1877. évi XX. Törvénycikk a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről I. RÉSZ A gyámság és gondnokságról I. FEJEZET Általános határozatok

1. § Teljeskorúság a személy életkora 24. évének elteltével éretik el.

A nőkre nézve az 1874. évi XXIII. törvénycikk intézkedései érintetlenül maradnak.

2. § A kiskorúak atyai hatalom, vagy gyámság alatt állanak.

3. § Kiskorúak, kik éltök 14. évét betöltötték, arról, a mit szolgálatuk és munkájuk által szereznek, szabadon rendelkezhetnek, ha fentartásukról maguk gondoskodnak.

4. § Éltök 18-ik évét betöltött kiskorúak teljeskorúakká válnak, ha a gyámhatóság által nagykorusítottak.

A nagykorúsítás elhatározása előtt a szülők, nagyszülők s ezek nem létében a legközelebbi oldalakonok s a gyám meghallgatandó.

Nagykorúsításnak akkor van helye, ha a kiskorú saját ügyeinek vitelére elegendő képességgel és érettséggel bír.

Ha a nagykorúsítás az ezen § értelmében meghallgatottak egybehangzó véleménye alapján adatik meg, ahhoz további jóváhagyás nem szükséges, ellenkező esetben a határozat jóváhagyás végett a felsőbb gyámhatósághoz hivatalból felterjesztendő.

5. § Kiskorúak életkoruk 18. évének betöltése után az atyának, illetőleg a gyámnak gyámhatóságilag jóváhagyott beleegyezésével önálló ipart űzhetnek s ez által teljeskorúakká válnak.

6. § Kiskorúak, kik életkoruk 20. évét betöltötték, teljeskorúakká válnak, ha az atyai hatalmat gyakorló atya

1. a kiskorúnak vagyonát ennek szabad rendelkezésre átadja, vagy

2. beleegyezik abba, hogy ez önálló háztartást alapítson.

Mindkét esetben a gyámhatóság jóváhagyása szükséges.

28. § Nagykorúak gondnokság alá helyeztetnek:

a) ha elmebetegek vagy siket-némák és magukat jelekkel megértetni nem tudják;

b) oly gyenge elméjük, és a magukat jelekkel megértetni tudó siketnémák, kik ezen bajok egyike vagy másika miatt vagyonuk kezelésére képtelenek;

c) a tékozlók;

d) azok, a kik legalább egy év óta távol vannak, ha tartózkodási helyök ismeretlen vagy hazajövetelökben és vagyonuk kezelésében gátolva vannak;

e) a börtönbüntetésre ítélték.

A d) és e) pont esetében gondnokság alá helyezésnek csak akkor van helye, ha a távollevő vagy börtönbüntetésre ítélt megbizottat nem rendelt, ha a megbizott a vagyonkezelésben akadályozva van, vagy érdeke megbizottja érdekével összeütközésbe jő; végre ha a megbizás megszűnt.

Özvegy nő felmentést kér a várakozási idő alól

Nagyméltóságú Igazságügyminiszter Úr!

Tisztelettel alulírt férje Orvay Salamon az 1% alatt mellékelt halott-anyakönyvi kivonat tanúsága szerint f. évi Február hó 15-én meghalt és azóta mint özvegy csekély vagyonomból tartom fenn magamat. Időközben Hollai Benedek helybeli lakossal jegyet váltottam és elhatározott szándékunk mielőbb házasságra lépni; ezt azonban az a körülmény akadályozza, hogy az 1894. 31. t. 24 §. szerint özvegy nő férje halála után csak 10 hónap

eltelte után léphet új házasságra, ebből az időből pedig eddig csak nyolcz hónap telt el. Minthogy azonban a házasság kötése mindkettőnkre már csak könnyebb megélhetés tekintetéből is sürgős; másrészt a 2% alatti orvosi és 3% alatti szülésznői bizonyítványok szerint én terhes állapotban nem vagyok és így nem létezik oly akadály, mely a 10. hónapi várakozási idő kitöltését indokolná; ugyanazért tisztelettel kérem a Nagyméltóságú Igazságügyminiszter urat, miszerint a tíz hónapi várakozási időre nézve részemre felmentést adni és a nevezettel a házasságkötést kegyesen megengedni méltóztassék.

Kiváló tisztelettel lévén
nagyméltóságú Igazságügyminiszter úrnak

alázatos szolgálója
Özv. Orvay Dávidné
született Sallang Eszter
nyiri lakos

Kívül.

Nagyméltósága N. N. úrhoz, valóságos belső titkos tanácsos és Magyarország Igazságügyminisztere Ő Excellenciájához, alázatos folyamodványa Özvegy Orvay Dávidné született Sallang Eszter nyiri lakosnak a tíz hónapi várakozási idő alól való felmentés iránt.
ÖÜ PF 34. o.

Házasság felbontása iránti kereset

Tekintetes kir. törvényszék!

Az A) alatt mellékelt anyakönyvi kivonat tanúsága szerint házasságra léptem Lenge Flórával és úgy látszott, hogy e házasság mindkettőnk megelégedésére sikerült. Újabb időben azonban alperes viselkedése előttem gyanus kezdett lenni és az a gyanus hír is szállongott a városban, hogy alperes nőm bizonyos Folyondár Géza nevű, állítólag tartalékos hadnaggyal meg nem engedett módon érintkeznék és félreeső magányos helyeken találkoznának.

Folyó évi Május hó 3-án reggel Diószegre kellett utaznom; távozásom alkalmával alperes nőm kérdésére azt válaszoltam, hogy valószínűleg csak két nap múlva térek vissza. Azonban én még aznap este hazajöttem, de alperes nőmet lakásomon nem találtam. Alperes holléte után tudakozódván, Kis Mária cselédem arról értesített, hogy alperes nőm ebéd után eltávozott hazulról és azt mondta, hogy hihetőleg a Püspök-fürdőbe fog menni és az ott időző nénjét meglátogatja és holnap reggelig aligha tér vissza.

Ezen értesítés után azonnal bérkocsiba ültem és a Püspök-fürdőbe hajtottam. A vendéglő főpinczérjénél tudakozódván, az ott időző vendégektől megtudtam, hogy alperes nénje a fürdő vendéglőjében nem lakik, de nem is lakott; további kérdezősködésre pedig arról értesültem, hogy akkor nap délután két vendég érkezett, egy fiatal úr egy asszonysággal, kik az emeleten a 3. számú szobában laknak. És minthogy az asszony személyleírása gyanut támasztott bennem, elhatároztam, hogy az éjszakát a vendéglőben töltöm és a 7. számú szobát foglaltam el.

Reggel, úgy fél nyolcz óra tájban kinézvén szobám ajtaján, a 3. számú szoba ajtaja előtt egy nő alakot abban a perczen pillantottam meg, midőn az a szobába belépett, a kiből és alperes nőmet ismertem fel. Erre én azonnal hívtam a főpinczért és elmondtam neki felfedezésemet és felkértem, jelentené be alperesnek, hogy valaki véle beszélni óhajt és én a szoba ajtaja előtt megállottam. Pár percze a szobapinczérrel együtt kijött alperes pongyolában és midőn engemet meglátott, hangosan felsikoltott, mire az ajtónyíláson egy férfin dugta ki fejét, a ki nem volt más, mint Folyondár Géza, de meglátván engem, azonnal visszahúzódott, alperes pedig utána bement a szobába.

Mindezen körülmények bizonyítására Levesi János főpinczért, Czifra Zsuzsánna szobaleányt, Csendes Gábor szolgát, valamint Kis Mária cselédemet mint tanukat kérem kihallgatni. Ezen tanuk vallomása által bizonyítva leendő, hogy alperes házasságtörést követett el, a mi engem feljogosít arra, hogy alperes nőm ellen házasság felbontását kérhessem.

Kiskorú gyermekeim anyakönyvi kivonatait B. és C) alatt mellékelem, és D) alatti szerint meghatalmazott ügyvédem Kárpádi Gergely által tisztelettel kérem a t. kir. törvényszéket, miszerint ezen keresetem tárgyalására határidőt tűzni, arra alperest és a kinevezendő házasságvédőt megidézni és meghallgatásunk, valamint tanuim kihallgatása után

A köztem és alperes közt 1893. évi Márczius hó 24-én létrejött házasságot felbontani, alperesnek vétkessé nyilvánítása mellett kimondani méltóztassék, hogy a kiskorú gyermekek az én felügyeletem alatt maradnak és hogy alperes a házasság felbontása után nem viselheti.

Végre kijelentem, hogy alperes hozományát kész vagyok alperes rendelkezésére kiadni.

Kiváló tisztelettel lévén
A t. kir. törvényszéknek

alázatos szolgálja
Szurkos Tamás
csorbai lakos

ÖÜ PF 66. o.
Feladatok

Vác és Szob között vasúti síneket fektettek le. A sínek mentén villamos vezetékeket is húztak. Egyik éjjel vihar volt, és a szél letépte a vezetékekről a szigetelést. Mielőtt a szerelők ezt észrevették volna, arra haladt biciklijével Tóth Károly, akit megrázott az áram és súlyos sérüléseket szenvedett. A hozzátartozói követelték a vasúttársaságtól a gyógyítási költségeket és a sérült kiesett jövedelmét.

Megkaphatják?

Az örökhagyó után marad: -egy szüleitől rámaradt gyümölcsös (2000 Korona), egy saját pénzén vett szántó (1000 Korona), egy nagy ház kerttel (1000 Korona); 1 fiú, 1 lány. Találnak egy végrendeletet: mindenem Kovács Lőrincre, az intézőmre hagyom.

Ki mit örököl?

Az örökhagyó, mikor házasságot kötött, az apjától megkapta az apai nagypapa házáat a birtokkal, az anyja neki adta az anyai nagypapától rámaradt szőlőt. Az örökhagyó megnősült, 3 gyermeke született, és mind együtt laktak a nagypapa régi házában. Egy himlőjárványban azonban mind meghaltak. Az örökségért jelentkezik: az örökhagyó apjának nővére és elhunyt bátyjának két fia; az anyjának az unokatestvére és sógora.

Ki mit kap?

Az örökhagyó egy szerb férfi volt, aki végrendeletet hagyott hátra. Végrendeleti örökösnek egy magyar hölgyet nevezett meg, ezért, bár ő maga nem beszélt magyarul, a végrendeletet az egyik tanúval készítette, aki tudott magyarul. A végrendeletet még 3 tanú írta alá. A férfi törvényes örököse megtámadta a végrendeletet azon az alapon, hogy az alaki hibában szenved, mert magyarul készült, az örökhagyó pedig csak szerbül tudott. A másik három tanú szintén nem tudott magyarul.

Ki kapja az örökséget?

Az örökhagyó még életében odaajándékozott a feleségének, I. r. alperesnek, 3800 aranykorona értékű ingatlant, egyik gyermekének, a II. r. alperesnek pedig 3000 aranykorona értékű ingatlant. A hagyaték értéke 1235 aranykorona volt. Az örökhagyó két gyermeke, akiknek kötelesrésze az elajándékozott értékek betudásával 1004 aranykoronát tett ki, akik azonban csak 696 aranykoronát kaptak, kötelesrészük kiegészítése iránt indítanak keresetet.

Hogyan ítél a Kúria abban a kérdésben, hogy az örökségi kapcsolaton kívül eső I. r. és az örökségi kapcsolatba eső II. r. alperes milyen arányban felelősek a megsértett kötelelésért? JH 236

Az örökhagyó által aláírt, de nem általa írt írásbeli végrendeletet négy tanú előttemezte, az egyik tanú azonban érdekeltégi viszonyban áll a kedvezményezett alperessel. Alperes bizonyítani kívánja, hogy a végrendeletkor egy érdektelen ötödik tanú is jelen volt, a rendelkezés tehát érvényes.

Kinek van igaza? JH 666.

A felperes, Kis Péterné kérte házassága érvénytelenségének kimondását, azon az alapon, hogy férje nem teljesíti házastársi kötelességeit. Az orvosszakértők megállapítása szerint az alperes ivarszerve normális volt, azonban az alperes a női nem iránt érzett undor miatt nem volt képes házasesetet élni a feleségével.

Érvényteleníteni kell-e a házasságot?

A felperes nő a Ht. 80. § a) pontja alapján többek között azon a címen indít keresetet férje ellen, hogy a házassági tartozását nem teljesítette. Alperes előadja, hogy azért nem teljesítette ezen kötelezettségét, mert előző felesége nagyszámú hozományának visszafizetése miatt idegrendszerre megbetegedett; nem szándékos magatartás volt tehát az oka a nemi érintkezés elmaradásának.

Mi lesz a per kimenetele? JH 835.

A felperes eladta az alperesnek a bordély üzletét, oly célból, hogy az alperes ezt az iparágat továbbra is ugyanabban a házban, ugyanazzal a berendezéssel folytathassák, mint azt a felperes üzte. A felperes kötelezte magát, hogy ha a bordélyüzlet ugyanott bármi okból folytatható nem volna, az alperesek részére hasonló, ily célra alkalmas házat fog építtetni és berendezni. Az alperes azonban nem fizette ki a vételár egy részét, ezért a felperes bírósághoz fordult.

Követelheti-e a pénzt?

Pista bácsi gazdálkodó volt. Egyszer azonban felhagyott a gazdálkodással, birtoka egy részét eladta a gazdasági felszereléssel együtt, és korhely életvitelt folytatott, nem dolgozott semmit. A családja gondnokság alá akarta helyeztetni. Pista bácsi ügyvédet fogadott, aki azzal védekezett, hogy nem következett be nagyfokú vagyronvesztés.

Kinek van igaza?

Perjog 1848-ig

Szent László Király Dekrétomainak Harmadik Könyve 26. Fejezet azokról, kik a bíró pecsétjét semmibe veszik

Ha valaki a bíró pecsétjét megvetvén, az idézésre elő nem áll: először öt pénzzel bünhödjék; másodszer ismét annyival; harmadszer veszítse ügyét és megnyirt fejjel adják el adósságáért.

Szemelvények a Várad Regestrumból 1208-1235

69. sz. eset

Furman, miután lopással vádolták, nem jött el Váradra. Ügyében ezt a levelet küldte bírāja: „Én, Vencel, Isten kegyelméből szatmári ispán vagyok. Peta fia Tobol jelenlétében perlekedett előttem Ber, hodosi billogos Furman nevű fiával, akit tolvajsággal vádolt. Bizonyítást rendelve el köztük, Márk fia Péter poroszlóval Váradra küldtem őket. Tobol elment a poroszlójával, s a kitűzött határidőben Váradon volt, de Furman, az ellenfele nem jelent meg ott.”

E levélhez azt tesszük hozzá, hogy a fent mondott Furman a húsvét utáni hatodik vasárnap hetében nem jelent meg Váradon, de Tobol és porpszlói ott voltak. (1214) SZMTF 85. o.

78. sz. eset

Midón Vajda, a dobokai ispán megszemlélte csapatát, ugyanezen vár jobbágjai közül egy Hereust nevű a született jobbágyok közé állt, akiket a szent király jobbágynak szoktak nevezni. Ekkor néhányan a szent király jobbágjai közül, ti. Vanoy és Bocya előálltak, és kiutasították soraik közül, mondván, hogy ő nem származik a szent király jobbágjai közül. Ugyanezt állította Keuerug hadnagy és Kereu várjobbágy. A fentebb mondott ispán, miután kihallgatta őket, a Bescu faluból való Bocy nevű poroszlóval tüzesvas – próbára küldte őket Váradra. Itt az említett Vanoy és Bocya magukba szállva a poroszló és Tivadar jelenlétében – aki azt mondta, hogy Keuerug hadnagy és Kereu jobbágya helyett jött – a várad káptalan előtt bevalották, hogy Hereust jogtalanul üzték ki a szent király jobbágjai közül. (1214) SZMTF 85. o.

288. sz. eset

Az Eruhud falusi királyi udvarnokok perbe fogtak némelyeket Achilles ispán fia Aladár birtokáról, ti. Pothat é sChumurt, azt mondták, hogy udvarnoktársaik. Ezek viszont azt válaszolták, hogy szabadok (liberi), s ugyanezt tanúsította földesuruk is. Miklós nádorispán kihallgatván a feleket, Chama nevű poroszlóval Váradra küldte őket tüzesvas-próbára. Ott az udvarnokok embere, miután az udvarnokok nevében vitte a vasat, igazolódott. A Tehut-i Potha és Chumur pedig pervesztes lett. (1221) SZMTF 87. o.

1435. évi (II.) V. törvénycikk kielégítő tanuvallatás megtörténte és elégtételadás után a hatalmaskodás tényeit a királyi curia eldöntése alá kell bocsátani

Hogy pedig a felek az ilyen esetekben elkövetett hatalmaskodás tényét megvitathassák és e részben végleges ítéletet kapjanak, mind a kettőt maguknak és a mondott káptalannak vagy conventnek levele által, mely az egész tényállást leírja és a feleknek, a birtokoknak s szóban forgó tettet tanusítóknak neveit magában foglalja, bizonyos határidőre elénekbe, vagy a nádor avagy országbíró eleibe kell küldeni. **1. §** És itt minden további határidő és perfolymat mellőzésével, a makacsság és a meg nem jelenő félnek távolléte sem állván

ellent, mi, vagy más bíró, a kihez a pert átküldték, fejre való eskütételt hagyván meg, végleges ítéletet fogunk hozni és tartozunk hozni.

HK II. 27. Mi a közös tanúvallatás és hányféle feltétel szükséges annak eszközzésére

Tudnunk kell továbbá, hogy a közös tanúvallatás nem egyéb, mint a peres felek bíró előtt tett szóváltásaiból származó kétségnek határozott tisztázása tanúk vallomása alapján.

1. § Mely annak a birtoknak szomszédai és határosai által, a hol a szóban forgó hatalmaskodást elkövették és véghez vitték és annak a megyének határában lakó nemesek által, a melyben az a birtok fekszik, még pedig ugyanezen megye törvényszékének helyén szokott történni és végbemenni, kivévn, ha netán birtokjogok és földek elfoglalása iránt folya a per, mert ilyen esetben nem mindig a törvényszék helyén, hanem gyakran a peres föld színhelyén megy végbe.

2. § Hogy pedig minden közös tanúvallatás helyesen és törvényes módon mehessen végbe, öt feltételt kell szem előtt tartanunk, úgymint: a szabadságot, az életkort, a módot, az állapotot és a hitletételt.

3. § Először (mondám) megkívántató a szabadság, hogy mindenik tanú szabadon és félelem nélkül önként és nem erőszakos kényszer alatt, hanem csupán törvényes megkérdezésre tegyen bizonyrágot a valóságra nézve, nehogy az igazság a fegyver között, elnémulni lássék.

4. § Másodsor szükséges az életkor, hogy a tanú olyan életkorban legyen, a melynél fogva a történt dolgok, a melyekre nézve kihallgatják, emlékezetében legyenek és azokra visszaemlékeznek. A közös tanúvallatásokról tett jelentések során olvastam ugyanis, sőt nem csak olvastam, hanem láttam, hogy sokan, kiket ajándékkal vagy kedvezéssel megvesztegettek, alig voltak tizenhat vagy legföljebb húsz évesek és mégis tudásképen mintegy huszonöt évvel azelőtt elkövetett és véghez vitt dolgokra nézve olyan állhatatosan tettek vallomást és bizonyrágot, mintha azoknál jelen voltak volna. És mivel a közös tanúvallomásokról szereplő tanukat nem szokták személyesen az ország rendes bírójának színe elé vinni és állítani, hanem az ilyen tanúknak kihallgatása csupán az e célra kiküldött királyi vagy nádori és káptalani meg conventi emberek által szokott történni: azért ezeknek kötelességük úgy a tanúk életkorára, mint a történt dolgok idejére szorgosan ügyelni és arról igaz jelentést tenni.

5. § Harmadsor szükséges az a mód, hogy a tanú a véghez vitt dolognak, a melyre nézve kérdezik, módja felől nyilván és világosan tegyen vallomást: vajjon magát a dolgot és az ügy érdemét tudomásból vagy hallomásból ismeri-e? vagy talán annak szájából hallotta-e a szóban forgó cselekmény lefolyását, a ki ezt elkövette? Mert puszta hallomásnak nem szokás és nem kell helyet adni. De fájdalom! ez idő szerint, a midőn a gonoszságban annyira bővelkedünk és sok embernek nemcsak meghült, hanem ki is aludt a keresztény szeretet, igen sokan nem olyan renddel és móddal tesznek bizonyrágot, a mit a dolgot ők maguk tudják, hanem piszkos és fertőzött lelkiismerettel a fel- vagy alperesnek, a ki tudniillik rájuk hivatkozott, parancsa és akarata szerint. S hogy ez ekképen történik, azt magam tapasztaltam.

6. § Negyedsor: szem előtt kell tartanunk a tanúk állapotát, vajjon tudniillik nemes avagy paraszt tesz-e az igazságról tanúbizonyrágot? Mert a paraszt tanúságtétele (kivevén a főpap és báró uraknak és az ország egyéb nemeseinek tiszteit, a kik a szomszédos helyeken azok személyében tisztséget viselnek és a kik részben régi szokás szerint nemesek számába jönnek) nemes személy ellenében mit sem ér; hanem ha netalán a bíró, így kívánván azt az ügy érdeme, világos szavakban rendelné el és hagyná meg, hogy nemeseket és nem nemeseket egyaránt hallgassanak ki. Ezt azonban ritkán és csak a felek akaratára és beleegyezésével szokták megtenni és megengedni.

7. § Mert a paraszt és a közrendű embereket úgy ajándékkal, mint ijesztéssel sokkal könnyebben és hamarabb lehet az igazság ösvényéről eltántorítani, semmint a nemeseket.

8. § Különb is illetlennek és helytelennek látszik, hogy a nemest mint följobbvalót,

valamint alábbvalónak, tudniillik parasztnak tanúbizonysága alapján kellessék fejvesztésre ítélni vagy másképen elmarasztalni; a mint erre nézve országunk régi és törvényerőre emelkedett szokását majdnem minden bíró és ügyvéd ismeri és nyilván tudja.

9. § Ötödször és utójára megkivántató a közös tanúvallatás eszközzésére a hitletétel.

10. § Ámbár ezt mindjárt az elein kell a tanúktól követelni és az előbb megmagyarázott feltételek között is első hely illeti, mégis mivel ez a feltétel nagyon is köztudomású és nyilvánvaló és a bírák is, a közös tanúvallatás tárgyában készült ítéelő leveleikben, azt mindig határozottan elrendelik és különben is, mivel minden közös tanuvallatás hitletétellel végződik, a mint ez alább világosan kitűnik: azért az utolsó helyre tettem.

HK. II. 70. Mi a patvarkodás és hányféle módon esik meg és annak büntetéséről

Jóllehet a patvarkodás dolga vagy ügye főbenjáró büntetésre nem megyen, mégis mivel tudvalevőleg valamiképen fejjáltságot tárgyaz, azért illő, hogy az ítéleteknek ezen a során a patvarkodásról is röviden értekezsem.

1. § Holott tudnunk kell, hogy a patvarkodás az, a mikor valaki akárki ellen valamely pert csalárdul kétféle szín alatt vagy különböző úton-módon indít és támaszt. Ámbár ez sok ügyben és esetben a perlekedő ravasz mesterkedéseiből, néha a közönséges törvényben kijelentett büntetésből is bekövetkezik, mindazonáltal elkövetésének főképen három módja szokott lenni, a melyekre az imént adott meghatározást is alapítottam.

2. § Először, midőn valaki egy és ugyanazon dolgot kétféle szín alatt vagy kétféle úton perel. Ha ugyanis valamely perlekedő fél ugyanazon birtokot zálog czímén és örökös jogon is keresi, ezt kétféle színnek mondjuk; ha pedig egy és ugyanazt a dolgot, egy és ugyanazon czímen, de két bíró vagy különböző bírák előtt keresi, azt kétféle útnak nevezzük.

3. § Másodszor pedig, midőn valaki mást negyed- vagy hitbér vagy zálogjogra vagy akármely más dologra nézve is fölment és felold és utóbb azt, a kit feloldott vagy ennek örökösait és utódait ő maga vagy netalán bekövetkezett halála után fiai avagy más törvényes utódai ugyanazon dolog miatt ismét perbe vonnák, az olyan, mihelyt erre nézve elfogadható és elégséges bizonyítékot mutathatnak fel, legott a patvarkodás büntetésébe esik.

4. § Harmadszor pedig, mikor valamely peres ügy törvényes eljárás után befejezéshez jut és valaki azt a fejedelem kegyelme és perújítás megengedése nélkül, másodízben újból feleleveníti, akkor az legott patvarkodást követ el.

5. § A melynek az a hatálya, hogy az a főügy vagyis az a dolog, a mely iránt a per folyt, legyen az akár vár vagy mezőváros avagy más birtokjog, akár pénzösszeg, akár hitbér vagy leánynegyed, azonnal örökre elvesz és azonfelül a patvarkodó ugyancsak azonnal kétszáz arany forintot tevő ötven gira díj terhén marad, melynek két részét a bíró, harmadikát pedig alperes részére kell fizetnie.

HK Bev. 14. Mi szükséges az ítélésre, hogy az az igazság cselekvése legyen? továbbá a joghatóságról és a jó bíró tisztéről és kellékeiről

6. § Az emberi ítélest pedig négyféle dolog szokta felforgatni. A félelem, mikor valakinek hatalmától tartva a valót megmondani nem merjük. A nyereségvágy, a mikor valakinek lelkét ajándékkal vesztegetjük meg. A gyűlölség, a mikor ellenfelünknek ellenére törünk. A szeretet, a mikor barátunknak vagy rokonunknak szolgálatot tenni igyekszünk. Mindezeket a bírónak magától távol kell tartania és kerülnie.

DM (Kitonich János: Directio Methodica) II. 1.

Ki, kitől, és kik előtt, mitsodát, sőt mitsoda pörrel?

Nem száll-alá te pered, ha fel-írod ezeket.

DM VI. 24.: Mitsoda különbség legyen a tanubizonság és edgyüttesküvő között, és honnet mondattatnak?

Illyen, hogy tudni-illik a tanú, azt, amiről bizonságot téssen nyilvánossággal tudgya, és így vagy szemével látott vagy fülével hallott dolgon esküszik meg. Mindazonáltal a száraz hallomásnak nem lehet annyira való hitele, mint a szemmel látottnak....A coniurator, más mellett esküvő nem tud semmit a dologban, hanem elhíván az ő principalisát igazán eskünni, azon esküszik csak, hogy az igazán esküdt meg. Melly esküvés igaz légyen-é, nem-é azt egyedül csak isten tudgya. Mindazonáltal ez illyen véle esküvők hitivel az a peres megnyeri keresetit, avagy az ellene valót elrontya.

HK I. 9. A nemeseknek négy fő és kiváltságos jogáról

1. § Az első tehát az: hogy őket előzetes idézés vagy perbe hívás és törvényes elmarasztalás nélkül, senkinek unszolására, panaszára vagy kérésére személyükben senki sehoh le nem tartóztathatja.

2. § Megszorítást szenved azonban ez a jog büntettek és bűnügyek, ugymint: a szándékos gyilkosság, faluk felgyujtása, tolvajság, rablás, vagy haramiaság, sőt az erőszakos paráznság esetében is, a melyekben a nemesség tisztségét, címét és szabadságát mindenki elveszti. És így az ilyent a tett színhelyén parasztkézzel is szabad mindig letartóztatni és kihágásához képest elmarasztalni és megbüntetni.

1715. évi VII. törvénycikk a felségsértés eseteiről

A karok és rendek a köznyugalom biztosabb fenntartása, s a jó és csendes honpolgárok megvédése végett, Ő felsége jószágos kijelentéséhez képest, elrendelték:

1. § Hogy mostantól jövőre, ha az országlakók bármelyike az istentelen felségsértés vagy felségárulás bármely nemét és akár a szent István második könyvének 51-ik fejezetében, akár egyebütt a hazai törvényekben itt-ott kijelölt bárminő büntettet elkövetne s abba esnék: az idézés formásaiból felmerülő legveszélyesebb következesek kikerülése végett, ezentul semmi előzetes idézés szükséges ne legyen.

2. § De az árulás vagy felségsértés szörnyü bűnének egyetlenegy esetén kívül, a letartóztatás előtti idézést minden más, és így az ország saját jogánál fogva hűtlenséget maga után vonó esetekben is, mindenkor meg kell tartani s azt semmi ürügy alatt el ne mulasztják.

3. § Kijelentvén azt, hogy az ilyen felségsértők elfogatása alkalmával (ha csak őket tetten érve nem ejtették fogságba, avagy ha el nem foghatták is, de az ilyen bűnben törvény szerint nyilván és világosan vétkeseknek találták és jelentették ki) azok ingó és ingatlan javait az elmarasztaló ítélet előtt le ne foglalják, s el ne harácsolják, hanem az ilyen javakat előzetesen összeirván, az elharácsolás veszélyének meggátlása végett, a bíróság ítékezésének czéljára a per végkimenetelig zár alá vegyék és számadás terhe alatt harmadik kézbe adják, vagy az esetek s körülmények különféleségéhez képest, a zár alá vétel elhagyásával is, azokat az elfogottak számára kell kezelni.

1723. évi V. törvénycikk a nemesség különös kiváltságáról

Hogy a főpapok, mágnások és nemesek ellenében bárki részéről indítandó mindenféle, még a bűnügyekben és esetekben is, a melyek Magyarország saját országos joga szerint, vagy még mindig hűtlenség számba mennek vagy más büntetést vonnak maguk után, a Hármaskönyv első része 9-ik czimében s az 1618-ik évi 14-ik törvénycikkelyben foglalt idézést rendes és szokásos törvényes eljárással (a felségsértés bűnét az 1715-ik 7-ik törvénycikkelyhez képest s az 1687-ik évi 14-ik törvénycikkelyben kifejezett eseteket mégis kivéve), megtartsák:

1. § S hogy a nemesi kiváltságnak örvendő embert, idézés s a törvény kellő útján való elmarasztalás nélkül, személyében s vagyonában semmi módon meg ne károsítsák: azt az ország és a hozzákapcsolt részek karai és rendei Ő szent felsége beleegyezésével elhatározzák.

Lehet-e?

alperes	felperes
polgár	nemes
nemes	polgár
jobbágy	nemes
nemes	korábban hamis esküt tett nemes
12 éves nemes (Árpád kor)	nemes
12 éves nemes (XIV. sz.)	nemes
hatalomgyakorló	16 éves hatalomalatti, követeli apjától, hogy adja vissza az egyik hivatalban szerzett pénzét
elmebeteg	nemes

Tanú

Jobbágy nemes ellen
Süket elmondja mit látott
Az alperes ellen testvére
Vő anyós ellen

Mi a következménye a következő kifogásoknak?

Az alperes állítása:

- A Győrben indult perben az alperes Pécsen lakik;
- A felperes követelt egy ingatlant, amit az alperes 34 éve birtokolt;
- A bíró a felperes unokatestvére;
- A felperes egyszer okiratot hamisított;
- Zalai birtokot érintő perben, valaki ott is és az alperes lakhelyén is pert indít;
- Az alperes bemutat egy hitleshelyi okiratot, melyben a felperes elengedte a követelést;
- A felperes ügyvédjének nincs meghatalmazása.

Elfoghatja-e egy jobbágy azt a nemest:

- amelyikről azt mesélték neki, hogy megerőszakolta a feleségét
- amelyik éppen egy égő fáklyát tartott a szomszéd földesúr házának tetejéhez
- akit idegen zsoldos katonákkal halott beszélgetni a vár feladásáról
- aki megverte a feleségét, mert rossz ebédet főzött
- aki előtte nem tudta megfékezni a lovát, és az eltaposott egy másik jobbágyot
- akiről úgy sejtette, hogy a király ellen fegyvereseket toboroz

1911. évi I. törvénycikk a polgári perrendtartásról

1. § A járásbiróság hatáskörébe tartoznak:

1. azok a vagyoni perek, a melyek tárgyának értéke kétezeröttszáz koronát meg nem halad, a mennyiben, tekintet nélkül az értékre, a törvényszék hatáskörébe nincsenek utasítva:

2. tekintet nélkül a per tárgyának értékére:

a) azok a vagyoni perek, a melyekre nézve a járásbiróság hatásköre ki van kötve; a kikötés csak akkor érvényes, ha közokiratba vagy a 317. §-nak megfelelően kiállított magánokiratba van foglalva, ha az okiratban meg van határozva az a jogviszony, a melyből a per ered, és ha a per nincs értékre tekintet nélkül a törvényszék hatáskörébe utasítva;

b) a bérleti és a haszonbérleti viszonyból felmerülő perek;

c) a sommás visszahelyezési perek, valamint a sommás határperek (575-582. §);

d) bérleti és haszonbérleti viszonyon kívül határozott időtartamra, felmondásra vagy visszavonásig használatul átbozsátott épület, épületrész vagy egyéb ingatlan visszabocsátása iránt a használati időtartam lejártá, felmondás vagy visszavonás alapján indított perek;

e) a szolgálati szerződésből a munkaadó és a munkavállaló közt felmerülő perek;

f) az állat hibájából eredő szavatosságon alapuló perek;

g) egyrésztől az utas, másrésztől pedig a fogadós vagy szállásadó, fuvaros vagy hajós között az elszállásolás, az ellátás és az utazás alkalmából keletkezett perek;

h) ideiglenes nőtartási követelések iránt indított perek, a mennyiben nincsenek a házassági per bíróságához utasítva (674. §);

i) a házasságon kívüli nemzéstől származó követelések iránt indított perek, ideértve a törvénytelen gyermek tartása iránt indított pereket is;

k) azok a perek, a melyeket külön törvény a járásbiróság hatáskörébe utasít.

2. § A törvényszék hatáskörébe tartoznak mindazok a perek, a melyek a járásbiróság hatáskörébe utasítva nincsenek.

Tekintet nélkül az értékre, a törvényszék hatáskörébe tartoznak;

1. a hitbizományi viszonyból származó perek;

2. a bírák és más állami tisztviselők, a választott bírák, valamint a budapesti áru- és értéktőzsde és a vidéki termény- és gabonacsarnokok külön bíróságainak bírái, továbbá a törvényhatóságok és a községek tisztviselői és elöljárói, bizottsági tagjai és képviselői által hivatalos eljárásukban okozott károk megtérítése iránt ellenük vagy jogutódaik ellen indított perek;

3. az előbbi pontban említett személyek hivatalos eljárásából eredő kár megtérítése iránt az állam, illetőleg a törvényhatóság vagy a község ellen indított perek;

4. azok a perek, a melyeknek tárgya a kereskedelmi cég használásának a joga, továbbá a kereskedelmi cég jogosulatlan használásából származó kártérítési perek az ily céghasználás által jogaikban sértettek és a céget jogosulatlanul használók között;

5. azok a perek, a melyeket a közkereseti vagy a betéti társaság tagja a társaság feloszlata, egyes tag kizárása, a képviselői jog vagy az üzletvezetési megbízás visszavonása vagy az ellenőrzési jog érvényesítése végett indít; továbbá azok a perek, a melyeket a tag magánhitelezője a társaság feloszlata végett indít;

6. a részvénytársaság vagy a szövetkezet közgyűlési határozatának megtámadása iránt indított perek;

7. azok a kártérítési perek, a melyeket a váltóóvások felvétele körüli szabálytalanságok és mulasztások alapján az óvatoló személyek vagy jogutódaik ellen indítanak (1876:XXVII. tc. 98. §);

8. azok a perek, a melyeket külön törvény a törvényszék hatáskörébe utasít.

6. § A per tárgya értékének megállapításában irányadó:

1. tulajdoni és birtokperben a dolognak, illetőleg a dolog azon részének értéke, a melynek tulajdona vagy birtoka vitás;

2. telki szolgalmat tárgyazó perben a szolgáló telek értéke; ha azonban az uralkodó telek tulajdonosa igazolja, hogy a szolgalom az uralkodó telek értékét a szolgáló telek értékén felül emeli, az az érték, a mellyel a szolgalom az uralkodó telek értékét nagyobbitja;

3. osztályperben a felosztandó vagyon, határperben pedig a vitás terület értéke;

4. követelés biztosítását, zálogjogot vagy jelzálogot tárgyazó perben a követelés összege, ha pedig a zálog értéke kisebb, ez az érték;

5. örökösödési jogot tárgyazó perben az egész hagyaték értéke az adósságok és terhek levonása nélkül;

6. tartási vagy élelmezési követelést megállapító jogviszony iránti perben a három évi tartás vagy élelmezés értéke; egyéb járadékok, más időszakos szolgáltatások vagy haszonvételek követelését megalapító jogviszony iránt indított perben, ha a jogviszony fennállásának időtartama korlátolt, de bizonytalan, az évi szolgáltatások értékének tizszerese, és ha ez az időtartam korlátlan, akkor huszszorosa, határozott időtartam esetében pedig az összes még teljesítendő szolgáltatások értéke, és a mennyiben a határozott időtartam husz évet meghaladna, az évi szolgáltatásoknak huszszoros összege;

7. bérleti vagy haszonbérleti viszonyt tárgyazó perben az egy évi bérösszeg vagy egy évi haszonbérösszeg;

8. számadás helyességének megállapítása iránt indított perben a követelések összege, és ha a tartozások a követeléseket meghaladják, a tartozások összege; számadási kötelezettség megállapítása iránt indított perben pedig az az összeg, a melyet a felperes keresetében a számadás elő nem terjesztésének esetére felszámít. (130. §)

7. § Ha valamely követelést csak részben perelnek be, az érték megállapításában a fennálló egész követelés értéke irányadó, a még le nem járt részletek azonban figyelembe nem vétetnek.

Ha egy vagy több személy ugyanabba a keresetlevélbe egy vagy több személy ellen több követelést foglal össze, az értéket össze kell számítani.

8. § A hatáskör megállapításában a keresetlevél beadása napján fennállott értéket kell alapul venni.

A főkövetelés mellett járulékként követelt haszon - ideértve a kamatot és a gyümölcsöt is - kár és költség, az érték megállapításában nem számít.

Ha a fél a per folyamában a követelést felemeli, ez a hatáskörre befolyással van; a követelés leszállítása ellenben a hatáskört nem érinti.

19. § Az a bíróság, amelynek területén az alperes lakik, mindazokban a perekben illetékes, a melyekre nézve más bíróság kizárólagos illetékessége megállapítva nincsen (általános illetékesség). Több lakhely közül bármelyik megalapítja az illetékességet.

20. § Magyar állampolgár, a kinek e törvény hatályosságának területén van községi illetősége, ha külföldön területenkivüliséget élvez, vagy ha a magyar állam szolgálatában, vagy az Ausztriával közös hatóságoknál és hivataloknál mint tisztviselő, altiszt vagy szolgálva van külföldön alkalmazva, az illetékesség tekintetében megtartja utolsó belföldi lakhelyét, ennek hiányában pedig úgy tekintendő, mintha Budapest IV. kerületében laknék.

21. § Oly személynek általános illetékességét, a kinek lakhelye nincsen, az a hely alapítja meg, a hol tartózkodik, ha pedig tartózkodásának helye ismeretlen, vagy külföldön van, akkor az utolsó lakhely.

22. § Oly kiskorúnak és gondnokság alatt álló személynek általános illetékességét, a kinek lakhelye meg nem állapítható, illetékes gyámhatóságának székhelye alapítja meg; ha pedig az illetékes gyámhatóság sem állapítható meg, az előbbi § alkalmazandó.

70. § Fél lehet az, a ki a magánjog szerint jogképes. A magánjog szabályai szerint kell megítélni azt is, hogy mennyiben lehet fél a születendő magzat és az ismeretlen örökös.

71. § Perbeli cselekvő képessége mindenkinek van, a ki szerződéssel lekötöztetheti magát.

Perbeli cselekvő képessége van annak is, a ki a szóban lévő per tárgyról peren kívül jogérvényesen rendelkezhetik.

72. § A törvényes képviselő, valamint a pervitelre való különös felhatalmazás szükségességét az erre nézve fennálló szabályok szerint kell megítélni.

73. § A törvényes képviselő, ha a pervitelre fel van jogosítva, egyes perbeli cselekmények tekintetében az ellenféllel szemben különös felhatalmazásra nem szorul, kivéve, a mennyiben a fennálló szabályok a pernek egyesség, elismerés vagy lemondás útján való befejezéséhez különös felhatalmazást vagy utólagos jóváhagyást kívánnak meg.

74. § Nem magyar állampolgár perbeli cselekvő képességének hiánya nem vehető figyelembe, ha őt ez a képesség a perbiróság joga szerint megilleti. Ez a szabály azonban nem zárja ki, hogy helyette a külföldi jog szerint erre jogosult törvényes képviselője felléphessen.

75. § A bíróság a perképeségnek, valamint a törvényes képviselő igazolásának és netalán szükséges felhatalmazásának hiányát a per bármely szakában hivatalból veszi figyelembe.

Ha a hiány pótolható, a bíróság a hiány pótlására határidőt tűz, és ha a késedelem veszélylyel járna, időközben az eljárást a féllel, illetőleg a képviselővel folytathatja, véghatározatot azonban a hiány pótlása, illetőleg a kitűzött határidő letelte előtt nem hozhat.

Ha a hiány nem pótolható, vagy ha azt az előbbi bekezdés értelmében kitűzött határidő alatt nem pótolják, a bíróság az eljárást ítélettel (181. §) megszünteti, és a jogosulatlanul fellépőt az okozott költségekben elmarasztalja.

A törvényes képviselő igazolása nem szükséges, ha a képviselő köztudomású, vagy ha a bíróságnak arról hivatalos tudomása van.

A törvényes képviselő fellépéséig a fél által, vagy annak nevében végzett cselekmények hatálytalanok, ha azokat a törvényes képviselő kifejezetten vagy hallgatólag jóvá nem hagyja.

113. § A szegénységi jog megadása következtében a fél:

1. egyelőre fel van mentve a szegénységi jog megadása iránti kérelem előterjesztésétől kezdődőleg az ügyben felmerülő illetékek és bélyegek fizetése alól;

2. a perköltség fedezéseül nem köteles biztosítékot adni;

3. jogot nyer arra, hogy ügyének egyelőre díjtalan vitelére ügyvédet rendeljenek ki számára (116. §);

4. egyelőre fel van mentve a bírósági kiküldöttek díjainak és kiadásainak, a tanúk és szakértők illetményeinek, valamint a szükséges hirdetések és az ügygondnok költségének fizetése alól, és ezeket az államkincstár előlegezi.

Hogy a szegénység miatt mennyiben van helye bélyeg- és illetékmentességnek, azt külön jogszabályok határozzák meg.

129. § A keresetlevélnek magában kel foglalnia:

1. a bíróság megjelölését;
2. a felek megjelölését nevük, állásuk vagy foglalkozásuk, perbeli állásuk és lakásuk szerint, valamint a felek képviselőinek nevét, állását vagy foglalkozását és lakását;
3. a perfelvételi határnapon előadandó kereset közlését, vagyis a jog előadását, a melyet a felperes érvényesíteni akar, és határozott kérelmet.

A jog alakszerű megnevezése nem szükséges, hanem a jogállítást a keresetnek egész tartalmából kell megállapítani.

A keresetlevélben továbbá a tárgyalás előkészítése végett előadandók azok a tényállítások is, a melyekből a felperes keresetét származtatja, valamint ezek bizonyítékai.

A keresetlevélben a szükséghez képest azokat az adatokat is elő kell adni, a melyek a bíróság hatáskörének és illetékességének, valamint a hivatalból figyelembe veendő körülményeknek a megállapítására szolgálnak. A mennyiben e körülmények igazolására okirat szükséges, ezt az okiratot eredetiben vagy másolatban (kivonatban) csatolni kell. Okiratot kell különösen azokban az esetekben csatolni, a melyekben a törvény a hatáskört vagy az illetékességet okiratra alapítja.

A keresetlevélben megjelölendők a mellékletek, annak előadásával, hogy eredetiben vagy másolatban vannak csatolva.

266. § Olyan tényállításokat, a melyeket az ellenfél a szóbeli tárgyalás folyamában a nyilatkozásra történt felhívás után kifejezetten nem tagad, és a melyek valóságukkal össze nem férő előadás által közvetve tagadottnak sem tekinthetők, bizonyítani nem szükséges, hacsak az ellenfél egyéb előadásaiból nem következik, hogy azokat tagadni akarja.

A bíróság a körülmények szorgos méltatásával itéli meg azt, hogy a félnek olyan nyilatkozata, mely szerint az ellenfél tényállításának valóságáról nincs tudomása, vagy arra nem emlékezik, tagadásnak tekinthető-e.

299. § A tanuságtétel megtagadható:

1. ha a tanu a felek valamelyikének egyenes ágban rokona, testvére, házastársa vagy jegyese;

2. ha a kérdésre adandó felelet bünvádi eljárás alapjául szolgálhatna a tanu ellen, továbbá egyenes ágban rokona vagy sógora, unokatestvére és még közelebbi oldalrokona, házastársa vagy jegyese, házastársának testvére, testvérének házastársa, örökbefogadó vagy nevelő szülője, örökbefogadott vagy nevelt gyermeke, gyámja, gondnoka, gyámoltja vagy gondnokoltja ellen, még pedig a házassági vagy sógorsági viszonyban levőkre nézve tekintet nélkül arra, hogy fennáll-e még a viszony alapját képező házasság vagy nem;

3. ha a kérdésre adandó felelet által a tanu vagy a vele az 1. pontban említett viszonyban álló személyek valamelyike becsületében, vagy a tanu vagyonában jelentékeny sérelmet szenvedne;

4. oly ténykörülményre nézve, a melyre a tanu nem nyilatkozhatik a nélkül, hogy a hivatásával járó titoktartás kötelességét, különösen mint ügyvéd, közjegyző, orvos, gyógyszerész, szülésznő vagy segédük meg ne sértse, a mennyiben a titoktartás kötelessége alól fel nem mentették;

5. ha a tanu a kérdésre adandó felelettel műszaki vagy ipari titkot árulna el.

Ha a tanu több pertárs közül csak egygyel vagy egyesekkel áll az 1. pontban megjelölt viszonyban, a tanuságtételt a többiekre nézve csak akkor tagadhatja meg, ha vallomása el nem különíthető.

A tanut e § eseteiben a kihallgatás előtt, vagy midőn a kérdéses viszony kiderül, figyelmeztetni kell, hogy vallomásának megtagadására fel van jogositva.

300. § Az előbbi § 1. és 3. pontja alapján a tanuságtétel meg nem tagadható:

1. ha a kérdés oly jogügyletre vonatkozik, a melyben a kihallgatandó mint tanu volt alkalmazva;

2. ha a kérdés oly cselekményre vonatkozik, a melyet a tanu a vitás jogviszony tekintetében, mint valamelyik fél képviselője vagy megbízottja teljesített, vagy a melyre nézve a félnek megbízást adott, vagy ha a tanu a vitás jogviszony tekintetében mint jogelőd jelentkezik;

3. ha a tanu családtagjának születésére, házasságára, életbenlétére vagy elhalálzására vonatkozó ténykörülmeny bizonyítandó;

4. ha a kérdés családi viszonyon alapuló vagyoni jogi ügyre vonatkozik.

401. § A teljesen írásba foglalt ítéletnek tartalmaznia kell:

1. annak a kijelentését, hogy az ítélet ő Felsége a király nevében hozatott;

2. a bíróság megjelölését;

3. a feleknek és képviselőiknek a nevét, állását vagy foglalkozását, lakhelyét és perbeli állását, valamint a per tárgyának a megjelölését;

4. a szóbeli tárgyalás befejezésének és az ítélet hozatalának napját;

5. az ítélet rendelkező részét, amely az indokolástól elkülönítendő;

6. az indokolást, a melyben a tényállás is röviden előadandó.

A tényállásnak nevezetesen magában kell foglalnia a szóbeli tárgyalás alapján: a kereseti kérelmet és ellenkérelmet, ugyszintén az ügy eldöntésére és az eljárás menetére befolyással bíró egyéb kérelmeket és nyilatkozatokat, a tényállításokat és az ezekre vonatkozó nyilatkozatokat, valamint a netaláni bizonyításfelvétel eredményét. A tényállásba továbbá fel kell venni a felek által a szóbeli tárgyaláson felajánlott és a bíróság által mellőzött bizonyítékokat, valamint azokat a kérelmeket, a melyeknek a bíróság eleget nem tett. A bíróság által megállapított tények külön kiemelendők.

A tényállás előadása az előkészítő iratok és a bírósági iratok tartalmára való hivatkozással is kiegészíthető vagy pótolható, azonban a per tárgyát tevő jogvita és azok a ténykörülmenyek, a melyek az ítélet megértéséhez szükségesek, az ítélet indokolásában ilyenkor is előadandók.

Ha a bíróság a fél utólagos előadását, vagy utólag ajánlott bizonyítékát a 222. § értelmében, vagy a fél bizonyítékát a bizonyításfelvételre engedett idő sikertelen letelte miatt mellőzi (275., 283., 293. §), ítéletében ezt - a mellőzött előadás és bizonyíték kijelölésével - felemlíteni köteles.

A járásbírósi eljárásban a pergátló kifogások elvetése esetében az erre vonatkozó tényállást az ügy érdemében hozott ítélet indokolásába kell felvenni.

402. § Az ítéletben foglalt tényállás a felek szóbeli előadásaira nézve teljes bizonyítékul szolgál. Ezt a bizonyítékot csak a tárgyalási jegyzőkönyv vagy mellékletei ronthatják le.

Keresetlevél:

Tekintetes kir. Törvényszék!

Kovács Jonathán helybeli háztulajdonos és lakos tartozott volna nekem A) alatt másolatban idecsatolt adóslevél alapján e folyó évi augusztus hó 1-ső napján háromezeregerszáz korona tőkét, ezen tőkének 1912. évi deczember 1-ső napjától számított 6% kamatait visszafizetni.

Mínthogy azon nevezett adósom ezen kötelezettségének többszöri felszólításra nem tett eleget:

B) alatt vallott ügyvédem által az iránt esedezem a tekintetes kir. Törvényszékhez, miszerint a per felvételére határidőt kitűzni, arra Kovács Jonathán urat a kereset másodpéldányán megidézteni és őt a fenn kitett kereseti tőkében, hátralékos kamataiban és

C) alatt felszámított költségekben 15 nap alatt különbeni végrehajtás terhe alatt elmarasztalni méltóztassék.

Tisztelettel maradván
a tekintetes kir. Törvényszéknek

alázatos szolgája
Pürner Flórián

Kívül:

A budapesti tekintetes kir. Törvényszékhez rendes kereset-levele
Pürner Flóriánnak (képviselve Fróner Dávid ügyvéd által, lakik Salamon-téren 6. sz. a.)
Kovács Jonathán háztulajdonos ellen (lakik Józsefváros, Szép-utcza 2. szám alatt.)
3100 korona és járulékai iránt

Fróner Dávid, ügyvéd

ÖÜ 491. o.

Fogalmazzon keresetlevelet az alábbi jogeset alapján!

Az örökgyó után marad egy ház kerttel (2100 Korona). Találnak egy végrendeletet, amit csúnya kézírása miatt nehezen tudtak elolvasni:

Végrendelet

Mivel nincsenek gyermekeim, sem feleségem, mindenem Kis Péternére, a szomszédomra hagyom, aki öregségemben ápolt és élelmezésemről gondoskodott. Gál Tibor unokaöcsémnek, egyetlen rokonomnak, bár sohasem látogatott meg, adják oda az Apollót ábrázoló festményt, hogy gondoljon rám.

Miskolc, 1915. november 20.

Kovács Rudolf

Tanúk

Bogáncs Béla
Miskolc, Eper u. 10.

Nagy Aladár
Miskolc, Petőfi u. 12.

Gál Tibor, aki Egerben lakott nem nyugszik bele, hogy nem ő örökölte a házat ezért pert indít. Nem fogad ügyvédet, a keresetlevelet maga fogalmazza. Arra hivatkozik, hogy neki kötelesrészjár, a végrendelet pedig alakilag is hibás, mert csak két tanú írta alá.
Igaza van?

1. A fellebbezési bíróság ítéletében foglalt megállapítás szerint alperes egy levél kézhezvételét beismerte. Alperes ezzel szemben felülvizsgálati kérelmében tagadja a beismerést és előadja, hogy az iratokban nincs ilyen beismerés.

Hogy dönt a Kúria?

2. A Tábla alperes tényelőadásának egy részét bizonyítás nélkül azért vette valónak, mert felperes azt nem vonta kétségbe.

Mit mond a Kúria? JH 316

3. Egy budapesti bank részvénytársaság vidéki fiókja felperesként lépett fel. Alperes szerint kérdéses, hogy a fiók ilyen minőségében perképességgel bír-e?

Mit mond a Kúria? JH 345.

4. A szóbeli megállapodás írásba foglalásával mindkét fél részéről megbízott ügyvéd ügyleti tanúként láttamozta az okiratot. Tanúként kihallgatván, az ügyvédi

titoktartáson alapuló mentességre hivatkozik. A Tábla megállapítja, hogy a tanú jogosult volt a tanúságtétel megtagadására. Az egyik peres fél emiatt felülvizsgálati kérelemmel támadja meg az ítéletet, és vitatja, hogy ebben az esetben az ügyvéd a Pp. 300 § 1. pontjában említett ügyleti tanúnak minősül, s mint ilyen nem jogosult a tanúságtétel megtagadására.

Hogy dönt a Kúria? JH 347.

5. A fellebbezési bíróság a bontóperi tényállást olyan tanú vallomása alapján állapította meg, aki csak a felperes panasza útján szerzett tudomást a kereste alapjául szolgáló bántalmazásról és a 14. életévét még nem töltötte be.

Hogy dönt a Kúria? JH 492.

6. Az ismeretlen helyen tartózkodó egyik alperes és az ismeretlen örökösök ügygondnoka részére, a szegényjogon megindított perben a megállapított költségnek az irodaátalányból való kiutalását az elsőbíróság azzal az indoklással tagadta meg, hogy alperesi ügygondnoknak a pervesztes felperes terhére megítélt perbeli költsége nem tartozik ama költségek közé, melyeket a szegényjogos felperes helyett az államkincstár köteles előlegezni.

Az ügygondnok fellebbezett, mi a döntés? JH 365.

1896. évi XXXIII. törvénycikk a bünvádi perrendtartásról A magánvádló és a magánfél

41. § A sértett, mint főmagánvádló, a kir. ügyészségnek a vád képviselőjére való előleges felhívása nélkül, vádat emelhet az 1878:V. tc. 258. és 259., 261., 327., 332., 418. és 421. §-ai szerint büntetendő vétségek, valamint az 1878:V. tc. 301. §-ában meghatározott könnyű testi sértés vétsége, továbbá az 1879:XL. tc. 126. és 127. §-aiban, végre az 1895:XLI. tc. 8. és 9. §-aiban körülírt kihágások esetében.

Mindazáltal, ha az említett vétségek és kihágások esetében a főtárgyalást törvényszék vagy esküdbíróság tartja, ennek határnapjáról a kir. ügyészség értesítendő.

V. Az ítélet vagy határozat hozása és kihirdetése

321. § A perbeszédnek befejezése után a bíróság határozat hozása céljából visszavonul a főtárgyalás terméből, vagy ezt kiürítetteti; a fogva levő vádlottat pedig a határozat hozásáig mind a két esetben eltávolíttatja.

A határozat hozásában csak az a bíró vehet részt, a ki a főtárgyalás egész tartama alatt jelen volt.

322. § A bíróság, ha az ügynek bővebb felderítését tartja szükségesnek, közbenszóló határozattal az eljárás kiegészítését rendeli el.

323. § Ha a vádló a vádat a főtárgyaláson ejtette el, s azok a sértettek, kik a feljelentést tették, valamint azok is, kik igényöket bejelentették, a főtárgyalásra meg voltak idézve, de meg nem jelentek, vagy ha a megjelent sértettek közül a vád képviselőjét felszólítás daczára egyik sem vette át (42. §); a bíróság, indokolásul e körülményekre hivatkozva, végzéssel megszünteti az eljárást.

Ezen és a 301. § végső bekezdésében említett eseten kívül a bíróság az ügy érdekében ítélettel dönt.

324. § A bíróság ítéletét csakis a főtárgyaláson fenforgott bizonyítékokra alapíthatja.

Iratoknak tartalma csak annyiban szolgálhat bizonyítékul, a mennyiben azokat a 313. § szabályainak megtartásával a főtárgyaláson felolvasták.

A bizonyítás eredménye felett a bíróság a bizonyítékoknak egyenkint és egybefüggésükben való gondos mérlegelésével határoz.

Az ítéletben a bíróság a vádlottat felmenti a vád alól, vagy bűnösnek mondja ki.

Bizonyítékok elégtelensége vagy meg nem állapíthatása miatt való felmentésnek nincs helye.

325. § A bíróság semmiség terhe alatt nem tehet ítélete tárgyává oly tettet, mely miatt a vádló vádat nem emelt.

Sem a tett minősítése, sem a büntetés kiszabása tekintetében nincs a törvényszék a vádló indítványához kötve.

Mindazáltal, ha a bíróság azt látja, hogy a vád tárgyául szolgáló tett súlyosabb bűncselekmény tényálladékát állapíthatja meg, mint a melyre a vád irányult, vagy hogy arra oly minősítés is alkalmazható, mely a védelemnek új irányban való előkészítését teszi szükségessé: köteles a feleket ezekre az eshetőségekre nézve semmiség terhe alatt meghallgatni és a vádlottnak tudtul adni, hogy a védelem előkészítése céljából a főtárgyalás elnapolását, esetleg vizsgálat elrendelését is indítványozhatja.

Az elnapolás iránt tett indítvány el nem utasítható, ha a törvény a vád alapjául szolgáló bűncselekményre határozott tartamu szabadságvesztés-büntetést rendel, a bíróság pedig oly minősítés lehetőségét sem látja kizártnak, melynél fogva a törvény szerint halálbüntetés, vagy életfogytig tartó fegyház volna meegállapítandó, vagy ha az elnapolás a védelem előkészítése érdekében szükséges.

II. Fellebbezés

381. § Törvényszéknek első fokban hozott ítélete ellen fellebbezésnek van helye a kir. ítélőtáblához.

Nincs helye fellebbezésnek:

1. esküdtbíróság ítélete ellen;
2. a törvényszéknek oly ítélete ellen, melylyel a vádlottat egyedül oly bűncselekményben mondta ki bűnösnek, illetőleg oly bűncselekmény vádja alól mentette fel, mely járásbíróság vagy közigazgatási hatóság hatáskörébe van utalva;
3. a törvényszéknek másodfokban hozott ítélete ellen.

382. § A fellebbezés az ítéletnek rendelkező része és indokolása, továbbá a főtárgyaláson és az ítélet hozásánál felmerült semmisségi ok miatt is használható.

A főtárgyalás előtt felmerült, de a főtárgyaláson fel nem hozott semmisségi ok az ítélet ellen már nem érvényesíthető.

383. § Fellebbezéssel élhetnek:

- I. a vádlottnak mind javára, mind terhére: a kir. ügyészség;
- II. a vádlott javára:
 - a) a vádlott vagy helyette házastársa, ha pedig a vádlott nem teljes koru, törvényes képviselője, ez utóbbi még a vádlottnak kifejezett akarata ellen is;
 - b) a védő, a vádlottnak kifejezett akarata ellen is;
 - c) a vádlott örököse, de egyedül az ítéletnek a magánjogi igényre vonatkozó része ellen;
- III. a vádlott terhére:
 1. a fő- és pótmagánvádló;
 2. a sértett, és pedig:
 - a) a vádlottat bűnösnek kimondó ítélet ellen egyedül magánjogi igényére nézve és ennek tárgyában is csak akkor, ha a bűnösség kérdésében vagy a büntetés kiszabására nézve az erre jogosultak valamelyike fellebbezett;
 - b) felmentő ítélet ellen csak az esetben, ha a vádló nem fellebbezett;
 3. a sértett jogutódja a 2. a) pontban meghatározott irányban és feltételek mellett.

384. § Alaki semmisségi okok:

1. ha az ítélőbíróság nem volt törvényesen alakítva;

2. ha a törvény szerint kizárt bíró (64., 66. § és 65. § első és második bekezdés) tagja volt az ítélőbíróságnak;

3. ha az ítélethozásban oly bíró is részt vett, ki nem volt jelen az egész főtárgyaláson;

4. ha az ítélőbíróság hatáskörét túllépte, vagy hatásköréhez tartozó ügyet ahhoz nem tartozónak mondott ki;

5. ha a bíróság oly szabálytalanságot vagy mulasztást követett el, melyet a törvény semmisség terhe alatt tilt;

6. ha a főtárgyalást oly egyén jelenléte nélkül tartották meg, kinek jelenlétét a törvény mellőzhetetlennek nyilvánítja, ideértve a védőt azokban az esetekben, melyekben a védelem kötelező;

7. ha a nyilvánosságot törvényes ok nélkül zárták ki;

8. ha a perorvoslatot használónak ellenzése dacára a főtárgyalás alatt valamely semmis vallomásról vagy vizsgálati cselekményről felvett vagy oly iratot olvastak fel, melyet a törvény szerint nem volt volna szabad felolvasni;

9. ha a bíróság a perorvoslatot használónak a főtárgyaláson tett indítványa felett nem határozott vagy indítványa ellenére, illetőleg ellenzése dacára a főtárgyaláson oly közbenszóló határozatot hozott, mely a törvénynek a vád vagy a védelem szempontjából lényeges rendelkezését vagy elvét sértette meg, illetőleg tévesen alkalmazta;

10. ha az ítéletnek rendelkező része érthetetlen, vagy ha az indokolás az ítélet rendelkező részének ellenmond;

11. ha az ítélet törvényszerű vád nélkül van hozva, vagy a vád tárgyát nem meríti ki.

A 281. § alapján csak az esetben van helye perorvoslatnak, ha a vádlott vagy védője a közvetlen idézés elrendelése miatt a törvényszéktől a főtárgyaláson eredmény nélkül kér orvoslást.

A 281. § alapján érvényesíthető, valamint az 5., 8. és 9. pontokban megjelölt semmisségi okok sem a vádlott terhére, sem javára nem érvényesíthetők, ha nyilvánvaló, hogy az alaki sérelem az ítéletre nem volt befolyással.

A főtárgyaláson tett intézkedés, elkövetett mulasztás, vagy hozott közbenszóló határozat ellen nem használható perorvoslat, ha azt az illető fél a sérelmes intézkedés megtétele vagy a mulasztás elkövetése alkalmával, illetőleg a sérelmes közbenszóló határozat kihirdetésekor azonnal be nem jelentette.

A jelen §-ban felsorolt semmisségi okok közül az 1., 3., 4., 6. és 10. pontban megjelöltek mindig, a 11. pontban körülírt pedig akkor, ha a bíróság törvényes vád nélkül állapította meg a vádlott bűnösségét és büntetését, hivatalból veendőik figyelembe.

385. § Anyagi semmisségi okok:

1. ha a bíróság a büntető törvénynek megfelelő rendelkezését nem alkalmazta vagy tévesen alkalmazta ama kérdésekben:

a) hogy a vád alapjául szolgáló tett megállapítja-e valamely bűncselekmény tényálladékát;

b) hogy a bűncselekményt a büntető törvényeknek melyik rendelkezése szerint kell minősíteni;

c) hogy a beszámíthatóságot, a bűnvádi eljárás megindítását vagy a büntethetőséget kizáró ok és melyik forog fenn;

2. ha a bíróság a büntetés kiszabásánál a törvényben megállapított büntetési tételeket vagy ezeknek megengedett enyhítésénél, átváltoztatásánál vagy súlyosbitásánál a törvényben vont határokat nem tartotta meg;

3. ha a bíróság az 1878. évi V. tc. 92. §-át, illetőleg az 1879. évi XL. tc. 21. §-át tévesen alkalmazta, vagy feltételeinek fenforgás dacára nem alkalmazta.

A jelen §-ban meghatározott semmisségi okok csak akkor veendőik hivatalból is figyelembe, ha a vádlott sérelmére szolgáltak.

390. § A felebbezés bejelentésekor mindig világosan meg kell jelölni, hogy a felebbező a felebbezést az ítéletnek mily intézkedése ellen használja.

A felebbezőnek meg kell világosan jelölnie azt is, hogy a felebbezést mily semmisségi ok miatt használja; ezt azonban a felebbezés indokolásában is megteheti.

III. Semmisségi panasz

426 § Semmisségi panasz a kir. curiához a következő esetekben használható:

1. esküdtbiróság ítélete ellen (352., 373. és 374. §);
2. a törvényszéknek olyan ítélete ellen, melyre nézve a 381. § második bekezdésének 2. pontja a felebbezést kizárja;
3. a kir. ítélőtáblának első fokban hozott ítélete, vagy érdemleges végzése ellen (333. és 418. §);
4. a kir. ítélőtáblának, mint másodfoku bíróságnak ítélete ellen;
5. törvényszéknek másodfokban hozott ítélete ellen (554. §);
6. összbüntetést kiszabó első bírósági ítélet ellen (518. §).

428. § A 426. § 2., 3. és 4. pontjai esetében a semmisségi panasz a 384. és 385. §-okban meghatározott valamennyi semmisségi okra alapítható.

Mindazáltal a 426. § 4. pontja esetében az az alaki semmisségi ok, mely a felebbezésben nem volt felhozva, vagy melynek figyelembevételét a kir. ítélőtábla mellőzte, a semmisségi panasszal már nem érvényesíthető.

A 426. § 5. pontja esetében a semmisségi panasz az 556. § harmadik bekezdése értelmében használható.

434. § Tanácsülésbe tartozik az elintézés a 400. § 3. pontja esetében, vagy ha a kir. curia a semmisségi esetet ugyanabban az ügyben hozott korábbi határozatával már felülvizsgálta.

Tanácsülésben intézkedik a kir. curia a 400. § 2. pontja esetében is, ha az előadó az ügyet tanácsülésre jelentette be és a tanács e felterjesztést hiányosnak találja.

Az elkésve bejelentett, a törvényben kizárt, korábbi határozatával már elbírált, továbbá a nem jogosított részéről, vagy a semmisségi ok megjelölése nélkül használt semmisségi panaszt és indokolását a kir. curia visszautasítja, a mennyiben ezt az alsófoku bíróság nem tette.

Ha a semmisségi panaszt az erre jogosított visszavonta, a kir. curia az ügy iratait fölülvizsgálat nélkül visszaküldi.

Ha a kir. curia a tanácsülésbe bejelentett ügyet nem oda tartozónak találja, azt tárgyalásra utasítja.

A bűnügyi költségek

479. § Bűnügyi költségek alatt értendők a nyomozástól kezdve a büntetés végrehajtásának befejezéséig az államkincstárból előlegezett, továbbá a magánvádlónak készkiadásban okozott szükséges költségek; valamint a magánvádló és a terhelt képviselőjének és a védőnek megfelelő díja és készkiadásai is.

A bűnügyi költségeket, kivéve azokat, melyeket a magánvád és a terhelt képviselete, illetőleg védelme okozott, megtérítés fentartásával az államkincstár előlegezi.

A büntető ítéletben, a büntető parancsban, valamint a vádindítványt elutasító, vagy a bűnvádi eljárást megszüntető végzésben ki kell mondani: hogy a bűnügyi költségeket ki vagy kik, és az addig felmerülteket, a mennyiben megállapításuk nem függ más hatóság intézkedéseitől, mily összegben, illetőleg minő arányban kötelesek megtéríteni.

Az államkincstárból előlegezett bűnügyi költségek tekintetében az 1890:XLIII. tc. rendelkezései hatályban maradnak.

Ha az eljárásba bíróság még nem folyt be, a nyomozás teljesítése folytán felmerült költségeket, a mennyiben ezek megállapításának szüksége merül fel, az a bíróság állapítja meg, mely az ügyben eljárni illetékes volna.

480. § Ha a bíróság a vádlottat bűnösnek mondta ki: a bűnügyi költségeket a vádlott köteles megtéríteni.

482. § Ha a bíróság a vádlottat nem mondja ki bűnösnek, akkor a bűnügyi költségek, kivéve azokat, melyek a magánvád képviselőjével és a terhelt védelmével jártak, rendszerint az államkincstárt terhelik.

Mindazáltal, ha az eljárás egyedül magánvád alapján folyt, vagy ha azt a magánindítványnak visszavonása miatt szüntették meg: a bűnügyi költségeket az előbbi esetben a magánvádló, az utóbbiban a magánindítványra jogosult köteles megtéríteni.

Több magánvádló vagy több magánindítványra jogosult az okozott költségekért egyetemleges felelősséggel tartozik, de a bíróság a körülményekhez képest megállapíthatja a felelősség arányát.

A felementett, illetőleg az, a ki ellen a bűnvádi eljárást megszüntették, csak a védelmével járt és a vétkes mulasztásával okozott költségekben marasztható el.

A kir. ügyészség a bűnügyi költségek megtérítésére nem kötelezhető.

XXX. FEJEZET

Eljárás nyomtatvány útján elkövetett büncselekmény esetében

561. § A jelen törvény rendelkezései a nyomtatvány (1878. évi V. törvénycikk 63. §) útján elkövetett büntett vagy vétség miatt indított eljárásban az alábbi módosításokkal alkalmazandók.

562. § Az eljárásra az a sajtóbíróság illetékes, melynek területén a nyomtatvány készült; ha pedig a nyomtatvány készültének helye ismeretlen, vagy a magyar állam területén kívül fekszik, az a sajtóbíróság, melynek területén a nyomtatványért felelős egyén lakik vagy tartózkodik.

Ha mind a nyomtatvány készültének helye, mind a felelős személynek lakó-, illetőleg tartózkodóhelye ismeretlenek, vagy a magyar állam területén kívül esnek, az a sajtóbíróság illetékes, melynek területén a vád tárgyává tett nyomtatványt forgalomba hozták.

563. § Több egyenlően illetékes sajtóbíróság közt a megelőzés (16. §) dönt.

Mindazáltal, ha a kir. ügyészség a vádirat benyújtása előtt indítványozza, köteles a terheltnek lakó- vagy tartózkodóhelye szerint illetékes sajtóbíróság az eljárás folytatását a nyomtatvány készültének helye szerint illetékes sajtóbíróságnak átengedni.

A magánvádlónak vagy a terheltnek a fennebb megjelölt időpontig előterjesztett kérelmére a terheltnek lakó- vagy tartózkodóhelye szerint illetékes sajtóbíróság elrendelheti az ügy áttételét.

A nyomtatvány készültének helye szerint illetékes sajtóbíróság a hozzá áttett ügyet vissza nem utasíthatja.

564. § A nyomtatvány útján elkövetett büntettekre és vétségekre nézve a közvádló teendőit a sajtóbíróságnak egész területén az e bíróság székhelyén levő kir. ügyészség végzi.

565. § A főtárgyalás elrendelését vizsgálatnak kell megelőzni.

A vizsgálatot bármely törvényszéknek vizsgálóbírája, kire nézve az 562. §-ban meghatározott körülmények valamelyike fenforog, elrendelheti és teljesítheti. Köteles azonban a vizsgálat elrendeléséről az illetékes sajtóbíróság vádtanácsát haladéknélkül értesíteni.

A vádtanács a vizsgálat teljesítését a sajtóbíróság vizsgálóbírájának tarthatja fenn, vagy meghatározhatja, hogy azt a területén működő melyik vizsgálóbíró teljesítse vagy folytassa.

566. § A vád tárgyává tett nyomtatvány a vizsgálat elrendelése iránti indítványhoz csatolandó, vagy abban a czim, a megjelenés ideje és helye szerint tüzetesen megjelölendő.

Ezenfölül a vádló köteles idézni a nyomtatványnak ama részeit, melyekre vádját alapítja.

567. § Valamely nyomtatvány büntettet vagy vétséget megállapító tartalma miatt a feljelentés megtétele után vagy ezzel egyidejűleg csak a vádló indítványára foglalható le.

A lefoglalás elrendelésére és foganatosítására rendszerint az illetékes vizsgálóbíró (565. §) vagy sajtóbíró (562. §), ha azonban a késedelem veszélylyel járna, bármely vizsgálóbíró vagy járásbíró is jogosítva van.

A lefoglalás kiterjed a nyomtatványnak mind forgalomba hozott, mind postának vagy szállítóintézetnek átadott, mind végre a szerkesztőnél, a kiadónál, a nyomdásznál vagy más egyénnél készletben levő példányaira. Kiterjeszhető továbbá a nyomtatvány előállítására szolgált mintára, metszetre és más sokszorosító készülékre.

A minta lefoglalását a kiszedett szöveg betüinek szétszedése is pótolhatja.

568. § A vádló a lefoglalástól számított nyolcz nap alatt köteles a lefoglalt nyomtatványra vonatkozó vizsgálat elrendelése iránt indítványt tenni, a mennyiben ezt még meg nem tette volna.

Ellenkező esetben a lefoglalás hatályát veszti és a lefoglalt nyomtatvány és sokszorosító készülék kiadandók.

Ha a vádló elejti a vádat, a vizsgálóbíró a lefoglalást megszünteti.

569. § A vizsgálóbíró intézkedése ellen megengedett panasz és felfolyamodás felett annak a törvényszéknek vádtanácsa határoz, mely mellett a vizsgálóbíró működik.

Ellenben a vizsgálat folytatása vagy kiegészítése tekintetében, ha erre nézve a vádló és a vizsgálóbíró közt nézeteltérés van; továbbá a 128. § első bekezdésében meghatározott eseten kívül az eljárás megszüntetése, illetőleg a főtárgyalás elrendelése vagy a vádhatározat hozása tárgyában az illetékes sajtóbírósnak vádtanácsa határoz.

570. § Az 566. §-ban foglalt szabályok a vádiratra nézve is megfelelően alkalmazandók.

571. § Mihelyt a vádló benyújtotta a vádiratot, illetőleg mihelyt az ennek benyújtása végett a törvényben meghatározott határidő lejárt, a vizsgálóbíró köteles az ügynek összes iratait az illetékes sajtóbírósnak vádtanácsához betérjeszteni.

Ennek elnöke intézkedik a vádiratnak a terhelttel leendő közlése iránt.

572. § A terhelt a vádirat ellen beadható kifogásokban (256., 257. §) is megnevezheti azt, kinek felelősségre vonása az ő ellene indított eljárás megszüntetését vonja maga után.

Közvetlen idézés a főtárgyalásra csak a vád alapjául szolgáló nyomtatvány szerzője ellen rendelhető el.

573. § A nyomtatvány utján elkövetett büntett vagy vétség tekintetében a főtárgyalás a XIX. fejezetben meghatározott rendelkezések értelmében, esküdtbírósnak előtt tartandó.

574. § Az esküdtekhez intézendő főkérdésben (355. §) a vád tárgyává tett bűncselekménynek megkülönböztetésére szolgáló ténykörülmeny gyanánt a vád alapjául szolgáló sajtóközlemény, annak a vádiratban megjelölt szavaira való utalással és az, hogy a vádlott milyen minőségben (szerző, kiadó, nyomdatulajdonos stb.) felelős, kifejezetten megemlítendő.

Az ítéletben a vád tárgyává tett nyomtatványról az 1878. évi V. tc. 61. és 62. §-ai értelmében kell intézkedni.

Könyveknél, folyóiratoknál és olyan nyomtatványoknál, melyeknél az elkülönítés lehetséges, a lefoglalt nyomtatványnak csak ama részei kobozhatók el és semmisíthetők meg, melyek a vád tárgyává tett sajtóközleményt tartalmazzák.

Ha a büntett vagy vétség időszaki lapban volt elkövetve és a bíróság a vádlott bűnösségét megállapította, elrendelendő: hogy az ítéletet ugyanannak a lapnak legközelebb megjelenő számában közlétegye.

575. § A jelen fejezet rendelkezései nem alkalmazandók:

1. olyan nyomtatvány elkobzására és megsemmisítésére, mely miatt a bünvádi eljárás senki ellen sem indítható meg;

2. a sajtótörvény szabályainak megsértése által elkövetett vétségekre és kihágásokra.

Az 1. pont esetében a jelen törvény XXV. fejezetében foglalt rendelkezések szerint kell eljárni.

A 2. pont esetében, - habár az abban megjelölt bűncselekményeket nyomtatvány útján követték is el, - a jelen törvénynek általános szabályai alkalmazandók.

Kártalanítás az ártatlanul szenvedett előzetes letartóztatás, vizsgálati fogság és büntetés

576. § Annak, a kit a bíróság a vád alól jogerősen felmentett, vagy a ki irányában az eljárást jogerősen megszüntette; kártalanításra igénye van akkor, ha a bíróság részéről elrendelt előzetes letartóztatást, vagy vizsgálati fogságot oly cselekmény miatt állott ki:

1. melyet nem ő követett el;
2. mely elkövetve egyáltalában nem volt;
3. melyet ő elkövetett ugyan, de a mely a törvény értelmében nem bűncselekmény.

Feladatok

1. Vádlott ellen az volt a vád, hogy egy összejövetel alkalmával ismétlő pisztolyából 3 lövést tett, mely lövések következtében a sértett bal halántékán megsérült.. Vádlottat a Törvényszék a vád alól felmentette, mert a cselekményt bizonyítva nem látta. A Tábla azt sem találta megállapíthatónak, hogy a sérülést egyáltalán lövés okozta, inkább azt látta valószínűnek, hogy a sérülés kődobás, esteleg botütés eredménye. Vádlott, 11 hónapi vizsgálati fogság letöltése miatt, kártalanítást kér azon az alapon, hogy a cselekményt nem ő követte el, illetve, hogy a vád tárgyává tett cselekmény egyáltalán el sem követtetett.
2. Vádlott ellen sikkasztás miatt a Törvényszék előtt folyó bűnügyben a vád vádmódosítás folytán, a Btk. 359. §-ában meghatározott s a Btk. 350. §-a szerint minősülő vétségre irányult. A Törvényszék a módosított vád szerint, vétségben mondta ki bűnösnek a vádlottat. Vádlott a Törvényszék ítélete ellen semmisségi panasz helyett fellebbezéssel élt, amit a Tábla, mint fellebbezést bírált el. A Tábla ítélete ellen vádlott semmisségi panaszt jelentett be.
3. A táblai ítélet ellen a vádlott azért jelentett be semmisségi panaszt, mert „nem érzi magát bűnösnek”, védője pedig bővebb indoklás nélkül a „Bp. 385. § 1 a) pontja alapján.” JH 262
4. A védelem a táblai ítélet ellen azon a címen jelentett be semmisségi panaszt, mert az ítélet a védelem két tanújának vallomását nem mérlegelte s ezáltal a Bp. 384. § 5. pontjában meghatározott és semmisség terhe alatt előírt köteletségét szegte meg. JH 362
5. Vádlott rendőr igazoltatás alkalmával a sértettet kardjával többször megütötte. Vádlott felmentetvén, a felmentés miatt bejelentett közvádlói jogorvoslat mellett fellebbezést jelentett be a sértett is. A Tábla a sértett fellebbezését visszautasította azzal az indoklással, hogy: „a vádlott cselekménye olyan hivatalból üldözendő közérdekű bűncselekmény, mely a sértett személyében rejlő külön jogi érdeket nem sért vagy veszélyeztet, következésképpen ezen bűncselekmény tekintetében a vád képviseletére kizárólag a vádhatóság van jogosítva, minélfogva pótmagánvádról és ennek részéről érvényesíthető perorvoslatról szó sem lehet.”
6. Sajtó útján elkövetett rágalmozás vétsége miatt folyamatba tett ügyben a sértett egyesület nevében eljáró személy csak a fellebbviteli főtárgyaláson hozzá intézett bírói

felhívásra mutatta be meghatalmazását. A bűnösséget megállapító ítélet ellen a vádlott semmisségi panaszt jelentett be a Bp. 384. § 11. pontja, ill. a Bp. 385.§-ának 1. c) pontja alapján azért, mert a meghatalmazás utólag nem pótolható, a magánindítvány tehát nem hatályos.

7. A vádlott a törvényszéki ítélet ellen bizonyítási indítványának elutasítása miatt jogorvoslattal élt. A Tábla fogatosította a kérdéses bizonyítást és ítéletében megemlítette, hogy ennek folytán az elsőfokú ítélet ellen, e miatt bejelentett jogorvoslat hatálytalanná vált.
8. Az elsőfokú bíróságok bűnösnek mondták ki vádlottat rágalmazás vétségében. A vád képviselőjében úgy a járásbíróságnál, mint a törvényszéken a főmagánvádló ügyvédje járt el. A fellebbviteli bíróság ítélete ellen a vádlott és védője jelentett be semmisségi panaszt. Az Ítéltábla elutasította főmagánvádló képviselőjének a tárgyaláson előterjesztett kérelmét, hogy a tárgyaláson való megjelenésének költségeit – a vádlott terhére – megállapítsa. Felfogása szerint a főmagánvádló semmisségi panasszal nem élven, nem volt megidézve s így nincs igénye költségekre sem.

Vádlott bűncselekménye, a kommunizmus idejét is beleszámítva, elévült. A Kúria nem veszi figyelembe vádlottnak az elévülésre vonatkozó semmisségi panaszt, mert: a 4038/1919. M.E. számú rendelet 3. § második bekezdése szerint a rendes bíróságoknak 1919. március hó 20. napjától az idézett rendelet életbelépéséig, vagyis 1919. évi augusztus hó 19. napjáig tartott szünetelése alatt eltelt idő az elévülésbe nem számítható be. (C. III. 159/1927. Magyar, 1928. II. 7.)

Panaszkérvény

Tekintetes kir. Törvényszék mint sajtóbíróság!

A „Dongó” című helyben megjelenő vegyes tartalmú hetilap 1883. évi január 10-ik napján kiadott és A) alatt ide mellékelte 2-ik számában az újdonságok rovatában „Egy jó hazafi”, továbbá a „Különfélék” rovatában ezen bekezdés alatt: „Gyönyörködj olvasóm” című cikkekben részint nevem kezdőbetűjének kitétele, részint nevem teljes megnevezése mellett nemcsak mint magánszemély, hanem mint köztisztviselő hivatalos tetteimre vonatkozólag oly megbecstelenítő, sértő és meggyalázó rágalmakkal illettem, melyek megtorlását az 1878:V. t.-cz. 258., 261. §§-ai alapján nemcsak jogom van, de állásomnál fogva kötelességem is követelni. Ugyanazért B) alatt meghatalmazott ügyvédem által esedezem a tek. kir. Törvényszék mint sajtóbíróság előtt: méltóztassék ezen az idézett törvény szakaszára alapított panaszbejelentésemet elfogadni s a fent jelzett közlemények szerzői Bors Tamás és Fűrész Bálint urak, mint egyszersmind az említett lap szerkesztői és kiadói ellen a vizsgálatot elrendelni, az érintett lap 2-ik számának példányait lefoglaltatni és tagadás esetében annak igazolására, hogy az „egy jó hazafi” című cikkeknek Bors Tamás úr, a „Gyönyörködj olvasóm” bekezdésű cikkeknek szerzője pedig Fűrész Bálint úr legyen, megnevezendő tanúimat kihallgattatni.

Kalóz Bernát
szolgabíró

ÖÜ 812. o.

Hova kell beadni a panaszt?

Megfelel-e az irat a törvényi követelményeknek?

Milyen eljárást folytatnak le az ügyben?

Kereskedelmi jog

1876. évi XXVII. törvénycikk a váltó-törvényről

I. Az idegen váltó kellékei

3. § Az idegen váltó lényeges kellékei:

1. a váltó elnevezés magában a váltó szövegében, vagy ha az nem magyar nyelven állíttatik ki, annak a nem magyar nyelven megfelelő kifejezése;
2. a fizetendő pénzösszeg kitétele. Ha az összegben felül járulékok köttetnek ki, az ily kikötés nem létezőnek tekintetik;
3. a rendeltetéses (intézkedéses) vagyis azon személy vagy cég megnevezése, melynek részére vagy rendeltetésére a fizetés teljesítendő;
4. a fizetés ideje, mely az egész váltóösszegre nézve csak egy és ugyanaz lehet. A fizetési idő csak határozott napra, látra (bemutatásra, tetszésre), lát vagy kelet után bizonyos időre, vagy valamely vásárra szólhat;
5. a kibocsátó (intézkedéses) név- vagy cég-aláírása;
6. az intézkedéses vagyis azon személynek, vagy cégnek megnevezése, mely által a fizetés teljesítendő;
7. a fizetés helye. Az intézkedéses neve vagy cége mellett előforduló hely, ha magán a váltón külön fizetési hely kijelölve nincsen, fizetési helynek és egyszersmind az intézkedéses lakhelyének is tekintendő. Ha több hely van a váltón kijelölve, fizetési helynek az első tekintetik;
8. a kiállítás helye, éve, hónapja és napja.

4. § Ha a váltóban a fizetendő pénzösszeg betűkkel és számokkal van kifejezve, eltérés esetében a betűkkel kiírt összeg érvényes.

Ha az összeg akár betűkkel, akár számokban többször van kifejezve, eltérés esetében a kisebb összeg tekintendő érvényesnek.

5. § A kibocsátó rendeltetésesként önmagát is megnevezheti (saját rendeltetésére szóló váltó) és a mennyiben a fizetés nem a kiállítás helyén teljesítendő, intézkedésesként önmagát is kijelölheti, (intézkedéses saját váltó). Az ily váltók minden tekintetben az idegen váltó fogatjával birnak.

6. § Oly okiratból, melyen a váltó lényeges kellékeinek (3. §) valamelyike hiányzik, váltójogi kötelezettség nem származik.

Az ily okiratra vezetett nyilatkozatok váltójogi hatálylyal nem birnak.

A lényeges kellék hiányával egyenlőnek tekintendő, ha az a váltón szándékosan töröltetett ki.

A megtörtént törlés az ellenkezőnek bebizonyításáig szándékosnak vélelmeztetik.

III. RÉSZ A saját váltó

110. § A saját váltó lényeges kellékei:

1. A váltó elnevezés magában a váltó szövegében, vagy ha az nem magyar nyelven állíttatott ki, annak a nem magyar nyelven megfelelő kifejezés;
2. a fizetendő pénzösszeg kitétele. Ha az összegben felül járulékok köttetnek ki, ezen kikötés nem létezőnek tekintetik;
3. azon személy vagy cég megnevezése, melynek részére vagy rendeltetésére a fizetés teljesítendő;
4. a fizetés ideje (3. § 4. p.);
5. a kibocsátó név- vagy cég-aláírása;

6. a kiállítás helyének, évének, hónapjának és napjának kitétele.

111. § Saját váltóknál, melyekben külön fizetési hely kijelölve nincsen, a kiállítás helye fizetési helynek s egyszersmind a kibocsátó lakhelyének tekintendő.

112. § Jelen törvénynek az idegen váltóra vonatkozó következő intézkedései - a saját váltókra is kiterjesztetnek:

1. a 4. és 6. §-ok a váltó külalakjára;

2. a 8-16. § a váltó-forgatmányra és engedményre;

3. a 19. és 20. § a lát után szóló váltók bemutatására, azon különbséggel, hogy a bemutatásnak a kibocsátónál kell történni;

4. a 29. § a biztosítási visszeresetre azon különbséggel, hogy az a kibocsátónál hiányzó biztonság miatt követelhető;

5. a 30-40. § a lejáratra és fizetésre azon különbséggel, hogy a váltóösszeg letéteményezése a kibocsátó által eszközölhető;

6. a 41. és 42., valamint a 45-55. § a fizetési visszeresetre;

7. 61-64. § a névbecsülési fizetésre;

8. a 66-69. § a váltó-kezességre azon különbséggel, hogy ha nincs kitéve, kiért vállaltatott a kezesség, ez a kibocsátóért vállaltnak tekintetik.

9. a 74-76. § a váltó-másolatokra;

10. a 77-83. § az elveszett és hamis váltókra, azon különbséggel, hogy a 77. § esetében a fizetés a kibocsátó által teljesítendő;

11. a 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. és 109. § intézkedései, a menyinyiben a váltóelévülés általános elveire, a forgatók elleni visszereseti jogok elévülésére, a váltóhitelezők kereseti jogaira, - a külföldi törvényhozásra, a bemutatás és egyéb váltójogi cselekmények helyére és idejére, a hiányos aláírásokra, valamint a zálog- és visszatartási jogra vonatkoznak.

113. § A telepített saját váltót a telepesnél és ha ilyen megnevezve nincsen, a kibocsátónál és pedig a telep helyén kell fizetés végett bemutatni.

Ugyanott veendő fel az óvás is, ha a fizetés nem teljesített.

Ha a váltó a telepesnél kellő időben nem óvatoltatik, a váltóbirtokos nemcsak a forgatók elleni visszeresetét, hanem a kibocsátó elleni váltókeresetét is elveszti.

Nem telepített váltót, továbbá oly telepített váltót, a melyen telepesként külön személy megnevezve nincsen, végre azon telepített váltót, a melyen a telepes egyszersmind váltóbirtokos, a kibocsátó elleni váltó-kereset fentartására lejáratkor megóvatolni nem szükséges.

114. § A saját váltó kibocsátója elleni váltójogi igények a váltó-lejárat naptól számítandó három év alatt évülnek el.

Budapest, 1892. július 1.

1000 korona

Lát után egy óra fizessen ön ezen első váltónál fogva Danner Bernát úr rendeletére ezer koronát, az érke készpénz, tegye azt számadásomba todósítás nélkül.

Koch Sámuel úrnak

Aradon

Peller János s. k.

Budapest, 1892. augusztus 1.

2000 korona

Négy hónapra kelet után fizetek ezen saját váltónál fogva Farkas Géza úr rendeletére kétezer koronát, értéke készpénz.

Saját magamra

Fizetendő Budapesten

Lehoner Salamon s. k.

Párkány, 1892. július 31.

1200 korona

Lát után két hónapra fizessen ön Gavalléri János úrnak, vagy rendeletére ezen első váltónál fogva 1200 koronát, az értéke váltóban, tegye azt számadásomba tudósítás nélkül.

Kis János úrnak
Budapesten,

Oláh Gábor s. k.
Elfogadom Kis János s. k.

Ezen váltó háta

Helyettem Vogel Péter úrnak vagy rendeletére. Párkány, 1892. aug. 3.

Gavalléri János s. k.

Helyettem Deutsch Bernát úrnak vagy rendeletére. Budapest 1892. aug. 20.

Vogel Péter s.k.

Helyettem Kokas István úrnak vagy rendeletére. Pozsony, 1892. szept. 3.

Deutsch Bernát s.k.

Helyettem Bör Salamon úrnak vagy rendeletére. Debreczen, 1892. szept. 10.

.....?

ÖÜ 310. o.

1875. évi XXXVII. törvénycikk kereskedelmi törvény

3. § Kereskedőnek a jelen törvény értelmében az tekintendő, ki saját nevében kereskedelmi ügyletekkel iparszerűleg foglalkozik.

10. § A cég azon név, mely alatt a kereskedő üzletét folytatja, s melyet aláírásul használ.

64. § Közkereseti társaság keletkezik, ha két vagy több személy kereskedelmi üzletet közös cég alatt, korlátlan, és egyetemleges kötelezettség mellett folytat.

A társasági szerződés érvényességéhez sem okirat szerkesztése, sem más alakszerűség nem szükséges.

65. § Minden közkereseti társaság felállítása társasági tagok által, az üzlet megkezdésekor azon törvényszéknél, melynek területén a társaság székhelye van, s ezenfelül minden törvényszéknél, melynek területén fiókteleppel bír, a kereskedelmi cégjegyzékbe bevezetés végett bejelentendő.

125. § Betéti társaság keletkezik, ha közös cég alatt folytatott kereskedelmi üzletnél a társak közül egy vagy több (kül) tag csak kikötött vagyonbetételével felelős, míg ellenben egy vagy több (bel) tagot korlátlan és egyetemleges felelősség terhel.

A beltagokra nézve, ha ezek többen vannak, a társaság egyszersmind közkereseti társaságnak tekintetik.

A társasági szerződés érvényességéhez sem okirat szerkesztése, sem más alakszerűség nem szükséges.

126. § A betéti társaság alakítása a társasági tagok által az üzlet megkezdésekor a kereskedelmi cégjegyzékbe bevezetés végett a 65. § határozata szerint illetékes törvényszéknél bejelentendő.

147. § Részvénytársaságnak azon társaság tekintetik, mely előre meghatározott, bizonyos számú és egyenértékű (egész vagy hányad) részvényekből álló alaptőkével alakul, s melynél a részvények tulajdonosai csak részvényeik erejéig felelősek.

148. § A részvények névértékét a társaság fennállása alatt felemelni nem lehet. Az így felemelés semmisnek tekintendő.

Ugyanez áll az ideiglenes részvényekre és részvényutalványokra is.

149. § A részvénytársaság megalakulnak tekintetik, ha

1. alaptőkéje biztosítva van;
2. a társasági alapszabályok létrejöttek, és
3. a társaság a kereskedelmi cégjegyzékbe bevezettetett.

223. § Szövetkezetnek ezen törvény értelmében meg nem határozott számú tagokból álló azon társaság tekintetik, mely tagjai hitelének, keresetének vagy gazdálkodásának közös üzletkezelés mellett illetőleg a kölcsönösség alapján előmozdítására alakul.

Ide tartoznak nevezetesen:

- az előlegezési és hitelegyletek;
- a nyersanyag közös beszerzésére, közös raktár tartására, vagy közös termelésre alakult egyletek;
- a fogyasztási egyletek;
- a laképitő társaságok;
- a kölcsönös biztosító társaságok.

224. § A szövetkezet megalakulnak tekintetik:

1. ha a társasági alapszabályok létrejöttek;
2. ha a társaság a kereskedelmi cégjegyzékbe bevezettetett.

Az egyes tagok belépése a szövetkezetbe írásbeli nyilatkozat alapján történik.

A kereskedelmi ügyletek meghatározása

258. § Kereskedelmi ügyleteknek tekintendők:

1. áruk, s általában ingó dolgok vétele vagy egyébkénti megszerzése, azon szándékkal, hogy azok természetben, át- vagy feldolgozva ismét tovább adassanak;
2. az előbbeni pontban érintett oly tárgyak szállításának elvállalása, melyeket a szállító fél e végből szerez meg;
3. állampapírok, részvények vagy más a kereskedelmi forgalom tárgyát képező értékpapírok vétele vagy egyébkénti megszerzése; az esetben is, ha a megszerzés nem továbbadási szándékkal történt;
4. biztosítások elvállalása;
5. utasok vagy javak tengeren leendő fuvarozásának elvállalása és hajókölcsönök kötése.

259. § A mennyiben iparszerűleg folytattnak, kereskedelmi ügyleteknek a következők tekintendők:

1. ingó dolgok fel- vagy átdolgozásának elvállalása mások részére, feltéve, hogy az átvállaló üzlete a kis ipar körét meghaladja;
2. a bank- és pénzváltói ügyletek;
3. a bizományi, szállítmányozási és fuvarozási ügyletek, nemkülönben a személyfuvarozásra rendelt intézetek ügyletei;
4. a közraktárak ügyletei;
5. a kiadó ügyletek, továbbá a könyv- és műkereskedés egyéb ügyletei, nemkülönben a nyomdai ügyletek, a mennyiben ez utóbbiak a kis ipar körét meghaladják;
6. azon termelők ügyletei, kik saját terményeiket át- vagy feldolgozzák és a bányai ipar ügyletei, a mennyiben ez iparágak a kis ipar körét meghaladják;
7. a kereskedelmi ügyletek közvetítése.

Az érintett ügyletek az esetben is kereskedelmi ügyleteknek tekintetnek, ha azok nem iparszerűleg ugyan, de kereskedő által a kereskedelmi üzlet körében kötötnek.

336. § A vétel megkötöttnek tekintetik, ha a felek úgy a vétel tárgyára mint az árra nézve megegyeztek.

Azon eladási ajánlatok, melyek felismerhetőleg többek irányában, különösen ár- vagy raktárjegyzékek, próbák vagy mustrák közlése mellett tétetnek, vagy melyek az áru, az ár, vagy a mennyiség határozott kijelölése nélkül történnek, kötelezőknek nem tekintetnek.

337. § A vételre vonatkozó határozatok azon kereskedelmi ügyletekre is alkalmazást nyernek, melyek bizonyos mennyiségű helyettesíthető dolgoknak meghatározott árért szállítása iránt köttetnek.

338. § A vételárnak készpénzben kell megállapíttatni. Ha pénz mellett egyéb teljesítések köttetnek ki, s ezek értéke a készpénzt meghaladja vagy azzal egyenlő, az ügylet vételnek nem tekintetik.

368. § A kereskedelmi ügylet megkötése bizománynak tekintetik, ha ezt valaki megbizásból saját nevében, de más (a megbízó) részére eszközli. Ki az ügyletek ily megkötésével iparszerűleg foglalkozik, bizománynosnak tekintendő.

Azon ügyletek által, melyeket a bizománynos harmadik személyekkel köt, jogositva és kötelezve ő lesz; a megbízó és a harmadik közt jogok és kötelezettségek nem keletkeznek.

Ha az ügylet a megbízó határozott kivánságához képest, ennek nevében köttetik, az nem bizománynak, hanem megbizásnak tekintetik.

369. § A bizománynos az ügyletet a rendes kereskedő gondosságával, a megbízó érdekeinek megfelelőleg s a megbizás értelmében köteles ellátni; tartozik továbbá a megbízót a szükséghez képest tudósítani, s őt különösen a megbizás teljesítéséről haladéktalanul értesíteni; kötelességében áll végre a megbizónak az ügyletről számolni, s irányában azt, mit az ügylet alapján követelhet, teljesíteni.

384. § Az árúk tovaküldésének elvállalása szállítmányozási ügyletnek tekintetik, ha ezt valaki fuvarozók vagy hajósok által saját nevében, de mások rovására eszközli. Ki ily ügylettekkel iparszerűleg foglalkozik, szállítmányozónak tekintendő.

393. § Fuvarozási ügyletnek az tekintendő, mely áruknak szárazon vagy folyókon és belvizeken való fuvarozása iránt köttetik. Ki ily ügylettekkel iparszerűleg foglalkozik, fuvarozónak tekintetik.

394. § A fuvarlevél a feladó és fuvarozó közt keletkezett szerződés bizonyítékául szolgál.

A fuvarozó a fuvarlevél kiállítását követelheti.

434. § Azon vállalat, mely árúk elhelyezésével és közraktári jegyek kibocsátásával foglalkozik, közraktárnak tekintetik.

A közraktári jegy azon okmány, mely a forgalomban a közraktárilag elhelyezett árúk helyettesítésére szolgál.

463. § Azon ügylet, melynél fogva valaki ellenérték (díj) kikötése mellett, arra kötelezi magát, hogy bizonyos személynek az ezt valamely meghatározott esemény következtében érő vagyoni hátrányt megtéríti, kárbiztosítási ügyletnek tekintetik.

Az, ki magát a hátrány megtérítésére kötelezi, biztosítónak, az, kinek javára a kártérítés kikötöttet, biztosítottnak neveztetik.

464. § Biztosítás tárgya minden lehet, mi a biztosítottra nézve pénzben kifejezhető értékkel bír.

498. § Életbiztosításnak azon ügylet tekintetik, mely által valaki, ellenérték (díj) kikötése mellett bizonyos összeg fizetésére kötelezi magát olyképen, hogy a fizetési kötelezettség valamely személy élettartamától vagy egészségétől vagy testi épségétől tétetik függővé.

Az, ki az összeg fizetésére magát kötelezi, biztosítónak, az, kinek élettartamától vagy egészségétől vagy testi épségétől a fizetés függővé tétetik, biztosítottnak, s az, kinek javára a fizetendő összeg kikötetik, kedvezményezettnek tekintetik.

508. § A viszontbiztosítási ügylet által a viszontbiztosító, ellenérték (díj) kikötése mellett, arra kötelezi magát, hogy a viszont biztosítottnak bizonyos összeget fizetend azon teljesítés fejében, melyre az utóbbi biztosítási szerződés alapján köteleztetik.

515. § Azon ügylet, mely által valaki (a kiadó) kész vagy készitendő irodalmi, műszaki vagy művészeti munka többszörözésére, közzétételére és forgalomba helyezésére a szerzőtől vagy ennek jogutódaitól kizárólagos jogot szerez, kiadói ügyletnek tekintetik.

534. § A kereskedelmi ügyletek megkötésének közvetítése alkuszi ügyletnek, s az, ki ily ügyletekkel iparszerűleg foglalkozik, alkusznak tekintetik.

Az ügylet közvetítésével megbízott alkusz még nem tekinthető feljogosítottnak arra, hogy fizetést vagy a szerződésben kikötött más szolgálmányt átvehessen.

535. § Az alkusz, a mennyiben a felek által az ellenkezőre feljogosítva nem lett, vagy az ügylet természete ellenkezőt nem kíván, a megbízások, alkudozások és kötések tekintetében harmadik személyek irányában titoktartásra köteleztetik.

Kereskedelmi ügylet-e vagy sem?

Péter Pál megveszi Pál Péter házát.

A pék felvásárolja egy gazda búzakészletét.

Menő Mihály lovasszekeren elszállítja a szomszédja bútorait egy szomszéd faluba.

A borosgazda kipréseli a szomszéd kertjében termett szőlőt.

Málna Manó felvásárolja a málnatermést Szobon, szörpkészítés céljából.

Milyen ügylet jött létre?

Zápor Rt. Szerződést köt Bálint gazdával, melynek értelmében a gazda 10 koronát fizet havonta az Rt.-nek, mely ha a gazda őszibarackját leveri a jég, megtéríti a kárát.

A fiumei hajó kikötőben lévő raktár tulajdonosa elhelyezi az egyik búzaszállítmányt, míg egy hajó továbbviszi, erről egy iratot készítenek.

A búzakereskedő a bihari gazdák búzáját eladja egy osztrák kereskedőnek.

Forgolódó Tamás megegyezik egy osztrák kereskedővel, hogy az megveszi a bihari gazdák búzáját.

Egy társaság elvállalja, hogy az erdőből kitermelt fát a városi fatelepekre továbbítják.

Kis Dezső elvállalja a fakitermelő társaságnál, hogy lovaskocsijaival elszállítja a kitermelt fát a fatelepekre.

Zápor Rt. és Nyúl Ottó szerződést köt, melynek értelmében Nyúl Ottó havonta 10 koronát fizet a társaságnak, mely a halála esetén egy nagyobb összeget fizet az elhunyt feleségének.

Egy nyomda elvállalja, hogy kinyomtatja Vers Elek műveit.

Egy társaság szerződést köt Vers Elekkel arra nézve, hogy a műveit forgalomba hozzák, de a költő más társasággal nem köthet szerződést.

Milyen céget alapít az az öt barát, aki:

- nyúltenyésztést, és értékesítést akarnak folytatni, mindegyikük részt vesz a munkában, és vállalják, hogy egyetemlegesen, együtt állnak helyt a kötelezettségekért
- egyetemleges helytállással nyúltenyésztést, és értékesítést akarnak folytatni, mindegyikük részt vesz a munkában, de mivel nincs elég pénzük eszközökre, keresnek még két befektetőt, akik csak a pénzüket adják a vállalkozáshoz
- Barack falu lakói az őszibarack termelésének és értékesítésének előmozdítására, az ehhez szükséges pénz előteremtésére akarnak összefogni
- Veszélyes Béla biztosítási társaságot akar alapítani, az ehhez szükséges alaptőkét értékpapírok jegyzésével teremti elő

Felperes arra alapítja a közgyűlési határozatok megsemmisítésére irányuló keresetét, hogy az igazgatóság a közgyűlést olyan kicsiny – szűk – helyiségbe tűzte ki, hogy oda a részvényesek fele sem fért be s mintegy 30 részvénye 300 szavazattal kiszorult és ez okból távozni volt kénytelen, pedig a közgyűlésnek megfelelő helyiségben való tartására indítvány is érkezett be.

Mi lesz a döntés? JH 1375

Rövidítések:

MJF = A magyar jogtörténet forrásai, Szemelvénygyűjtemény, szerk. Mezey Barna, Bp. 2000.

SZMTF = Szemelvények az 1526 előtti magyar történelem forrásaiból I. szerk. Bolla Ilona és Rottler Ferenc, Bp. 1992

ÖÜ = Önüggyvéd, szerk. Knorr Alajos Bp. 1894.

ÖÜ PF = Az Önüggyvéd ötödik kiadásához pótfüzet, szerk Knorr Alajos, Bp. 1899.

JH = Jogi Hírlap 1928 évi számai

Felhasznált irodalom:

Béli Gábor: Magyar jogtörténet, Az államalapítástól 1848-ig

Csizmadia-Kovács-Asztalos: Magyar állam- és jogtörténet, Bp. 1995

Homoki Nagy Mária: A magyar magánjog történetének vázlata 1848-ig, Szeged, 2005.

Magyar Alkotmánytörténet (szerk. Mezey Barna) Bp. 2003.

Magyar Jogtörténet (szerk Mezey Barna) Bp. 2007.

Stipta István: Szemere Bertalan és a vármegyék 1848-ban, Függelék. in: Szemere Bertalan és kora, (szerk: Ruzsoly József) Miskolc, 1991.

Stipta István: Törekvések a vármegyék polgári átalakítására, Bp. 1995.

Szabó István: Betekintés Közép-Európa 1945 előtti polgári államrendszereibe, Miskolc, 1996.

Timon Ákos: Magyar alkotmány- és jogtörténet, különös tekintettel a nyugati államok jogfejlődésére, Bp. 1910.